ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЛіМ

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

7 лютага 1997 г. № 6/3882 Кошт 3 000 руб.

Прафесар Яўген ГЛАДКОЎ.

Цымбальнае супершоу: настаўнік і вучні

Ніколі яшчэ філарманічны вечар не збіраў так шмат яркіх цымбальных"зорак" і "зорачак". Канцэрт доўжыўся дзве гадзіны. І калі ў Вялікай зале сталічнай філармоніі адгучаў апошні акорд п'есы "Бывайце здаровы" — самабытны жартоўны парафраз кампазітара Уладзіміра Кур'яна на тэму вядомай аднайменнай песні І. Любана, зала выбухнула авацыяй. Слухачы ў адзіным ўздыме ўзняліся са сваіх месцаў і стоячы выказвалі захапленне. Ім не хацелася развітвацца з высокай духоўнасцю, сапраўднай прыгажосцю і "солнцем бессмертным ума..."

(Працяг на стар. 10—11)

Лаўрэат міжнародных конкурсаў Ларыса РЫДЛЕЎСКАЯ.

Лі КОЛА ДЗЁН

Люты — самы кароткі месяц года і, адпаведна, зімы, праляціць незаўважна. А там — вясна, якой чакае апазіцыя і да якой ужо сёння рыхтуюцца ўлады. Прычым сама падрыхтоўка гэтая, дакладней, "першыя крокі" яе паказваюць, што ўлады сур'ёзна заклапочаныя набліжэннем таго, што ўжо займела назву "Мінская вясна-97". Спробы абвінаваціць апазіцыю ў пошуках падтрымкі на Захадзе, у стварэнні недзе пад Ганцавічамі нейкіх "лагераў для падрыхтоўкі баевікоў", а таксама імкненне сабраць моладзь у адну — "дзяржаўную" — арганізацыю і ёсць гэтая самая "падрыхтоўка". Маўляў, Беларусь — не Сербія і не Балгарыя, але — "беражонага Бог беражэ"... Беларусь і сапраўды не Сербія і не Балгарыя, Беларусь яшчэ больш непрадказальная і яшчэ больш партызанская. Сербаў вывела на вуліцы сталіцы жаданне адстаяць дэмакратыю, балгараў — вывеў на вуліцы голад. Калі на Беларусі спалучацца дзве гэтыя "прычыны" масавых выступленняў грамадзян — ніякая заўчасная "падрыхтоўка" можа не дапамагчы. Дык нашто гэта ўсё, для чаго? Ні на што і ні для чаго, але так ужо ў нас, на жаль, павялося: "барацьба з барацьбой барацьбаеццa".

НАМЕР ТЫДНЯ

Да пачатку красавіка на Беларусі павінна паўстаць, як птушка фенікс з попелу новая "влиятельная" маладзёжная арганізацыя. Прызначаны ўжо яе рэаніматары, аснову ж складуць арганізацыі, якія стаяць на пазіцыях канструктыўнай падтрымкі дзяржаўнай палітыкі: Беларускі саюз моладзі, Маладзёжны саюз "Прамое дзеянне", Ліга добраахвотнай працы моладзі, РАМОТ ды іншыя яшчэ менш вядомыя суполкі. У плане ёсць пункты, якія своеасабліва гарантуюць "влиятельность" будучай арганізацыі: члены яе будуць уключацца ў склад кіруючых органаў міністэрстваў, што займаюцца праблемамі культуры, друку, адукацыі, спорту... і, ці не найбольш важнае, яны будуць уваходзіць у склад "грамадскіх кантрольных камісій па праверцы здачы выпускных экзаменаў у школах і ўступных экзаменаў у ВНУ". Такім чынам, відавочна, што каманда прэзідэнта рашуча ўзялася за вярганне моладзі ў свой лагер. У палітычным аспекце рашэнне зразумелае, толькі ці той шлях абраны? За апошнія дзесяць гадоў вырасла новае пакаленне юнакоў і дзяўчат, якія прывыклі самі выбіраць свой шлях і ў штыкі прымаюць тое, што ім "навязваюць". Можа, лепш паразумецца з моладдзю іншым чынам, не ісці старымі сцежкамі?

НАЗІРАННЕ ТЫДНЯ

На мінулым тыдні завяршыла сваю працу ў Беларусі прадстаўнічая дэлегацыя ЕС, АБСЕ і СЕ. Па выніках візіту будзе падрыхтаваны спецыяльны даклад, які плануецца абмеркаваць на Савеце Міністраў ЕС 24 лютага. Беларускія журналісты і палітыкі на выніковай прэс-канферэнцыі не атрымалі нават намёку на тое, якія высновы зрабіла дэлегацыя аб палітычнай і прававой сітуацыі ў нашай краіне пасля сустрэч з прэзідэнтам, з афіцыйнымі асобамі і прадстаўнікамі апазіцыі. Дзяржаўныя СМІ каментавалі знаходжанне і ад'езд міжнароднай дэлегацыі суха, а часам і крытычна, што дае падставы меркаваць: са сваёй місіяй спецыяльна запрошаная "беларускім бокам" дэлегацыя, хутчэй за ўсё, "не справілася"...

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Падвялі вынікі сваёй работы за мінулы год супрацоўнікі Брэсцкай мытні "Заходні Буг". У параўнанні з папярэднім годам, плацяжы ў беларускі бюджэт летась узраслі на 450 працэнтаў і склалі 230 мільярдаў рублёў і 24 мільёны долараў. Але ў той жа час нашыя мытнікі пералічылі ў бюджэт Расійскай Федэрацыі 105 мільёнаў 447 тысяч долараў, альбо ў некалькі разоў больш, чым у бюджэт Беларусі... А расійскія палітыкі, між тым, не стамляюцца сцвярджаць, што "мытны саюз" прыносіць Расіі (і толькі Расіі) адны страты.

ПРАТЭСТ ТЫДНЯ

У гэтай справе нямала "цёмных" плям. Бо афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі сцвярджаюць адно, а незалежныя — другое. Сітуацыя прыблізна выглядае так: па нейкіх прычынах Адміністрацыя прэзідэнта захацела "прыватызаваць" дзіцячы садок N 33, у якім выхоўваюцца дзеці супрацоўнікаў Міністэрства ўнутраных спраў, і які знаходзіцца ў будынку, што раней быў "загарадным домам" сумнавядомага Цанавы. Зразумела, бацькі і дзеці не пагадзіліся з гэтым і ўпершыню ў Мінску ля сцен рэзідэнцыі прэзідэнта ў знак пратэсту адбыўся дзіцячы мітынг. Дзеці прыйшлі з лозунгамі "Дзіцячы сад — не аддадзім!" Словам, "справа" атрымала непатрэбны і прыкры розгалас. Толькі вось ці спыніць ён "прыватызатараў", ці адрэагуе на гэта прэзідэнт? Прывабны "кавалачак" пакінуў пасля сябе ў спадчыну Цанава — дык што: за яго і з дзецьмі змагацца?

СТАБІЛІЗАЦЫЯ ТЫДНЯ

Беларускі рубель атрымаў на мінулым тыдні новую якасць: цвёрдасць. Прынамсі, яму загадана быць такім. Цяпер курс беларускага рубля да долара не будзе вагацца ад 15 да 25 тысяч за адзін "зялёны", а будзе пастаянным — 22050 рублёў, плюс-мінус паўтара працэнта. Што гэта — першы крок да нацыянальнай валюты, ці яшчэ адзін крок да "інтэграцыі" з рублём расійскім? Можа стацца і тое, і другое. У залежнасці ад таго, як будуць далей развівацца падзеі, ці будзе наш дзяржаўны карабель разварочвацца на самастойны курс, на што нейкая надзея ўжо з'явілася.

СКАНДАЛЬЧЫК ТЫДНЯ

Радавая, здавалася б, падзея: перадача газеты "Знамя юности" пад патранаж стваранай новай маладзёжнай арганізацыі (Белсамола, гл. вышэй) выклікала шквал абурэння ў супрацоўнікаў "ЗЮ". "Без меня меня женили"? — паскардзілася газета чытачам. Быццам, калі прызначалі галоўнага рэдактара "ЗЮ" І. Гукоўскага, з калектывам раіліся (той скандал яшчэ не забыўся). Цяпер "прапрэзідэнцкая" газета асмелілася на крытыку дзеянняў прэзідэнта... Зрэшты, "прапрэзідэнцкай" "ЗЮ", бадай, і не была. Была "славянасабораўскай", была "прамаскоўскай". Не болей таго... Дык не меней таго і заслужыла.

РАДАСЦЬ ТЫДНЯ

Ёсць, аказваецца, у нашым сённяшнім пахмурным жыцці месца і радасці. Беларуская мужчынская зборная на чэмпіянаце свету па біятлоне ў Славакіі стала першай, стала лепшай, стала "залатой"... Другі раз запар. Нягледзячы на цяжкасці, якія прама прапарцыянальныя цяжкасцям нашага жыцця, спартыўная Беларусь раз-пораз сцвярджае сябе і прымушае паважаць сябе — і тым самым паважаць Беларусь незалежную.

ВЕЧАРЫНЫ!

Бывае песням цесна!

Ва ўтульнай, па-сяброўску цёплай камернай атмасферы Дома літаратара ладзілася ў мінулую пятніцу сустрэча з песнямі Ігара Лучанка. "Падаюць сняжынкі" — гэты вядомы радок Паўлюка Труса, на вершы якога створана адна з цудоўных лірычных песень кампазітара, даў назву яго аўтарскай вечарыне. Дзесяткі добрых песень напісаў Ігар Лучанок, звярнуўшыся да мілагучнай беларускай паэзіі — паэзіі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Петруся Броўкі, Пімена Панчанкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Ніла Гілевіча, Уладзіміра Някляева ды іншых песняроў роднага слова. Многія з гэтых твораў гучалі ў перапоўненай зале пісьменніцкага дома, цешылі сэрцы стракатай грамады і наводзілі на думку, што Лучанкова творчасці проста цесна ў межах камернага канцэрта.

Стварыць атмасферу сяброўскай бяседы, даверу і шчырасці дапамаглі арганізатарам вечарыны цудоўныя выканаўцы: Наталля Кастэнка, Іван ды Аляксандр Краснадубскія, Якаў Навуменка, Таццяна Арлоўская, дзіцячы ансамбль "Званочкі" са сваёй кіраўніцай Валянцінай Сярых, мужчынскі вакальны гурт "Славяне", артысты Ансамбля песні і танца Узброеных Сіл Беларусі... І, вядома ж, сам аўтар, які таксама спяваў у той вечар.

Н. К.

Фота А. МАЦЮША

На эстрадзе, як і ў спорце...

...Галоўнае — своечасова пайсці. Так палічыў народны артыст СССР Іосіф Кабзон, з імем якога звязана цэлая эпоха ў жыцці савецкай песні, яе стваральнікаў і прыхільнікаў. Ён вырашыў пайсці з вялікай эстрады своечасова і прыгожа, адзначыўшы сваё 60-годдзе развітальным гастрольным турнэ па сталіцах былых савецкіх рэспублік і гарадах-героях. Пачаў з Прыбалтыкі. А на мінулым тыдні завітаў да нас: Брэст, Мінск, Магілёў... На Беларусі ў Іосіфа Кабзона багата шчырых прыхільнікаў і сяброў, беларускія песні ёсць у ягоным рэпертуары. Прынамсі, да твораў Ігара Лучанка дадалася нядаўна вядомая песня Нестара Сакалоўскага "Нёман" (на вершы Анатоля Астрэйкі), якая гучала і на мінулым "Славянскім базары", і на нядаўнім канцэрце ў сталічнай зале "Мінск". Спявак пакідае эстраду і... пакідае ў сэрцах слухачоў сваё шчодрае, шчырае і жывое мастацтва.

С. Б.

АДГАЛОСКІ

Дбаючы пра свой інтарэс

Кажуць, чалавек добра робіць на той пасадзе, якую не баіцца страціць. Неабавязкова гэта так, бо шмат для каго чарга беспрацоўных, што дыхае табе ў патыліцу і чакае, калі ты вызваліш месца, — самы надзейны і, бадай, адзіны стымул да выканання службовага абавязку. Але вядома і іншае: страх паралізуе волю, чалавек ужо думае, не як зрабіць справу, а як зрабіць выгляд. Усе думкі скіраваны на тое, каб умацаваць сваё становішча, засцерагчыся ад небяспекі. Але страх ад небяспекі не засцерагае.

Тое, што яно робіць з эканомікай, палітыкай і культурай краіны, прадыктавана ім, страхам. Адсюль і адпаведныя вынікі. Гэта законы, па якіх немагчыма жыць; палітыка, якой ніхто ў свеце не разумее; поўная анархія ва ўмовах татальнага кантролю.

Большасць люду простага, паспалітага на дзяржаву ўжо не спадзяецца — пасвіцца сам па сабе, робіць свой дробны бізнес: сцягне што-небудзь у завода альбо з калгаса, па драбязе перапрадасць, натрапіць на выпадковую "халтуру".

Людзі з грашыма зноў, як у савецкія часы, сталі баяцца дэманстраваць сваё багацце, каб не выклікаць нянавісці азлобленага люмпена і нездаровай увагі "кантралёраў" — рэкеціраў і падатковай інспекцыі.

Урадавы чыноўнік не ведае, чым кіравацца ў сваёй працы: законамі, якія супярэчаць адзін аднаму, альбо такімі ж супярэчлівымі вуснымі дырэктывамі вертыкалі. Але ён дакладна ведае, што ў кожны момант яго без тлумачэнняў могуць выставіць з кабінета.

Ва ўсім свеце міністраў час ад часу мяняюць. Але ва ўсім свеце гэта робіцца ў адпаведнасці з працэдурай, прадугледжанай законам. У нас жа ўсё не так. Пра сваё звальненне чыноўнік даведваецца... з газет. Той, хто прыходзіць на ягонае месца, нічым не лепшы за папярэдніка. На відавочныя "праколы" ў дзейнасці той ці іншай установы кіраўніцтва дзяржавы можа і не звярнуць увагу, але за нешта такое, што ў савецкія часы калі і каралася, дык папярэджаннем альбо вымовай, можна паляцець з працы. Уражанне такое, што кампетэнцыя, прафесіяналізм альбо маральныя якасці чыноўніка сёння ніякай ролі не маюць. Пазбаўляюць пасадаў проста "для прафілактыкі" альбо, як кажуць у войску, "чтоб служба медом не казалась". Каб адчувалі "моцную руку" і ведалі, што ёсць тое, хто заўжды можа працытаваць класічнае выслоўе: "Я тебя породил, я тебя и убью".

Мэта такой кадравай палітыкі — той жа страх. Страх, які не дазваляе чыноўніцтву кансалідавацца для абароны сваіх класавых, калі хочаце, інтарэсаў. Страх, які падаўляе сумленне і годнасць. Людзі простыя чыноўніка звычайна не любяць, творчыя — амаль што ненавідзяць. Але не трэба забываць, што ад сумлення і якасці працы чыноўніка стабільнасць дзяржавы і дабрабыт насельніцтва залежыць не ў меншай ступені, чым бяспека краіны ад мужнасці і прафесіяналізму жаўнера.

Такое кіраўніцтва баіцца чыноўніка, які ўсвядоміць, што ягоныя інтарэсы супадаюць з інтарэсамі незалежнай Беларускай дзяржавы, што, працуючы на "інтэграцыю", ён дзейнічае супраць сябе. У кіраўніцкай дзяржавы ў справе "ўз'яднання" — свой рэзон, але што будзе рабіць у "аб'яднанай дзяржаве", скажам, сённяшні міністр замежных спраў Беларусі? Малаверагодна, што Беларусь, стаўшы расійскай губерняй, захавае амбасады за мяжою — а гэта ж колькі людзей, і ўсе пры справе. Хутчэй за ўсё стануць беспрацоўнымі чыноўнікі Нацыянальнага алімпійскага камітэта, пазбавяцца працы нашы прадстаўнікі ў міжнародных культурных і навуковых арганізацыях. Не будуць болей ездзіць да нас, не будзе каго сустракаць і каго наведваць у адказ. Нешта я не чуў, каб расійскія чыноўнікі губернскага маштабу мелі дыпламатычныя пашпарты... Пасля таго, як беларускі чыноўнік адкрыў для сябе Брусель, Парыж, Вашынгтон, зноў Захад будзе пачынацца і заканчвацца для яго Варшавай. Міністр абароны Беларусі не мае тых клопатаў, як ягоны расійскі калега, але ў штаб-кватэры НАТА і таго і другога сустракаюць па адным пратаколе, з аднолькавай афіцыйнай пашанай. Нават пры вялікай эканамічнай залежнасці нашай краіны ад Расіі штосьці ў міждзяржаўных стасунках залежыць і ад тутэйшага чыноўніка. Ён можа прыспешыць альбо замарудзіць, можа адкрыць альбо закрыць "акно" на заходняй мяжы, пусціць або не пусціць на беларускі рынак таго ці іншага вытворцу альбо банк суседняй краіны. Беларускі чыноўнік не можа перакрыць расійскую нафтагазавую "трубу" на тэрыторыі РБ, але стварыць праблемы для расійскага транзіту, той жа "трубы" — калі ласка! Седзячы на "залатой" ростані, з голаду не памрэш... А калі ўсе пытанні такога кшталту будуць вырашацца ў Маскве і ў Мінск з "белакаменнай" замест прапаноў будуць ісці выключна дырэктывы, матэрыяльнае становішча беларускага чыноўніка моцна пахіснецца.

Не дзіва, што чалавек з натоўпу, так званы просты чалавек не шануе Незалежнасці. Яму — пра журавля ў небе, а ён хоча сініцу ў руцэ. Яму — пра перспектыву, а ён — пра надзённы клопат. Але каму і ёсць што губляць у выніку "інтэграцыі", дык гэта чыноўніку, перад якім закрываюцца дзверы Еўропы і свету і рэзка паніжаецца сацыяльны статус. І каб абараніць Незалежнасць, яму неабавязкова выходзіць на плошчу пад бел-чырвона-белым сцягам. Дастаткова проста зыходзіць у паўсядзённай працы з уласных інтарэсаў.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

ЧАСОПІСЫ

"Беларусь" — новая і...

Мы паведамлялі ўжо, што з гэтага года часопіс "Беларусь" будзе выходзіць не толькі на беларускай мове (нагадаем, што сённяшняя "Беларусь" бярэ пачатак ад часопіса "Чырвоная Беларусь", які выдаваўся з 1930 па 1933 год, узноўлена ў 1944 годзе), а і на рускай. Ды нездарма кажуць: лепш адзін раз пабачыць, чым шмат разоў пачуць. Выхад першага нумара крыху запазніўся (справа не такая і простая рабіць нешта новае ў сённяшніх умовах!), але падпісаныя ў свет карэктурныя лісты мы мелі магчымасць паглядзець.

Адкрываецца нумар зваротам галоўнага рэдактара А. Шабаліна "Да чытача", у якім коратка, лаканічна і аргументавана гаворыцца пра шлях, пройдзены "Беларуссю" за гады існавання выдання, і пра тое, якім яно будзе ў перспектыве.

Матэрыял нумара — адказы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі на пытанні галоўнага рэдактара часопіса — "Дарогі, якія мы выбіраем". Шчырая, зацікаўленая гаворка аб тым, як мы жывём, пра тое, як складваюцца ўзаемаадносіны дзяржавы з суседзямі і яшчэ шмат пра што важнае, што лепш за іншых можа ведаць толькі кіраўнік дзяржавы. Тут жа — падборка фотаматэрыялаў "Ад панядзелка да панядзелка...", якія дазваляюць лепш адчуць напружаныя працоўныя будні Прэзідэнта.

Супарцоўнікі рэдакцыі — намеснік галоўнага рэдактара І. Ждановіч і адказны сакратар В. Шымановіч здзейснілі 120-дзённае пешае падарожжа ўздоўж дзяржаўнай мяжы Рэспублікі Беларусь, пераадолеўшы больш за 2800 кіламетраў. Атрымалася "Беларуская кругасветка". Ёсць мажлівасць пазнаёміцца і з матэрыяламі, што ўзнаўляюць асобныя моманты гэтага нечаканага "хаджэння" праз Беларусь і па Беларусі, і з тымі ўражаннямі, што з'явіліся падчас яго.

"Беларусь" пачынае шэраг новых рубрык. Адна з іх —"Твар горада". Я. Пілецкі, рэдактар шматтыражнай газеты "Працоўная доблесць" Пінскага акцыянернага таварыства "Прамыслова-гандлёвае аб'яднанне "Палессе" і фотакарэспандэнт В. Жылін расказваюць пра старажытны Пінск, які падыходзіць да свайго 900-годдзя ("Подых даўніны глыбокай").

Магчыма, і не ўсе ведаюць, што знакаміты сёння драматург А. Дудараў пачынаў як празаік, а адно з яго каротких апавяданняў "Святая птушка" было змешчана ў 1976 годзе менавіта на старонках "Беларусі". І вось сустрэча праз дваццаць адзін год. Канечне ж, з А. Дударавым-празаікам — публікуецца яго "Абразок".

З міністрам знешнеэканамічных сувязяў Рэспублікі Беларусь М. Марыніным гутарыць карэспандэнт часопіса М. Башура ("Тое, што ёсць за мяжой, маем ад зямляў сваіх"). "Усе дарогі вядуць на БелАЗ" — фотарэпартаж А. Попеля і А. Мікалаева. Слова пра М. Селешчука "Вяртанне дамоў..." прамаўляе М. Старых, а Л. Мурашка перагортвае старонкі фотаальбома У. Алоўнікава ("І песняй загучыць яшчэ душа..."). "Сусвет Валянціна Елізар'ева" зацікавіў С. Берасцень, а Я. Казюлю — "Майстры з Браслаўшчыны". Ж. Лашкевіч ("Усё варта зазнаць самому") пераканана, што знакамітых творцаў шмат, але С. Станюта — адна адзіная.

Рубрыку "Беларусь у свеце" адкрывае гутарка аглядальніка часопіса А. Туровіча з Выканаўчым сакратаром СНД І. Каратчэнем. Але і вершы В. Зуёнка таксама могуць адказаць на гэтае пытанне, толькі ў больш канкрэтным аспекце — якая яна, сучасная беларуская паэзія.

Усе матэрыялы і пералічыць немагчыма. Застаецца адно дадаць, што яны, як кажуць, на самы розны густ, але падабраны такім чынам, каб маглі зацікавіць чытачоў і за межамі Беларусі.

А яшчэ сучасным стаў фармат часопіса, змянілася яго вёрстка, пабольшала ілюстрацый і адпаведна палепшылася якасць друку.

Адным словам, з'явілася новая "Беларусь". Але новая і разам з тым... старая. І ў гэтым сцвярджэнні нічога дзіўнага няма. Ад таго лепшага, што набыта за многія і многія гады, рэдакцыя адмаўляцца не збіраецца. Дарэчы, пра гэта ў звароце "Да чытача" гаворыць і А. Шабалін: "Уважліва вывучыўшы старонкі, створаныя нашымі папярэднікамі, магу пэўна засведчыць, што часопіс, з'яўляючыся прадуктам свайго часу, — усё ж ніколі не вызначаўся таннай кан'юнктурай. Наш рэдакцыйны калектыў, дарэчы, таксама істотна абноўлены, і сёння, на якіх бы мовах мы ні выдаваліся, прымае за аснову галоўную мову — мову праўды і аб'ектыўнасці, а таксама гэтак уласцівыя беларусам разважлівасць і добразычлівасць".

А. М.

Міхась Савіцкі:
"Пішу добрых людзей..."

Сямідзесяціпяцігоддзе — значная вешка на жыццёвым і творчым шляху мастака, асабліва, калі за плячыма — жорсткія зігзагі лёсу, шэраг прызнаных работ, нявырашаных праблем і дзяржаўных узнагарод. Міхаіл Андрэевіч Савіцкі напярэдадні свайго 75-годдзя (18 лютага гэтага года) мае важкае права падсумоўваць вынікі мастацкай дзейнасці. Вынікі гэтыя ведае грамадскасць і, у адпаведнасці з іх вартасцю, яны прыняты творчым асяроддзем краіны.

Адзначэнне юбілею (рупнасцю Міністэрства культуры і Саюза мастакоў Беларусі) мяркуецца быць працяглым у часе і шырокім у прасторы. 20 лютага ў памяшканні Белдзяржфілармоніі адбудзецца ўрачыстая юбілейная вечарына Міхаіла Андрэевіча. У выставачнай зале шматфункцыянальнага комплексу "На ростанях" адкрыецца выстава былых вучняў творчай майстэрні мастака (з фондаў комплексу).

26 красавіка ў Палацы мастацтваў расчыняць дзверы персанальная выстава майстра. Мяркуецца выданне яго новага альбома.

Напярэдадні гэтых мерапрыемстваў Міністэрствам культуры была наладжана для журналістаў прэс-канферэнцыя з Міхаілам Савіцкім, якую вёў міністр культуры Аляксандр Сасноўскі. На ёй мастак распавёў пра новую задуманую ім серыю партрэтаў добрых людзей, дзе асноўным крытэрыем іх выбару сталася Нагорная пропаведзь Хрыста, ацэнка Ісусам чалавека, які прагне ў стагоддзях, успрыняўшы ўвесь назапашаны вопыт чалавецтва. Распавядаючы пра сябе, М. Савіцкі адзначыў, што гаварыць пра яго жыццё нярарта, бо яно нецікавае: штодня — у майстэрні, без выхадных. Ды і за мяжой ён бывае усяго два разы, бо лічыць больш вартым напісаць карціну, чым марнаваць час на падарожжы. У пацвярджэнне сваіх слоў ён згадаў выпадак, калі замест яго ў ГДР накіраваліся Я. Зайцаў і З. Азгур, а ён выйшаў з майстэрні якраз падчас іх вяртання з паездкі, напісаўшы карціну "Спяваючыя камуністы". На пытанне, чаму камуністы так часта з'яўляюцца героямі яго работ (прытым, што сам мастак не быў членам партыі), ён спаслаўся на складаныя варункі таго часу.

Мастак даволі часта ў сваіх інтэрв'ю разважае пра гуманізм і дабро, і таму натуральна прагучала пытанне, чаму ён мае такую вялікую колькасць нядобразычліўцаў, а то і людзей, якія цалкам яго не прымаюць. Мастак загаварыў пра сваё складанае жыццё, пра лёс і біяграфію. Ён не разумее, чаму такія людскія адносіны супраўаджаюць яго ўсё жыццё. Магчыма, гэта зайздрасць, магчыма, гэта тое неразуменне сэнсу яго работ, якое гучала і на былых з'ездах мастакоў, дзе яго абвінавачвалі ў адыходзе ад сацрэалізму, і якое гучыць на цяперашніх, калі яго абвінавачваюць у сацрэалізме. Магчыма, лічыць М. Савіцкі, гэта тое пачуццё, якое прымушала здымаць яго работы з выставак (так было ў 1985 г., калі карціну "Сяўба" знялі з-за недастатковага энтузіязму ў тварах сялян, у 1987 г., калі карціну "25 кастрычніка" знялі з усесаюзнай выставы па жаданні беларускай дэлегацыі з-за скажэння вобраза рэвалюцыі). Ва ўсякім разе, мастак пераможаным сябе не адчувае, ён піша партрэты, якія прыцягваюць яго больш за пейзажы, натхняецца мясцінаю між вуліцамі Беламорскай і Някрасава, дзе месціцца яго майстэрня, і мяркуе адзначыць яшчэ не адзін свой юбілей.

Н. К.

ІМПРЭЗЫ

У будучыню — з надзеяй

"ХХІ стагоддзе — музыка надзеі" — пад такой назвай прайшоў у Мінску пры канцы мінулага года першы Міжнародны форум творчай моладзі. Форум напачатку меў сваёй задачай аб'яднаць намаганні выкладчыкаў і вучняў, якія займаюцца кампазіцыяй, зрабіць свята для таленавітых маленькіх кампазітараў. Але ў працэсе яго падрыхтоўкі адкрылася выдатная магчымасць пазнаёміць сталічную аўдыторыю не толькі з маладымі кампазітарамі, але і з таленавітымі юнымі выканаўцамі, мастакамі.

Урачыстае адкрыццё форуму пачалося з вернісажа маладых мастакоў — стыпендыятаў спецыяльнага Фонду Прэзідэнта РБ па падтрымцы таленавітай моладзі. А гала-канцэрт, сярод удзельнікаў якога былі юныя творцы і выканаўцы з Мінска, Гародні, Ліды, Наваполацка, Магілёва, Маладзечна, Брэста, Масквы, атрымаўся вельмі святочным, светлым. Сярод выканаўцаў безумоўным прафесіяналізмам вылучаліся Міхась Лявончык (цымбалы, Мінск), Аляксандр Пылік (баян, Брэст), Павел Кундзянок (габой, Магілёў), а таксама Мінскі квартэт саксафаністаў. Асаблівую святочнасць гала-канцэрту надалі выступленні навучэнак Беларускага харэаграфічнага каледжа лаўрэатаў міжнародных конкурсаў Ірыны Цымбал і Асты Базявічутэ. Дапамаглі стварыць належны настрой і зусім юныя навучэнцы каледжа, якія выканалі нумары з балета юнай музыканткі з Ліды Дзінары Мазітавай "Дзюймовачка". (Імя гэтай дзяўчынкі ўжо добра вядома чытачам "ЛіМа").

Сярод выступленняў такіх розных юных кампазітараў найбольш цікавым і пераканаўчым для мяне было выкананне мінчуком Цімурам Шчарбаковым фрагментаў з ягонай харэаграфічнай "Лясной сюіты". Дарэчы, менавіта гэты твор прынёс хлопчыку Гран-пры на Міжнародным конкурсе юных кампазітараў "Надзея-96", што праходзіў у Гародні.

Міжнародны форум "ХХІ стагоддзе — музыка надзеі" меў таксама і навуковы кірунак. Адбылася творчая сустрэча з прафесарам Маскоўскай кансерваторыі імя П. Чайкоўскага Т. Чудавай, якая падзялілася ўласным вопытам працы з кампазітарамі-пачаткоўцамі.

У час форуму неаднаразова гаварылася пра тое, што ён павінен зрабіцца традыцыйным, больш прадстаўнічым і закранаць шматлікія праблемы прафесійнай падрыхтоўкі таленавітай моладзі.

Яўгенія МАЦКЕВІЧ

ЭКСЛІБРЫС

"Яшчэ адна вясна"

Наталля Арсеннева. Выбраныя вершы. Мінск, "Мастацкая літаратура", 1996.

З беларускай інтэлігенцыі, якая нарадзілася на пачатку XX стагоддзя, мала каму ўдавалася пражыць поўнае жыццё. Усіх іх, як правіла, знішчалі маладымі. 25, 35, 40 — гэта сярэдні ўзрост нашых класікаў. А вось што мяне найбольш здзіўляе ў жыцці Н. Арсенневай, дык гэта яе нармальны, дай Бог ёй здароўя, узрост. Хоць кожны раз, калі думаю пра яе, прыходзіцца сябе пераконваць — так, яна сучасніца М. Багдановіча і... нашая сучасніца. Некалі, з 1914 па 1916 год, яны — Н. Арсеннева-гімназістка, а М. Багдановіч-ліцэіст — хадзілі па адной і той узбярэжнай Волгі ў Яраслаўлі і, хутчэй за ўсё, нават сустракаліся, не ведаючы, хто ёсць хто.

Але сёлета мы будзем адзначаць 80 гадоў з дня смерці М. Багдановіча...

Думаючы пра жыццё і творчасць Н. Арсенневай, у мяне заўсёды ўзнікае гэтая паралель — з Максімам Багдановічам. Ён — адарваны ад роднай беларускай стыхіі на тысячы кіламетраў, і яна — руская па нацыянальнасці, якая таксама амаль не жыла на Беларусі. Якім цудам іх прыбіла да такога непрытульнага берагу беларушчыны? І каштоўнасць іхняя для беларускай культуры гэтаксама выклікае паралелі.

Чытаючы вершы Н. Арсенневай, заўважаеш, як тэма прыгажосці гэтага свету, эстэцкая, нават звышхваравітая адчувальнасць яе душы, якая спрабуе адбіць у вершаваных радках ледзь улоўныя нюансы красы, становіцца "ўласнаю" тэмаю паэткі ўжо на пачатку яе творчасці і дасягае вяршыні развіцця ў 30-х гадах.

Хто ж бо ўціснe ў словы пустыя
Чар нябёсаў адвечны
і сталы? —

пытаецца паэтка, заварожаная гэтым боскім светам.

Яна любіла Зачараванае Царства Беларусь, а нас доўгі час прымушалі любіць беларускія лапці, у той час як лапці былі прызначаны для таго, каб у іх хадзіць. Але таксама, як і рускую паэтку А. Ахматаву, бальшавікі, калі надарылася такая магчымасць, скінулі Н. Арсенневу на зямлю. І спатрэбілася высылка ў галодны Казахстан, арышт мужа, блізкі подых смерці, каб яна ў акупаваным Менску, так як і М. Багдановіч у свой час, да ягонай "Пагоні" далучыла бессмяротныя радкі:

Магутны Божа!
Ўладар сусветаў,
вялізных сонцаў і сэрц малых,
над Беларуссяй ціхой і ветлай
рассып праменне
Свае хвалы.

Разлятаецца чароўны замак уласнага супакою і надалей ужо перад намі паэтка, якая бачыць свет такім, які ён ёсць. У лепшых сваіх творах яна — недасягальная і непераўзыдзеная.

Вяртанне Н. Арсенневай за апошнія гады ў кантэкст нашай літаратуры — гэта вялізная перамога і набытак для беларускай культуры, якой яна ніколі не здраджвала на працягу свайго доўгага, дыне, мабыць, усё ж такі — нармальнага жыцця.

Алесь БЯЛЯЦКІ

З першых бібліёграфаў Цёткі

Юлія Бібіла адной з першых, яшчэ ў 1928 годзе, надрукавала матэрыялы да біяграфіі слыннай песнякркі-адраджэнкі. ("Запіскі аддзела гуманітарных навук", кніга 2-ая. Працы класа філалогіі, том І-ы). Дарэчы, Юлія Іосіфаўна і стаяла ля вытокаў нацыянальнай бібліяграфіі, якую доўгі час называлі беларускай савецкай...

У 1925 годзе Ю. Бібіла скончыла Беларускі дзяржаўны універсітэт, але яшчэ з 1922-га загадвала беларускім аддзелам Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна. На жаль, беззаконне ў трыццатыя гады сказалася і на лёсе Ю. Бібілы. З 1937 года яна стала галоўным бібліёграфам Саратаўскага універсітэта. У Мінск змагла вярнуцца толькі ў 1959 годзе.

20—30-ыя гады ў дзейнасці Ю. Бібілы былі плённымі. Па сённяшні дзень вялікую каштоўнасць мае паказальнік выданняў на беларускай мове, што пабачылі свет у Расіі з 1835 па 1916 гады. Улічыла Ю. Бібіла і кнігі, выдадзеныя ў БССР і за яе межамі ў 1917—1924 гады. Яна збірала рэспубліканскі і краязнаўчы кніжны фонд, распачала бібліяграфічную рэгістрацыю друку БССР, складанне першай у нашай краіне краязнаўчай бібліяграфічнай картатэкі.

Па вяртанні на радзіму таксама не развіталася з любімай справай. Пры ўдзеле Ю. Бібілы ў 1969 годзе пабачыў свет, складзены М. Кракавай і А. Сакольчыкам, даведнік "Бібліяграфія па гісторыі Беларусі. Феадалізм і капіталізм". Разам з А. Сакольчыкам яна склала бібліяграфічны паказальнік "Асвета ў Беларускай ССР за 50 гадоў савецкай улады" (1973).

Сёлета споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння Юліі Іосіфаўны. Яна пражыла доўгае і змястоўнае жыццё і пакінула пра сябе добрую памяць.

Залатое вяселле на... сцэне

"Свята робяць людзі, мы вам за яго вельмі ўдзячны", сказала на закрыцці вечара Галіна Васілеўская.

Упершыню ў Доме літаратара святкавалі такую знамянальную дату два літаратары — Галіна і Пятро Васілеўскія.

Аб іх жыцці, шляху ў літаратуры і грамадскай рабоце на творчым вечары гаварылі народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін, галоўны рэдактар часопіса "Алеся" М. Карпенка, народны артыст Г. Аўсяннікаў, пісьменніца Н. Галіноўская, драматург А. Дзялендзік, старшыня Саюза кінематаграфістаў РБ А. Красінскі, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў А. Пісьмянкоў, які вёў гэтую цудоўную вечарыну кахання і любові.

"Паўвека шлюбу, роду прадаўжэння Пятра і Галіны", — чытала свой новы верш В. Аколава. Быў яшчэ адзін сюрпрыз — прысутныя ўбачылі казку Г. Васілеўскай "Як лютасць стала літасцю" ў выкананні артыстаў Тэатра юнага гледача.

Г. Васілеўскай уручана Ганаровая грамата СП у сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння.

Яшчэ больш пазналі ўдзельнікі вечара Пятра Савельевіча. Фрагмент з камедыі "Рагаты бастыён", у якой, як адзін з аўтараў, прымаў удзел і П. Васілеўскі, цёпла прынялі гледачы.

Спадабаліся юбілярам і слухачам песні, якія праспявалі артыстка Н. Кавалёва і ансамбль "Мінскі гармонік" пад кіраўніцтвам І. Раманчука.

Пятро ГАРДЗІЕНКА

Пабольшала педагагічных выданняў

Былі часопісы "Народная асвета", "Пралеска", "Роднае слова" і іншыя адрасаваныя ў першую чаргу педагагічным работнікам, а цяпер у іх шэрагу з'явіўся яшчэ адзін — "Вышэйшая школа". Можна спадзявацца, што новае выданне акажа добрую паслугу ўсім, каму неабыякавы праблемы вышэйшай адукацыі на сучасным этапе. У гэтым упэўніваешся, калі знаёмішся з матэрыяламі, што апублікаваны на старонках "ВШ". Прынамсі, прыцягвае ўвагу артыкул знакамітага Р. Гарэцкага "Вышэйшая школа і Акадэмія навук Беларусі".

На прэміі прафсаюзаў

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў разгледзела матэрыялы і работы, якія вылучаны на атрыманне прафсаюзных прэмій 1997 года, і паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе дапушчаны:

1. За творы прозы і паэзіі (адна прэмія)

Мікола Маляўка — зборнік вершаў "Ручнічок на крыжы". Мінск, "Мастацкая літаратура", 1995 год.

Соф'я Шах — зборнік вершаў "Пад высокай лагодай нябёс". Мінск, "Мастацкая літаратура", 1995 год.

Валерый Касьянчык — зборнікі вершаў "Рэха Сарыязека". Мінск, ВЦ "Бацькаўшчына", 1995 год, "Стихи о женщине", 1996 год.

2. За музычныя творы і канцэртна-выканальніцкую дзейнасць (адна прэмія)

Эдуард Зарыцкі (кампазітар) — за песенны цыкл "Пад родным небам" (на словы Н. Гілевіча), 1994 год.

Георгій Карант (канцэртмайстар) — за творчы ўклад у пастаноўку оперных спектакляў у апошнія гады і падрыхтоўку канцэртных праграм.

3. За работы ў галіне тэатральнага- і кінамастацтва (адна прэмія)

Уладзіслаў Осіпаў (рэжысёр),
Аляўціна Маслава (мастак),
Расціслаў Янкоўскі (артыст),
Юрый Сідараў (артыст) — за стварэнне спектакля "Вячэра" па п'есе Ж. К. Брысвіля ў Дзяржаўным рускім акадэмічным драматычным тэатры.

Міхаіл Жданоўскі (кінарэжысёр) — за дакументальны відэафільм "На каждый звук есть эхо на земле".

4. За творы жывапісу, скульптуры, графікі і прыкладнога мастацтва (адна прэмія)

Зарына Баўтрук — за серыі керамічных работ: дэкаратыўныя пласты "Сумерки", дэкаратыўныя пасудзіны "Фламинго", дэкаратыўныя збаны "Ирисы".

Пётр Шаціла — за керамічныя вырабы апошніх гадоў, выкананыя ў традыцыях народнага мастацтва.

5. За работы ў галіне журналістыкі (адна прэмія)

Леанід Екель — за цыкл нарысаў, прысвечаных людзям і праблемам сённяшняга дня.

Лілія Бялецкая — спецыяльны карэспандэнт,
Алёна Давідовіч — каментатар,
Ірына Жук — каментатар,
Юрый Рабчук — старшы рэдактар (творчы калектыў радыёпраграмы "Прамень" рэспубліканскага радыё Нацыянальнай дзяржтэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь) — за падрыхтоўку і выпуск інфармацыйна-аналітычных радыёперадач сацыяльна-эканамічнай накіраванасці.

6. За дасягненні ў развіцці самадзейнай мастацкай творчасці (тры прэміі)

У тым ліку:

а) за актыўную работу па развіцці народнай культуры і самадзейнай творчасці (адна прэмія):

Леанід Кунда — дырэктар Брэсцкага абласнога Палаца культуры прафсаюзаў;

Стэла Іванова — дырэктар Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці;

б) за высокія дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці (сярод дарослых самадзейных калектываў) — адна прэмія

Народны хор "Жыцень" Дома культуры навукова-вытворчага аб'яднання "Інтэграл";

Народная харавая капэла Рэспубліканскага міжсаюзнага Палаца культуры прафсаюзаў;

Народны ансамбль танца "Прялица" Палаца культуры "Юнацтва" Гродзенскага вытворчага прадзільна-ніткавага аб'яднання;

в) за высокія дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці (сярод дзіцячых самадзейных калектываў) — адна прэмія.

Узорны ансамбль танца "Зубраня" Палаца культуры Мінскага аўтазавода;

Узорны ансамбль танца "Светлячок" Палаца культуры энергетыкаў Лукомльскай ДРЭС;

Узорны фальклорны ансамбль "Зорачка" Нацыянальнага Цэнтра творчасці дзяцей і моладзі, г. Мінск.

Камісія па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў у галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і самадзейнай творчасці звяртаецца з просьбай да творчых саюзаў, культурна-асветных устаноў, прафсаюзных і грамадскіх арганізацый, калектываў прадпрыемстваў і навучальных устаноў, грамадзян рэспублікі правесці абмеркаванне кандыдатур на атрыманне прэміі Федэрацыі прафсаюзаў 1997 года.

Вашы водгукі, заўвагі, прапановы просім да 1-га красавіка г. г. накіраваць па адрасе: *220126, г. Мінск, пр. Машэрава, 21, Савет Федэрацыі прафсаюзаў, Камісіі па прэміях ФПБ (пакой 713).*

"Вяртанне"... Працяг работы

Пад эгідай Беларускага фонду культуры, Дзяржаўнай інспекцыі Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, Камітэта па архівах і справаводстве, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтра імя Францішка Скарыны пабачыў свет трэці зборнік артыкулаў і дакументаў "Вяртанне", які выдадзены коштам Эксперыментальнага комплекснага прадпрыемства "Светач". Гэта яшчэ адно сведчанне таго, наколькі плённа працуюць камісія "Вяртанне" Беларускага фонду культуры і Скарынаўскі цэнтр па праблемах пошуку і вяртання нацыянальных каштоўнасцяў, што ў розны час і па розных прычынах апынуліся за межамі Бацькаўшчыны.

Адкрываецца зборнік уступным словам старшыні праўлення БФК У. Гілепа. Далей ідуць матэрыялы Міжнароднага "круглага стала" пад назвай "Лёсы беларускіх матэрыяльных і духоўных каштоўнасцяў у час другой сусветнай вайны і пасля яе (перамяшчэнне, выяўленне, вяртанне)", пасяджэнне якога адбылося 18 мая 1995 года ў межах II Міжнароднага кангрэса беларусістаў у Мінску. Змешчаны даклады старшыні грамадскай камісіі "Вяртанне" БФК А. Мальдзіса "Трагічныя лёсы беларускіх музейных, бібліятэчных і архіўных збораў у час другой сусветнай вайны", супрацоўніцы даследчыцкага цэнтра "Усходняя Еўропа" Брэменскага універсітэта (Германія) Г. Фрайтаг "Ахова помнікаў мастацтва ў амерыканскай зоне і палітыка рэстытуцыі", навукова-га супрацоўніка НМА "Расійская нацыянальная бібліятэка" (г. Санкт-Пецярбург) І. Матвеевай "Праблемы вяртання кніжных фондаў", скарочаны запіс выступленняў старшыні Камітэта па архівах і справаводстве пры Кабінеце Міністраў Рэспублікі Беларусь А. Міхальчанкі, загадчыка аддзела старажытнага мастацтва Нацыянальнага мастацкага музея РБ Н. Высоцкай, загадчыцы аддзела рэдкіх выданняў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Т. Рошчынай і іншых.

"Лёсы беларускіх каштоўнасцяў у Маскве" — матэрыял, падрыхтаваны Ю. Піскуном і М. Яніцкай. Як вядома, заснаванне і фарміраванне буйнейшых маскоўскіх музеяў, а таксама Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі, заснаванай у 1862 годзе ў складзе Маскоўскага публічнага Румянцаўскага музея, адбывалася і за кошт матэрыялаў, якія паступалі з Гомельскай палацавай калекцыі графа М. Румянцава і Віленскага музея старажытнасцяў... Прыводзіцца інфармацыя пра беларускія каштоўнасці, што захоўваліся ці захоўваюцца ў канкрэтных установах Масквы. Акрамя таго, прадстаўлены і падборкі "Мігрыцыя беларускіх каштоўнасцяў па розных музеях і ўстановах Масквы", "Беларускія выданні і рукапісы ў бібліятэках Масквы", "Беларускія зборы ў архіўных сховішчах Масквы".

Чытачы, якія цікавяцца нацыянальнай даўнінай, бадай, ведаюць, што выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі ў 1994 годзе выпусціла даведнік "Дакументы па архітэктуры і картаграфіі Беларусі ў архівах Санкт-Пецярбурга і Вільні". Меркавалася выдаць працяг гэтай каштоўнай працы, расказаць пра матэрыялы, звязаныя з Беларуссю, якія захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі і матэрыяльнай культуры Расійскай акадэміі навук (Санкт-Пецярбург). Выдзеленых сродкаў аднак хапіла толькі на падрыхтоўку рукапісу. Калі выйдзе сам даведнік — невядома. Таму і было вырашана прадставіць гэтыя матэрыялы ў зборніку "Вяртанне-3", а ў выніку з'явіўся раздзел "Санкт-Пецярбургскія архіўныя матэрыялы пра археалагічныя (нумізматычныя) знаходкі і цэрквы Беларусі". Апублікаваны ў ім звесткі, канечне ж, могуць аказаць добрую паслугу складальнікам гісторыка-дакументальных хронік "Памяць". Але хто аплаціць выдаткі для паездкі ў Санкт-Пецярбург?

"Беларускія архівы і архіўныя матэрыялы, вывезеныя ў Расію ў канцы XVIII — пачатку XX ст." — змест асобных дакументаў Цэнтральнага навуковага архіва Акадэміі навук Беларусі, што даюць уяўленне пра месцазнаходжанне (па стане на 1925 год) архіваў і архіўных матэрыялаў, якія былі вывезены з Беларусі ці адносяцца да яе гісторыі.

У раздзеле "Дзеляцца вопытам нашы суседзі" выступаюць доктар юрыдычных навук В. Акуленка (Кіеў) — "Рэлíквіі Украіны: праблема рэстытуцыі" і супрацоўніца Харкаўскага мастацкага музея І. Кацай — "Лёс калекцыі Украінскай карціннай галерэі, згубленай у гады Вялікай Айчыннай вайны".

І на завяршэнне — падборка "З надрукаванага". У ёй апублікаваны матэрыялы, што тычацца вяртання нацыянальных каштоўнасцяў, якія перад гэтым пабачылі свет у такіх выданнях, як "Кантакты і дыялогі", "Мастацтва", "Наша Ніва", "Культура", "Народная газета", "Советская Белоруссия", "Голас Радзімы".

Янка ЗМІТРОВІЧ

ПОШТА

"Дзесятая муза"

Набываючы газеты ў кіёску, неадноййчы назіраў, як чарговы чытач выбірае газету па... тэлепраграме, у ёй надрукаванай. Каб яна была выразнай, добра скампанаванай і, абавязкова, з усімі мясцовымі тэлеканаламі.

Кажуць, што чытач заўсёды мае рацыю. У дадзеным жа выпадку, думаецца, толькі часткова.

Не, я не збіраюся нікога вучыць, што і як чытаць. Наадварот. Павінен пагадзіцца, што "тэлекомпасы", надрукаваныя ў розных выданнях, маюць істотныя адрозненні, асабліва калі параўнаць рэспубліканскія і мясцовыя. Заўважу адразу, што якім шрыфтам набрана тэлепраграма, не мае значэння.

А справа вось у чым. Мясцовыя "тэлепраграммэйкеры" лічаць, што яны лепш за сталічных ведаюць, як інфармаваць чытачоў. З іх "лёгкай" рукі з праграм Беларускага тэлебачання цалкам выкрэсліваюцца назвы дакументальных і тэлефільмаў, славутыя імёны акцёраў і рэжысёраў мастацкіх стужак, а таксама амаль усе намёкі на змест большасці вучэбных і іншых праграм.

Тэлебачанне — гэта "дзесятая муза", а для вельмі многіх беларускіх тэлегледачоў, асабліва правінцыйных, што жывуць калі не "за", дык у небяспечнай блізкасці ад рысы галечы, — гэта ўсе дзесяць муз адразу, адзінае акно ў свет. Мастацтва не павінна апускацца да спажывецкага, бытавога ўзроўню ўсведамлення, яго задача — узвышаць людзей, развіваць іх пачуцці і думкі, каб яны былі больш спагадлівыя і чулыя адзін да аднаго...

А, можа, адаптаванне тэлепраграм — гэта элемент новай "рынкавай" культуры?

М. ШЛЯФЕР, інжынер

г. Магілёў

УДАКЛАДНЕННЕ

У артыкуле "Як маешся, навука?" ("ЛіМ" за 31 студзеня г.г.) дапушчана недакладнасць. Словы аб тым, што сёння міліцыянер атрымлівае больш за акадэміка, належалі не старшыні ВАКа РБ А. Дастанку, як сказана ў тэксце, а іншаму прамоўцу на сесіі АН Беларусі. Рэдакцыя просіць прабачэння ў Анатоля Паўлавіча Дастанкі.

Салодкае слова свабода

Згадкі пра апошнюю амністыю

ПАДЧАС лістападаўскага 1996 года рэферэндуму ва ўсякім разе па адным з вынесеных на яго пытанняў насельніцтва выказалася, пэўна разумеючы, у чым сутнасць справы. Я маю на ўвазе пытанне аб захаванні смяротнага пакарання. Як і можна было чакаць, пераважная большасць апытаных выказалася супраць яго адмены.

Усё тут нібы зразумела. Як канстатуюць сацыёлагі, сярод нягод, якімі сёння найбольш занепакоены грамадзяне, на першым месцы — няспыннае пагаршэнне жыццёвага ўзроўню, на другім — разгул злачыннасці, якая набывае самыя пачварныя формы. Забойцы — бязвусыя малалеткі, забойцы — жанчыны... Літаральна днямі прэсу абышла жудасная вестка з Віцебска. Маладая жанчына, падабраўшы ключы ад кватэры прыяцелькі, зайшла туды і, неспадзява-на ўбачыўшы там 12-гадовую дачушку гаспадыні кватэры, па-зверску забіла яе і, забраўшы самае каштоўнае, што трапіла на вочы, знікла. Далей ішла сапраўдная дастаеўшчына. Выкрылі злачыніцу яе ўласныя маці і сястра, якія, убачыўшы на ёй незнаёмыя залатыя ўпрыгожанні і прачытаўшы ў мясцовай прэсе пра жудаснае забойства, здагадаліся, чыіх гэта рук справа і заявілі ў міліцыю. Адбыўся суд. Забойцу і рабаўніцу прыгаварылі да 15 гадоў зняволення. Людзі, што прысутнічалі ў судовай зале, сустрэлі прысуд з абурэннем. Мала. Трэба было расстраляць.

Спецыялісты-псіхолагі адзначаюць зараз незвычайную лютасць нават законапаслухмянай часткі грамадства, для якой кожны, хто трапіў за краты, не варты ні жалю, ні спагады. Сёння, думаю, і Робін Гуда залічылі б у самыя небяспечныя злачынцы... Здзівіў днямі вядомы расійскі пісьменнік, аўтар цудоўнай аповесці "Начавала хмарка залатая..." Анатолій Прыстаўкін, дарэчы, член прэзідэнцкай камісіі па памілаванні. Ён, выступаючы па адным з каналаў маскоўскага тэлебачання, распавёў, як на яго дачным участку нейкі нягоднік наўмысна зламаў толькі што пасаджаныя маладыя дрэўцы... "Увидел бы, кто это сделал, — з гневам казаў вядомы літаратар, — ей Богу, растерзал бы на части". Словы гэтыя непрыемна ўразілі, хоць і падумалася: а хто з нас, апынуўшыся на яго месцы, абмежаваўся б толькі словамі: "Так нельга, Вася". Вось такія мы...

Сёння сотні падобных "Васяў", паводле прынятага Вярхоўным Саветам закона "Аб амністыі некаторых катэгорый асоб, якія здзейснілі злачынствы", выходзяць на свабоду. Падзея, якая ў многіх, будзем шчырымі, выклікае дваякія пачуцці. Некаторым адразу згадваецца кінафільм "Халоднае лета пяцьдзесят трэцяга" — пра напад шайкі бандытаў, выпушчаных з лагераў па берыеўскай амністыі 1953 года, на невялічкі паўночны пасёлак і крывавую драму, што разыгралася там. Згадаў я гэты фільм і падчас сустрэчы з начальнікам службы спецыліку і размеркавання Камітэта па выкананні пакаранняў Міністэрства ўнутраных спраў рэспублікі падпалкоўнікам Людмілай Гладкіх і намеснікам начальніка ўпраўлення па арганізацыі папраўчага працэсу гэтага камітэта, таксама падпалкоўнікам Вячаславам Шабанавым. Да месца будзе сказаць, што абодва яны мелі дачыненне да распрацоўкі Закона аб амністыі, а цяпер — да яго рэалізацыі. Дык вось, на маю згадку пра кінафільм, які яны абодва бачылі, мне было адразу заяўлена, што ніводны небяспечны злачынца на волю выпушчаны не будзе, што амністыя распаўсюджваецца толькі на асоб, якія здзейснілі злачынствы, што не ўяўляюць вялікай небяспекі для грамадства.

Дарэчы, паводле аповедаў маіх суразмоўцаў, зэкам у Беларусі пасля набыцця ёю незалежнасці не надта шанцавала на амністыі. Калі ў 1987 годзе ў тагачасным БССР падпала пад амністыю каля 17 тысяч асуджаных, дык у 1991 годзе выйшла на свабоду — усяго 153 чалавекі, а ў 1995 — 2 тысячы. Паводле апошняга закона аб амністыі на волю выйдзе недзе 6-7 тысяч чалавек.

І Л. Гладкіх, і В. Шабанаў у адзін голас гаварылі, што апошняя амністыя не мае аналагаў у СНД ды і былым СССР — калі не па колькасці амніставаных, дык па іх складзе. Да прыкладу, пад ранейшыя амністыі не траплялі асобы, асуджаныя за крадзёж маёмасці шляхам пранікнення ў памяшканне (кватэру, дачу, склад, установу і г.д.). Незалежна ад таго, колькі і чаго было ўкрадзена. Вячаслаў Барысавіч згадаў эпізод, калі чалавек у падпітку напярэдадні жаночага свята 8 Сакавіка залез у цяпліцу і зрэзаў 12 руж і 8 астраў, за што атрымаў 3 гады зняволення, хоць кошт крадзеных кветак адразу аплаціў. Яшчэ выпадак: чалавек атрымаў тры гады зняволення за крадзёж трох кілаграмаў ваты — акурат па годзе за кіло. Былі асуджаны да 3—5 гадоў за крадзёж меха бульбы, 5 курэй, слоіка варэння і да т.п. Раней артыкулы 87 (частка 3) і 141 (частка 3) Крымінальнага кодэкса рэспублікі, па якіх судзілі падобных злодзеяў, пад амністыю не падпадалі. Цяпер — падпалі, праўда, пры ўмове, што асуджаныя выплацілі матэрыяльны ўрон і адбылі не менш адной трэці тэрміну зняволення.

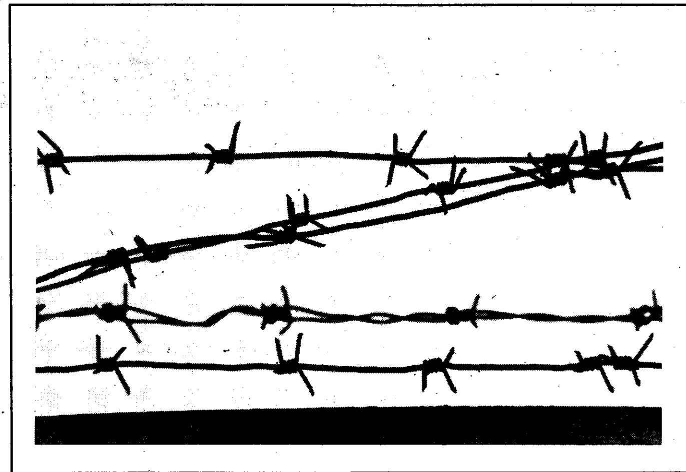
ФАКТЫЧНА, аўтары Закона аб амністыі зрабілі спробу выправіць некаторыя, мякка кажучы, хібы, недакладнасці прынятага яшчэ ў 1961 годзе і дзеючых па сённяшні дзень Крымінальнага і Крымінальна-працэсуальнага кодэксаў, многія артыкулы якіх зжылі сябе, па сённяшніх жыццёвых рэаліях уяўляюць сабой чысты нонсенс, пярэчаць элементарнай логіцы. Ну, сапраўды, якая логіка — трымаць тры гады ў зняволенні таго злодзея кветак, калі ўтрыманне ў калоніі аднаго зэка абыходзіцца дзяржаве амаль у паўтара мільёна рублёў у месяц? А ўсё гэта — грошы з нашай з вамі кішэні...

І ўсё-такі, сказаўшы "А", складальнікі Закона аб амністыі пабаяліся сказаць "Б". Аказваецца, чалавек, які, скажам, на рынку сцягнуў у цёткі кавалак сала ці піражок з латка і асуджаны за гэта, пад цяперашнюю амністыю не падпадае. Мае суразмоўцы растлумачылі мне, што такі крадзёж кваліфікуецца адпаведным артыкулам КК як рабаўніцтва, разбой, а гэта ўжо лічыцца цяжкім злачынствам. "Разумееце, злачынца на падсвядомым узроўні ўвогуле быў настроены на крадзёж, падвёў пад падобны факт навуковую базу В. Шабанаў (дарэчы, кандыдат юрыдычных навук), — і калі б на месцы піражка ляжаў мільён рублёў, то, не вагаючыся, забраў бы мільён". Што ж, можна тлумачыць і так. Рабілі ж пры Сталіне "ворагаў народа" з падлеткаў, што адважваліся збіраць пасля жніва на калгасным полі каласкі. І давалі ім за гэта па 10 гадоў зняволення, і многія лічылі, што так ім і трэба, няхай не падрываюць эканамічную магутнасць краіны.

Але, увогуле, абодва мае суразмоўцы лічаць, што ў многіх крымінагенных выпадках можна было б абысціся проста штрафам, не прыбягаючы да зняволення вінаватых. Заплаціў за кожную ўкрадзеную курыцу, да прыкладу, па паўмільёна, і ідзі на ўсе чатыры бакі.

Дарэчы, размовы аб прыняцці новага Крымінальнага і Крымінальна-працэсуальнага кодэксаў вядуцца даўно. Помню, у час гутаркі з першым намеснікам старшыні Вярхоўнага Суда В. Кандрацьевым, а было гэта больш як год назад, ён казаў мне, што праект закона аб новым КК і КПК даўно падрыхтаваны і Вярхоўнаму Савету новага, 13 склікання застаецца яго толькі прыняць. На жаль, так склалася, што да разгляду пытанняў так званай прававой групы парламент змог звярнуцца толькі ці не ў апошні дзень свайго існавання. І быў гэта Закон аб амністыі. Я быў на тым пасяджэнні і помню, з якім імпэтам, зацікаўленасцю дэпутаты абмяркоўвалі гэты дакумент.

Людміла ж Міхайлаўна лічыць, што было тое абмеркаванне ў парламенце не вельмі плённым, бо мо з-за спешкі некаторыя папраўкі ў закон, прапанаваныя дэпутатамі, прымаліся "з голасу", былі не вельмі прадуманыя і абгрунтаваныя. Ім, выканаўцам, дадало гэта дадатковага галаўнога болю. У якасці прыкладу Л. Гладкіх прывяла папраўку шэрагу парламентарыяў, паводле якой значна пашыраўся кантынгент жанчын, што падпадаюць пад Закон аб амністыі. Калі ў праекце закона было запісана, што амністыя распаўсюджваецца на цяжарных жанчын, а таксама жанчын, што маюць на выхаванні дзяцей да трохгадовага ўзросту, але не здзейснілі цяжкіх злачынстваў, дык сердабольныя дэпутаты дадалі да іх і прадстаўніц цудоўнага полу, за якімі лічыцца і разбой, і рабаўніцтва, і махлярства, і валютныя аперацыі, і іншыя цяжкія злачынствы.Тое самае адбылося з амніставаннем адзінокіх мужчын, якія маюць на ўтрыманні непаўналетніх дзяцей ці дзяцей-інвалідаў. "Цяпер перад намі паўстала задача, — кажа Людміла Міхайлаўна, — праводзіць расследаванні на прадмет выяўлення сапраўднага сямейнага становішча гэтай катэгорыі зняволеных, ці сапраўды яны былі адзінокія і самі выхоўвалі дзяцей, ці былі іх жонкі пазбаўлены бацькоўскіх правоў і г.д. Так што да Закона аб амністыі давялося дадаваць яшчэ і пэўныя тлумачэнні і інструкцыі. Праўда, што да адзінокіх мужчын, дык пад амністыю падпадаюць толькі тыя, за кім не лічыцца цяжкіх злачынстваў".

Асабліва задаволена мая суразмоўніца (жанчына ёсць жанчына) тым, што на свабоду зараз выйдзе шмат непаўналетніх — да 18 гадоў — вязняў. Гэта тыя, што былі асуджаны на тэрмін да трох гадоў уключна і якія раней не адбывалі пакарання ў папраўча-працоўных калоніях, а таксама падлеткі, асуджаныя на тэрмін звыш трох, але не больш чым на пяць гадоў уключна, калі яны адбылі не менш адной трэці прызначанага тэрміну пакарання.

Я СЛУХАЮ Людмілу Міхайлаўну, і мне згадваецца паездка ў Бабруйскую дзіцячую выхаваўча-працоўную калонію гады са два назад. Помню, як вадзіў мяне па атрадах, казармах намеснік начальніка калоніі па выхаваўчай рабоце, знаёміў з малалетнімі злачынцамі. Да некаторых гэтае вызначэнне ну ніяк не падыходзіла. Стаіць перад табой хлапчанё з тонкай шыйкай і бледным да сінечы тварыкам і спалохана лыпае вачыма. За што пасадзілі? Тыповыя гісторыі — з таварышамі абакраў кіёск, з машыны выцягнулі радыёпрыёмнік, нейкія яшчэ рэчы. Праўда, былі і хлопцы, на тварах якіх ляжала пячатка гэткай бываласці. Некаторым, па іх прызнанні, вельмі падабалася "воровская романтика". У адміністрацыі калоніі мне расказалі пра аднаго з тутэйшых "выхаванцаў", 17-гадовага хлопца, які падаў ужо некалькі рапартаў аб пераводзе ў калонію для дарослых, бо з малалеткамі яму тут нецікава...

Запомнілася гутарка з урачом-псіхолагам, які працуе ў калоніі. Сумным быў яго аповед. Пераважная большасць асуджаных падлеткаў — з так званых няпоўных сем'яў, раслі без бацькі. Але найбольш уразіла тое, што палова іх — разумова адсталыя, дэбілы, алігафрэны і да т.п.

Большасць падлеткаў, пра якіх я згадваю, зараз выйдуць на свабоду. Што іх там чакае? Праўда, артыкул 26 Закона аб амністыі прапануе "мясцовым выканаўчым і распарадчым органам прыняць меры па своечасовым узяцці на ўлік вызваленых ад пакарання непаўналетніх пасля прыбыцця іх на месца жыхарства, іх працаўладкаванні або перадачы пад кантроль бацькоў, органаў апякунства і папячыцельства, змяшчэнні ў неабходных выпадках у дзіцячыя дамы, уладкаванні ў школы-інтэрнаты, прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, па правядзенні сярод гэтых асоб выхаваўчай работы, недапушчэнні здзяйснення імі новых злачынстваў". Не трэба быць вялікім правідцам, каб зразумець, што ўсе гэтыя "благие" пажаданні такімі і застануцца. Пустыя, неабавязковыя фразы. Скажам, тая ж перадача пад "кантроль бацькоў" (Чаму, спытаем, і не было, калі любімае "чада" станавілася на шлях злачынства? Што ж датычыць "правядзення выхаваўчай работы сярод вызваленых падлеткаў", дык яны "аб'еліся" ёю ў калоніі. Адным словам, усё гэта пустыя дэкларацыі, пазбаўленыя канкрэтнага зместу. Зрэшты, і Людміла Міхайлаўна прызналася, што падобныя артыкулы — абавязковы дзяжурны атрыбут кожнага Закона аб амністыі. Яна ўпэўнена, што не паспее скончыць паўгадавы тэрмін рэалізацыі Закона аб амністыі (са снежня 1996 па май 1997 года), як частка амніставаных зноў трапяць на турэмныя нары. На новае злачынства іх падштурхне немагчымасць працаўладкавацца (на прадпрыемствах вельмі неахвотна бяруць на працу ўчарашніх зэкаў), ды і месцаў няма, сваіх рабочых даводзіцца скарачаць). І яшчэ адна праблема паўстае перад многімі амніставанымі — дзе жыць. Паводле існуючага заканадаўства, асуджаныя пазбаўляюцца права на жыллё, якое яны займалі да арышту. Людміла Міхайлаўна лічыць гэта ненармальным. "У гомельскай папраўча-працоўнай калоніі, — распавядала яна, — мне давялося сустрэцца з цэлай сям'ёй, якая складалася з мужа, жонкі, іх дачкі і бабулі. Асуджаны яны былі за крадзёж і цяпер былі пазбаўлены права на кватэру, дзе да арышту жылі разам. Некалі яны выйдуць на свабоду, а — дзе жыць, дзе шукаць дах над галавой?"

Праўда, другі мой суразмоўца Вячаслаў Шабанаў, кранаючы гэтыя праблемы, быў настроены больш аптымістычна. Па яго словах, і сам міністр, і яго намеснік, ён жа начальнік Камітэта па выкананні прысудаў, настроены вельмі рашуча і будуць умешвацца ў кожны выпадак невыканання Закона аб амністыі, і асабліва ў той яго часткі, дзе гаворыцца пра адаптацыю амніставаных на волі. Ну, што ж, калі сам міністр за гэта бярэцца... Але і Вячаслаў Барысавіч лічыць, што многія з тых, хто выходзіць з месцаў зняволення (не толькі па амністыі, проста па адбыцці тэрміну), трапляюць у жорсткія жорны жыцця і не кожнаму дадзена справіцца з гэтымі выпрабаваннямі. Ён расказаў аб адным са сваіх падапечных у Магілёўскай папраўча-працоўнай калоніі, дзе папрацаваў шмат гадоў, якому, пасля выхаду адбыцця тэрміну, міліцыя адмаўляла ў выдачы пашпарта, бо ён нідзе не быў прапісаны (у калонію трапіў ён з дзіцячага дома), а без пашпарта былы зэк не мог не толькі што ўладкавацца на працу, а нават

(Працяг на стар. 12)

З Купалам у сэрцы

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшло незвычайнае свята — урачыстая вечарына ўзнагароджання пераможцаў конкурсу "З Купалам у сэрцы". З мэтай наладжвання больш цесных сяброўсіх сувязяў, выяўлення талентаў вучняў, папулярызацыі спадчыны Песняра, абуджэння любові да роднай Бацькаўшчыны навукоўцы музея распачалі працу ў новым накірунку. Так першай ластаўкай стаў абвешчаны ў верасні 1996 года сярод школ г. Мінска конкурс вершаў, сачыненняў, вікторын, малюнкаў, самадзейнай мастацкай творчасці. Плённа папрацаваўшы, пераможцаў вызначыла ганаровае журы ў наступным складзе: дырэктар музея Жана Дапкюнас, загадчыца аддзела навуковай прапаганды Людміла Давідоўская, загадчыца экспазіцыйнага аддзела Фаіна Ваданосава, паэт Сяргей Панізнік, кампазітар з Магілёва Мікалай Яцкоў.

Маладыя паэты Вольга Ківель, Уладзімір Васількоў, Зміцер Шыйка сталі пераможцамі конкурсу вершаў. Яшчэ адна прыемная навіна — навукоўцы музея выдалі зборнік "Рэха продкаў", куды ўвайшлі лепшыя творы школьнікаў.

Майстрам празаічнага жанру выявілася Алена Пілевіч: яе сачыненне моцна ўразіла журы мастацкім чуццём роднага слова.

На выставе малюнкаў прыцягвалі ўвагу, вабілі працы Светы Агейчык, Дзіяны Красначуб, Дар'і Гапко. З кагорты юных мастакоў — удзельнікаў конкурсу шчаслівa ўтвораны гурток народных рамёстваў "Паўлінка", што будзе працаваць пры музеі.

Глыбіннае веданне творчай спадчыны Янкі Купалы прадэманстравалі Таццяна Стасулевіч, Ірына Удовушкіна, Кацярына Майсіевіч, якія сталі пераможцамі вікторыны.

Прыемна адзначыць, што ў конкурсе самадзейнай мастацкай творчасці вылучыліся не толькі асобныя выканаўцы, а цэлая школа — N 11 горада Мінска. Вакальная група, фальклорны гурт, заўзятыя танцоры і сапраўдная традыцыйная батлейка парадавалі гасцей нашага музея артыстызмам і шчырай любоўю да айчыннае культуры. Дарэчы, гэтая ж самая адзінаццатая школа аздобіла вечарыну адметнай выставай беларускай цацкі.

Радаснае, удзячнае атрыманне каштоўных прызоў было падмацаванае для ўдзельнікаў імпрэзы светлым падарункам — прэм'ерай песні "Купалаўскі дом" кампазітара Міколы Яцкова і паэта Сяргея Панізніка.

Вынік свята ўрачыста падвяла дырэктар музея Ж. Дапкюнас, якая павіншавала ўсіх дбайцаў конкурсу і ўзнагародзіла чулых дарадцаў моладзі — настаўнікаў тых мінскіх школ, што прынялі найбольш актыўны ўдзел у праведзеным конкурсе, асвечаным імем вялікага Купалы. Шчодрыя словы падзякі былі адрасаваныя Г. С. Сасноўскай (11 СШ), С. В. Бяганскай (71 СШ), Л. А. Жалезка (20 гімназія), Л. А. Дабаровіч (96 СШ), Н. У. Ракевіч (110 СШ).

Завяршылася цёплая вечарына — сустрэча духоўных спадкаемцаў Янкі Купалы — салодкім сяброўскім частаваннем.

Ала МАРЧУК

На здымку: выступленне батлейкі 11 СШ г. Мінска.

Фота В. ЗАХАРАВА

Споўнілася 90 гадоў

балгарскай пісьменніцы Кірыле Георгіевай (Чыкавай). Яна вядомая як перакладчыца рускай класічнай літаратуры, а таксама твораў літаратур народаў былога Савецкага Саюза. Дзякуючы К. Георгіевай (Чыкавай) балгарскі чытач змог прачытаць на сваёй роднай мове трылогію Я. Коласа "На ростанях", раман І. Шамякіна "Глыбокая плынь" і іншыя творы.

Крытыка

Боль пакутнай душы

Чарнобыльская бяда абрынулася на кожнага беларуса і для кожнага з нас яна — цяжкая ноша, якой нялёгка пазбавіцца. Але куды цяжэйшая яна для тых, чые родныя мясціны так густа пакрыты радыяцыйным прысакам, што жыць у гэтых умовах стала немагчыма. Там, дзе прайшло маленства і юнацтва, дзе засталася памяць босых ног, — мёртвая зона. І ўжо не пачуеш людской гаманы, не пабачыш на вуліцах тых, хто рупліва аздабляў гэтую зямлю. Гаротнікі, яны раз'ехаліся па ўсёй Беларусі, а некаторыя трапілі і за яе межы. Толькі душа засталася сярод родных гоняў, ды сэрца па-ранейшаму прагне сустрэчы з дарагімі краявідамі. Надараецца магчымасць — і чалавек едзе на сваю малую радзіму, праўдамі і няпраўдамі атрымліваючы дазвол ступіць за шлагбаум чарнобыльскай зоны. Бо не можа яна, гэтая радзіма, быць для яго малой. Яна — вялікая, неабсяжная. Яна — адзіная.

Для Міколы Мятліцкага — гэта вёска Бабчын у Хойніцкім раёне. Таксама даўно мёртвая. Лёс Бабчына — лёс многіх населеных пунктаў Бацькаўшчыны. Трымаліся людзі за родны кут як толькі маглі. Думалі — пашчасціць ім, верылі — выязджаць не давядзецца:

Пяць месяцаў у цэзіевым брудзе
Жылі маёй гаротнай вёскі людзі:
Садзілі бульбу і палолі грады,
Былі шчаўіне, сырадою рады
Ды на салдат сцярожна пазіралі,
Што стрэхі з хат закінутых здзіралі.

І магарыч давалі адмысловы,
Каб "трасцы той" не паказалі дровы,
Каб як мяльчэй капалі двор ля хаты
Салдацкія увішныя лапаты,
І думалі услед з прыжмурам вока:
"Адгэтуль радыяцыя далёка!"

Ставала веры і трывучай сілы,
Аб чым гаварыць
На кладах магілы...

Гэтыя магілы землякоў,а ў першую чаргу маці і бацькі, якія заўчасна пайшлі з жыцця, і клічуць паэта да сябе. Дзесяткі разоў М. Мятліцкі наведваўся ў родны Бабчын. І з кожным прыездам менш за ўсё думаў пра тую небяспеку, што нясе сёння "мірны атам". Не да таго яму было. А думаў пра іншае. Разважаў, як лепш перадаць у паэтычных радках боль сваёй пакутнай душы і сказаць пра гора ўсіх землякоў, а праз яго і пра пякельны чарнобыльскі шлях Беларусі. Многія вершы нараджаліся тут жа, у Бабчыне. На падворку роднай хаты, што ў чалавечы рост акружана бур'яном. За сталом, за якім колісь вучыў урокі, цяпер, сцёршы нябачны пыл, спяшаўся занатаваць у блакнот чарговыя радкі. Ахвотнікі да палітычных дывідэндаў крычалі аб чарнобыльскай бядзе на мітынгах і маніфестацыях, баючыся хоць аднойчы ступіць у "зону" нагой, а ён ехаў у яе. Не адпускала ад сябе прыцягненне Бабчына.

І вось ужо амаль адзінаццаць гадоў М. Мятліцкі з'яўляецца свайго роду паэтычным летапісцам Беларусі пасьлячарнобыльскай, але Беларусі, убачанай праз роднае Палессе, праз вёску маленства Бабчын. Першыя з гэтых вершаў паспелі трапіць у кнігу М. Мятліцкага "Ружа вятроў" (1987). Пасля былі "Горкі вырай" і "Шлях чалавечы" — абедзве пабачылі свет у 1989 годзе, у іх чарнобыльская тэматыка заняла належнае месца. Нарэшце, зборнік "Палескі смутак", пазначаны 1991 годам, — цалкам складзены менавіта з такіх твораў.

А ў паэта ўвесь час цяплілася яшчэ больш значная задума — напісаць кнігу, якая б ад першай да апошняй старонкі ў той ці іншай ступені была звязана з зямлёй, асабліва дарагой яго сэрцу. Менавіта кнігу, а не чарговы зборнік, — кнігу, асобныя творы якой як бы сюжэтна (а не толькі тэматычна) і працавалі б на гэтую задуму. Паступова акрэслілася і назва... Канечне ж — "Бабчын"! Не год і не два пісалася гэтая кніга... І, зразумела, не толькі тады стваралася, калі радкі кладзіся на паперу. Не менш часу заняло асэнсаванне таго, што падказала сэрца, прамовіла душа ў думках.

Нешта падобнае адбываецца ў руплівага цесля, які будуе дом. Загадзя клапоціцца ён пра матэрыял, старанна рыхтуе яго, каб пасля ўзяцца за асноўную справу — зрабіўшы падмурак, класці сцены, і гэтак паступова, не спяшаючыся, давесці пачатае да канца.

Вянцамі ў паэтычным зрубе М. Мятліцкага ўспрымаюцца назвы асобных раздзелаў. Іх паэт падабраў удала, нават зарыфмаваў:

Глыток чысціні.
Суцемак гладыша.
Безгалосыя дні.
Параненая душа.

І кожны з іх па-мастацку завершаны, і хораша дапаўняе адзін аднаго, але, як на маю думку, дамінанта кнігі ў вершы, што стаіць недзе напрыканцы яе. "Апошні Бабчына жыхар", як прамаўляе пра сябе паэт, неаднойчы прайшоўшыся вуліцамі і завулкамі Бабчына, наведаўшы многія вакольныя мясціны, яшчэ больш упэўніўся, што як бы ні гаварылі мы, што чарнобыльскае гора — гора ўсенароднае, усё ж яно больш тычыцца тых, хто не ўскосна, а непасрэдна адчуў на сабе ўздзеянне гэтых страшных наступстваў.

Верш падаецца як падагульненне трывожнага і пякельнага роздуму, якім напоўнена кніга, як падрахункаванне гаворкі, што вялася перад гэтым:

Я усё сабраў
да самае драбніцы:
Шаптанне траў,
сцюдзёны спеў крыніцы,
Аеру горыч,
пошапак бярозы,
Ліст грушы голай,
цені вербалозу,
Каналаў струны,
белыя аблокі...
Я ўсё панёс
адсюль у свет шырокі,
Ды анідзе
мяне з пакламжай гэтай
Не прывячалі
на дарогах свету.
—Нясі далей! —
мне радзілі-казалі.
Рыпуча спудна
брамы закрывалі.
За стольки год
стамлёны ад паклажы
Прыйшоў назад,
а мне Чарнобыль кажа:
"Каму, дзівак,
твае патрэбны транты?"
Палошаць свет
такія эмігранты!"
Багата вёрст
прайшоў зямлёй учора,
Каб зразумець:
маё — і толькі! — гора.

Гэты ж верш можна смела ставіць і эпіграфам да кнігі. Ва ўсякім разе думкі, пакладзеныя ў аснову твора, не маглі не поўніць душу паэта. Разумеў, яшчэ як разумеў М. Мятліцкі: Чарнобыль — яго ўласная асабістае гора! Чарнобыль — яго ўласная бяда! Не, гэтым ён, вядома, і ў помыслах не збіраўся (і не жадае гэта рабіць цяпер) тым самым прыніжаць значнасць перажытага гэткімі, як і ён, пакутнікамі. Але ўсведамляў і іншае: калі сам не напіша, дык іншыя наўрад ці напішуць. З паэтаў — тым больш. Бо менавіта яму гэтая тэма найбольш блізкая. Бо менавіта яна прайшла праз усю яго душу.

"Бабчын" не мог не атрымаць падзагаловак "кніга жыцця". Так, перад намі КНІГА ЖЫЦЦЯ. Жыцця Бабчына і бабчынцаў... Жыцця розных пакаленняў іх. І жыцця самога паэта, які без далучэння да лёсаў землякоў не ўяўляе свайго існавання.

І гэта не гучныя словы, а рэальнасць. Варта ўважліва перачытаць першы ўжо раздзел "Глыток чысціні", каб упэўніцца, наколькі моцная ў М. Мятліцкага повязь з родным кутам. Ён і робіць "глыток чысціні" там, дзе нічога чыстага не засталося. Але то ў прыродзе, а ў душы яму заўсёдна ёсць месца, калі яна ўражлівая і неабыякавая. Калі яна здатна жыць тым даўнім, якое, на жаль, ужо за далягладамі мінулага. Але ж падобная далёкасць не перашкаджае памятаць тое, што забыццю не падлягае. А гэта і асобныя рэаліі ўласнай біяграфіі, і выбраныя старонкі з жыццяпісу ўсёй вёскі.

У М. Мятліцкага шмат вершаў, прысвечаных бабчынцам, у тым ліку і ў наступных раздзелах гэтай кнігі, але асабліва пачуццё перажываеш, далучаючыся да гэтага — "Стройная і Залатая", героі якога звычайныя вяскоўкі: "Вецер лісце шматае Каля пустых хацін. Стройная, Залатая — Звала сяло жанчын. Весняй часінай мройнай, Траўнай парой святой Хтось любаваўся Стройнай, Хтось Залатой".

Толькі адзін з "абразкоў" жыцця Бабчына. І не больш — здавалася б! А разам з тым — гэта і складаная дыялектыка жыцця. З яго няўмольнай наканаванасцю. І з яго драматычным зыходам: "Горка расу каўтае Дзікае поле бяды. Стройная, Залатая, Вы падаліся куды? Памяццю незагойнай, Вечнаю глухатой Крыж на кладах над Стройнай, Крыж і над Залатой".

Жыццё ва ўсёй яго складанасці і спасцігае паэт. Але яго цікавяць і хвалююць не толькі падзеі пачарнобыльскія і паслячарнобыльскія. М. Мятліцкі кідае позірк і ў больш далёкую даўніну. Прынамсі, у другі раздзел "Суцемак гладыша" ўвайшлі вершы "Вяртанне Аляксандра Аскеркі", "Чэслаў Пяткевіч", у якіх ажываюць воблікі людзей, якія даўно праславілі сваімі справамі тутэйшыя мясціны. Яны не проста "вяртаюцца" з нябыцця. Яны як бы далучаюцца да бедаў, што абрынуліся на Бацькаўшчыну. І ў недаўменні той жа Пяткевіч, — як і чаму такое надарылася, што "жахота на Палессі, Жывое поле шчэціца лазой!" У недаўменні і ў роспачы ён:

"Скажыце мне, прачыстыя нябёсы,
Чаму абсяг пустэльна безгалосы?
І дзе жыцця падзеліся сляды?
Разгорнуты драпежныя дзівосы
Якой такой жахотніцы-бяды?!"

"Кніга жыцця" М. Мятліцкага — кніга трывогі палескіх дарог, але яна і кніга "разгорнутых" дарог. Праз малюнкі, здаўна сэрцу любыя, праз назвы ўрочышчаў, палеткаў, узлескаў ажывае тое, што аніякая бяда і час з памяці не выветрыць.

Верш за вершам... І кожны твор, быццам цяжкі, але гэткі патрэбны крок па зямлі ўтравелай; па зямлі, якая замаркоцілася без людскіх ног; па зямлі, пакрытай чарнобыльскім прысакам: "Мікалаеў дуб", "Яблычны Спас", "Скургаўшчына", "Чумацкі шлях..." І зноў воблікі землякоў: "Кацюша", "Яніха", "Антося", "Макрэна", "Баварыха", "Аксінчык"... І зноў — памяць, пасля якой горкі камяк перасядае ў горле і няпрошаная сляза гатова скаціцца на шчаку.

Гэта ў мяне, у чытача... Ды, думаю, і ў іншых, хто прачытае "Бабчын"! А як было самому М. Мятліцкаму?! Тады, калі ён адзінока крочыў Бабчынам... І тады, калі, застаўшыся на ноч у роднай хаце, не мог звесці вачэй (а многія вершы кнігі ў Бабчыне і напісаны, калі паэт наведваўся туды зноў і зноў). І тады, калі...

Кладу дазіметр на магілу мамы —
Палошаць слых адчайныя шчаўчкі.
І лічбаў бег пакажа ў раз які:
Тут могілкі чарнобыльскае драмы!

А гэты верш з раздзела "Безгалосыя дні"... Дні дык безгалосыя, а душа, сэрца маўчаць не могуць. Працягваецца маналог лірычнага героя, доўжыцца споведзь паэта: "Я зонаю іду..." Зонаю, дзе "мёртва ўсё. Комін, пашчапаны дажджом, забыўся, калі выдыхаў апошні раз дым... Журавель, струхнелы на сіверах, што дзюбай, размахвае вочапам, ушэрхлым без цёплай коўзані пальцаў... Ацалелая шыбіна змутнела без яснаты позіркаў..."

Можна працягваць у гэтым кірунку і ўсё будзе пераканаўча, уражвальна, але, пры ўсім, нешта падобнае маглі б напісаць і іншыя паэты, калі б апынуліся ў падобных акалічнасцях. Разумеючы гэта, М. Мятліцкі своечасова знайшоў надзвя дакладны вобраз — "перакуленага свету". Прытым умела "ўжыўшы" яго ў верш:

І толькі скрытны кажан,
існучы уніз галавой у застрэшку
(быццам паказваючы —
перакуліўся свет дагары),
чакае дрымотна-утомліва
чорнае ночы,
каб страпянуцца
і, шуганушы
крыламі,
стрэсці з вышы
зорны пыл...

Малюнак узмацняецца: "Тут мёртва ўсё! І толькі маё сэрца, спуджанае кажаном, чутна адлічвае ўдары мёртвага часу".

"Параненая душа" — таксама сведчанне трывогі, болю, непакою. За тое, што здарылася і за тое, што адбываецца: "Паміраюць вяскоўцы мае — Больш і больш скрушных вестак. Над кладамі, як смерць, ўстае Зжоўклы ветах". І ці не адзіная радасць — вяртанне да таго, што было да ...Чарнобыля: "Галасы майго былога Абрынаецея снамі — Хустка... маці ля парога Размаўляе з палынамі... Прачынаюся. Нікога, Ветру свіст над курганамі".

І яшчэ душэўная повязь з усім, кроўным табе. Менавіта на гэтай, цяпер ужо чарнобыльскай зямлі, а не на іншай, дзе бяспечней, але не стае душэўнага пастаянства:

Якая восень! Золата бяроз.
Над Пеллю
(урочышча ля Бабчына. — **А. М.**)
гай майго не ўчуе
кроку,
Хоць я даўно ў абсягах, помных воку,
Між белых дрэў хаджу у поўны рост.

Мой кожны крок у далях тых чуцён,
Ажно шуршыць апалая лістота.
Чаруе сэрца восеньская цнота
Мінулых дзён.

Душа прайшла бязбоязна мяжу —
Калючы дрот — і ў непаўторным
часе
Красою светлай, вабнай упілася,
Дзе ані кроплі згубнага дажджу.

Яшчэ бярэзнік светлы-залаты...
Душой між дрэў
гарыш,
згараеш ты...

Завяршае кнігу верш "Апошні Бабчына жыхар...". Як падагульненне непазтавай гаворкі пра Бабчын, пра Чарнобыль, пра наш скрушны час, азмрочаны яшчэ і чарнобылямі духоўнымі, маральнымі. Паэт, стомлены на пакутных дарогах, чарговы раз крочыць вёскай свайго маленства. Як апошні жыхар, якому выпала мажлівасць не толькі зазірнуць сюды, а і надоўга затрымацца тут. Па-ранейшаму неспакойна на душы: "Шукаю тое, што сышло — Свята вачэй і душ — з хацін. І дорыць кожнае жытло Мне найсалодшы прыпамін. Так гойна памяць за спіной Зноў поле траўнае арэ. Няўжо калісь яна са мной, Апошні з Бабчына, памрэ?!"

Апошні? Завяршальныя радкі набываюць асабліва глыбокі філасофскі змест. Жыццё, якім бы драматычным яно ні было, несупыннае ў сваёй хадзе. І, нягледзячы на Чарнобыль, яно будзе працягвацца. А повязь чалавека з роднымі мясцінамі вечная:

Якім ты будзеш, стратны дзень,
Каўтнуўшы слёзы ўсіх ахвяр?
Ўваскрэсну, як жывы прамень,
Апошні Бабчына жыхар!

Вярнуся з ядзерных пуцін,
І кут мой збудзіцца ад сну.
Яго пакінутых мясцін
Цяпло жывое павярну.

Растане тло пагрозных хмар,
Пагодна гляне шыр і высь.
Апошні Бабчына жыхар,
Я стану першым тут калісь...

Шмат напісана паэтамі пра любасць да зямлі маленства, але так, як напісаў М. Мятліцкі, дагэтуль ніхто не пісаў. Боль пакутнай паэтавай душы ўспрымаеш надзіва блізка, а родны яму Бабчын становіцца дарагім і табе.

"Усе мы з хат", — пісаў некалі Янка Сіпакоў. У кожнага з нас і свой Бабчын. На шчасце, многія вёскі не напаткаў такі няўдзячны лёс. Каб жа ён абмінуў Беларусь паслячарнобыльскую! З верай у тое, што абміне, кніга "Бабчын" і пісалася. Яна, несумненна, стала не толькі з'явай літаратуры, а і грамадзянскім учынкам, вартым ухвалы і падтрымкі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

КНІГАРНЯ

"Па зямлі я хадзіць прывык..."

"Прыдарожныя сосны" — так назваў свой новы зборнік вершаў Анатоль Іверс. Сасна — гонкае, прыгожае і такое непераборлівае дрэва, прывычнае да беларускіх беднаватых падзолістых, а то і пясчаных глебаў. Яно шуміць галінамі ў сасновым бары, яно суправаджае шлях падарожнага, засланяючы яго ад халодных вятроў ці даючы цень у летнюю спёку. Сосны, што ўвесь час пры дарозе чалавечага жыцця. Ды і люд наш тутэйшы — як тыя прыдарожныя сосны. Гордыя, пакутныя, што воляй гісторыі няраз апыналіся пры дарогах войнаў і знішчэнняў, якія лавінай праносіліся па нашай зямлі, пакідаючы прагалы.

Прырода, а найперш лес — гэта прытулак душы чалавека, гэта сведка сустрэчы з прыгажосцю, гэта адхланне для збалелага сэрца. Гэта — цэлы свет. Захапленне паэта перадаецца праз яркі метафарычны вобраз: "Сосны — царства медна-залатых беларускіх дрэў дзівосных".

Але ў вершах Анатоля Іверса — не толькі светлае любаванне прыгажосцю лесу, колькі разуменне яго трагедыі. Знішчэнне лясных багаццяў паэт непасрэдна звязвае з паднявольным становішчам тых, хто павінен быць гаспадаром на гэтай зямлі:

Бо былі мы пад пятой,
Загадалі — пустку робім.
Весь таму і лес не той —
Засталіся расцяробы.

І гэтыя расцяробы-пусткі — не толькі ў лясах. Здзічэлымі прагаламі зеўраюць месцы, дзе былі хутары, а то і вёскі. Дажываюць, аджываюць свой век апошнія іх жыхары...

А ў лясах, ды і па ўсёй зямлі гаспадараць чужынцы, "госці"-браканьеры, што здольныя нават "чалавека, ні то звера" знішчыць дзеля карысці.

Памяць як лейтматыў прысутнічае бадай у кожным вершы кнігі. Бо хоць "і праляцелі гулам гады, а памяць — не". Памяць вяртае ў мінулае, яно ажывае, уваскрасае. Карціны цяперашняга і мінулага пераплятаюцца між сабой, ствараюць адзінае палатно, назва якому — жыццёвы шлях. Вяртаюцца дарагія паэту воблікі маці ("Святое пачуццё"), бацькі, якому сыны глыбока ўдзячны за найлепшыя падарункі — кнігі. Бацька падараваў будучаму паэту спачатку зборнік вершаў Купалы "Гусляр", пасля "Новую зямлю" Якуба Коласа ("Я да Коласа прыйшоў"). Прыгадваюцца і вобразы тых, хто разам з паэтам змагаўся з фашыстамі: партызанскай сувязной ("Зімовы ранак"), дзяўчыны-радысткі, што "як песня Палесся" ("Радыстка"), юнай разведчыцы ("Разведчыца").

Вайна не адступае, вайна не сыходзіць са старонак кніг Анатоля Іверса. Да паэта прыходзіць разуменне — тое, што адбывалася ў тыя трывожныя часы, — зараз часта ўспрымаецца спрошчана, намалявана выключна белаю ці чорнаю фарбаю. "Не так усё проста, як малююць цяпер", — сцвярджае паэт у вершы "За край". Не можа ён згадзіцца з тым, што ўсе, хто жыў-працаваў пад нямецкай акупацыяй, — ненадзейныя, "не маглі ўсе пакінуць родны дом, родны кут". Тое даўняе, ваеннае трывожыць і таму, што сталася болем асабістым, стратай блізкіх:

Бо на сэрцы не загоіш,
Ранаў з "дальняга таго".
І хаджу я так з тугою
Не адзін дзесятак год.

Верш з прысвячэннем Наталлі Арсенневай напоўнены глыбокай горыччу, выкліканай беспадстаўнымі нападкамі на беларускую паэтку. У балючым пытанні: "Ну скажыце, ці то вораг, Калі славіць Беларусь У цудоўных сваіх творах?.." гучыць і адказ. Чуваць спроба паэта давесці: Наталля Арсеннева — не вораг, а сапраўдны мастак, якому давялося прайсці праз ліхалецці. Паэтка, што і ў гады вайны асноўнай мэтай жыцця мела служэнне Беларусі. Верш мае назву "На сустрэчу". На сустрэчу з памяццю, каб яшчэ раз узважыць былое, каб упэўніцца ў сваёй праўдзе. На сустрэчу з прыродай, з лесам, каб пазбавіцца ад болю, каб аблегчыць сэрца ад горычы, што ўзышла ад несправядлівасці:

Сустракай жа, лес гаючы,
Адцягні з грудзей тугу!

Калдычэва — Курапаты. Словы, напоўненыя аднолькавым болем. Калдычэва — месца расстрэлу пад Баранавічамі, дзе нямецкія фашысты знішчалі людзей, Курапаты — месца расстрэлу пад Мінскам, дзе сталінскія кадэбісты таксама знішчалі людзей. Верш так і называецца: "Калдычэва — Курапаты". Гэта ўражанне ад наведвання месца, дзе загінулі бацька і жонка паэта. Ён едзе туды, каб "Пакланіцца ўсім ахвярам, Нерасцвіўшым летуценням". Так, фашысты, акупанты былі ворагамі. Але ж і іншыя, што называлі сябе вызваліцелямі, тварылі на гэтай зямлі гэткі ж здзек:

Ад здранцвення застываю:
Ёсць у нас і Курапаты...

І ўсё ж не можа не здзіўляць тое светлае пачуццё аптымізму, якім ахутаны многія вершы, здольнасць аўтара ў такім паважаным веку бачыць хараство зямлі, радавацца, верыць у лепшае:

Каб рунела, спела ніва,
А надзея — у душы.
Каб калоссе беражліва
Вецярочак варушыў.

Болева-трагедыйны матыў прарываецца ў вершаваных радках. Гэта і горкая памяць пра ваенны час, і знішчэнне прыроды, і здзек з роднай мовы (вершы "Роздум", "Наша слова"). "Звонам серабра" гучыць з нябёсаў мова жаўрука, "А на зямлі маю стапталі Прышэльцы жудасных завей". Гэтыя прышлыя, што лічаць сябе гаспадарамі, прынеслі шмат гора беларускай душы. Але самыя страшныя, незагойныя раны — раны на людскіх душах. А "яны скалечылі і душы не аднаму з маіх сяброў".

Непарушная сувязь з зямлёй — вось тое асноўнае, што дае сілы выжыць, не зважаючы ні на якія напасці. З гонарам заяўляе паэт: "Па зямлі я хадзіць прывык. Перуны не змаглі нават зрушыць". І хоць жыццёвая "завіруха зрывала не раз", спрабуючы зламаць, скрышыць, знішчыць, усё ж зямля — жыццядайная крыніца — пераважала, "ад зямлі прыбаўляліся сілы". І таму, як уласныя, баляць раны, што наносяць зямлі неразумныя "гаспадары":

Там праклаў па балоце дугу
Трактарыст, не падняўшы жалеза.
Што ты скажаш! Яму не баліць,
Абы выканаў норму, як робат.

Чалавек ідзе па зямлі. Па шырокай лясной дарозе. Гэта яго зямля. Ён жыве любоўю да яе. Яна плаціць яму ўдзячнасцю...

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ

Анатоль Іверс. Прыдарожныя сосны. Вершы. Слонім, 1995.

Развейванне міфаў

Калі мы хочам дасягнуць росквіту нашай краіны, нам трэба ў першую чаргу дабіцца стабільнасці ў грамадстве. Пераадоленне нацыянальнай адчужанасці — адна з умоў такой стабільнасці. Забяспечваецца гэтая немалаважная ўмова толькі на аснове ўзаемаразумення. А ўзаемаразуменне немагчыма без інфармацыі.

Вось чаму кніга, напісаная акадэмікам Міжнароднай акадэміі вывучэння нацыянальных меншасцяў, доктарам гістарычных навук, прафесарам Э. Іофэ, з'яўляецца своечасовай і карыснай, бо развейвае ўстойлівыя міфы пра яўрэяў і іх ролю ў гісторыі Беларусі.

Міф першы: яўрэі, маўляў, чужынцы, прыйшлі на беларускую зямлю ў пошуках сваёй выгады, а пра выгаду тутэйшага люду ніколі не дбалі.

З фактамі ў руках, абапіраючыся на дакументы і працы іншых даследчыкаў, Э. Іофэ паказвае, што з'яўленне яўрэяў на Беларусі было абумоўлена не толькі іх імкненнем пасяліцца з выгадаю на новых для сябе землях, але і зацікаўленасцю тагачасных уладаў у павелічэнні ў краіне колькасці энергічных і прадпрымальных людзей — купцоў, рамеснікаў, лекараў, што было магчыма ў той час пераважна за кошт прытоку людскіх рэсурсаў з-за мяжы, бо прыгонны лад абмяжоўваў унутраныя магчымасці.

Калі такая зацікаўленасць знікала, яўрэі цярпелі ад жорсткага ўціску, часам іх проста выганялі, адбіраючы ўсе набыткі. Але калі зноў узнікала зацікаўленасць у іх вяртанні, яўрэяў запрашалі і стваралі ім ільготныя ўмовы жыцця і эканамічнай дзейнасці.

Міф другі: яўрэі, маўляў, былі спрэс багацеі, прыгнятальнікі сялянства і простага люду ("усе грошы ў жыдоў").

Лічу дастатковым прывесці цытату з кнігі: "З канца XVII ст. яўрэйская запазычанасць расла з велізарнай хуткасцю. У 1765 г. усе літоўскія і беларускія яўрэі аказаліся неплацежаздольнымі. Толькі галоўныя кагалы — віленскі, брэсцкі, гродзенскі і пінскі, дзе ў сукупнасці жыло 13 тысяч душ абодвух полаў, а вінаваты былі 1 600 000 злотых, у той час як іх штогадовыя даходы былі настолькі малыя, што на задавальненне неадкладных патрэб заставалася ўсяго каля 100 000 злотых..."

Міф трэці: яўрэі займаліся гандлем альбо шукалі "чыстае" працы, унікаючы працы бруднай і цяжкай.

Ізноў цытую. "Большую частку беларускіх яўрэяў напрыканцы XIX ст. складалі рамеснікі. Сярод іх у Мінскай губерні першае месца займалі краўцы і шаўцы (50%). Размеркаванне рамеснікаў выглядала так (у працэнтах):

краўцы, краўчыхі, белашвейкі, мадысткі шапачнікі, панчошнікі	35,1
шаўцы, чаравічнікі, гарбары, пальчатачнікі і інш.	18
сталяры, цесляры, токары і інш.	14,6
булачнікі, мяснікі, табаказдрабняльнікі, млынары	10,6
печнікі, муляры, маляры, шкляры	6,8
кавалі, меднікі, ліцейшчыкі і інш.	6,5
слесары, механікі, гадзіншчыкі і інш.	4
друкары, фатографы, пераплётчыкі	1,9
ткачы, вяровачнікі, шчотачнікі	1,5
мылавары, вырабнікі атраманту, ваксы і інш.	1

Адпаведна агульнай колькасці рамеснікаў у Мінскай губерні напрыканцы XIX ст. яўрэі складалі больш як 75%...". "У 1876 г. у Мінскай губерні налічваўся 4231 яўрэй-земляроб..."

Міф чацвёрты: яўрэі, маўляў, хаваліся ад вайны ў Ташкенце, а тыя, што засталіся пад фашыстамі, ішлі на смерць, як быдла.

У кнізе шырока апавядаецца пра барацьбу беларускіх яўрэяў супроць фашызму ў падполлі, партызанскіх атрадах, на франтах. Падсумоўваючы ўклад яўрэяў у разгром фашызму, аўтар указвае, што "ў 1941—1945 гг. у радах Чырвонай Арміі і партызанскіх атрадах змагаліся каля 500 тысяч яўрэяў, каля 200 тысяч з іх загінулі за свабоду і незалежнасць Радзімы, памерлі ад ран". Застаецца дадаць, што доля беларускіх яўрэяў у гэтым рахунку вельмі значная.

Развейвае кніга і іншыя міфы.

Э. Іофэ не абмяжоўваецца пералікам дат і падзей. Ён расказвае і пра развіццё яўрэйскай культуры, і пра ўклад яўрэяў Беларусі ў культуру іншых народаў, у тым ліку беларускага. Тут апавядаецца і пра яўрэйскіх вучоных, грамадскіх дзеячаў, герояў.

Ёсць у кнізе і недахопы, можна адшукаць у ёй і крыўдныя памылкі і недакладнасці. На мой погляд, больш увагі можна было б надаць тэме беларускіх "праведнікаў свету", як называюць у Ізраілі тых, хто ратаваў яўрэяў у гады вайны.

Няма тут і таго цікавага факта, што не толькі беларусы ратавалі ў гады вайны яўрэяў, але і яўрэі ратавалі беларусаў. У гета хаваўся ад фашысцкіх вяжоў легендарны Жан (Іван Кабушкін), яўрэі-падпольшчыкі дапамагалі вырвацца з нямецкага палону і перайсці ў партызаны многім камандзірам і байцам Чырвонай Арміі.

Распавядаючы пра групу з 29 чалавек, якую вывеў у партызаны Б. Хаймовіч, і пералічваючы гэтых людзей, Э. Іофэ не ўказвае, што пяцёра з іх былі беларусы і рускія.

Хацелася б таксама, каб у раздзелах пра сучаснае яўрэйскае жыццё ў Беларусі ўпаміналася болей імёнаў вартых таго людзей — ну хоць бы найстарэйшага яўрэйскага паэта і празаіка Беларусі Рыгора Рэлеса і многіх іншых.

Але ж, з другога боку, перанасычанасць фактамі пагражала кнізе зрабіцца безразмернаю і страціць чытэльнасць, так што рабіць заўвагі, напэўна, лягчэй, чым напісаць гісторыю беларускіх яўрэяў ад старажытнасці да нашых часоў.

Фелікс БАТОРЫН

Э. Р. Іофэ, "Старонкі гісторыі яўрэяў Беларусі". Кароткі навукова-папулярны нарыс. На рускай мове. Мінск, "АРТИ-ФЕКС", 1996.

Дзядзька Рыгор — чалавек-легенда

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы працягваецца цыкл вечарын "З Купалам у сэрцы", што ладзяцца ў гонар выдатных, таленавітых сыноў і дачок Беларусі.

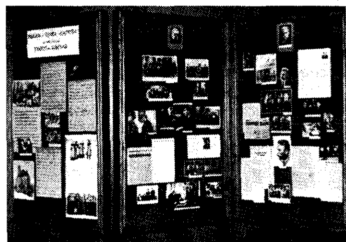
У студзені адбылася вечарына, прысвечаная 105-годдзю з дня нараджэння патрыярха беларускай музыкі, руплівага фалькларыста-збіральніка, выдатнага майстра харавога мастацтва, заснавальніка, мастацкага кіраўніка і дырыжора Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы, слыннага педагога Рыгора Раманавіча Шырмы.

Песня стала спадарожніцай усяго жыцця Рыгора Раманавіча. Ён абышоў і аб'ехаў амаль усю Беларусь, запісаў больш як 2 тысячы песень, якія ўвашлі ў чатырохтомнік "Беларускія народныя песні". Не менш важным, чым збіранне і апрацоўка народнай песні, лічыў слынны майстра яе распаўсюджванне, знаёмства з ёю шырокага кола слухачоў. Заснаваная ім харавая капэла падняла беларускую песню да ўсесаюзных вяршынь. Яна стала знаёма слухачу і за мяжою.

Рыгор Раманавіч не быў асабіста знаёмы з Янкам Купалам. Але купалаўская творчасць прайшла праз усё яго свядомае жыццё. Неаднаразова Шырма выкарыстоўваў купалаўскія радкі ў якасці загалоўкаў і эпіграфаў сваіх публіцыстычных артыкулаў, цытаваў у іх творы паэта. Таленавіты музыкант разглядаў паэзію Янкі Купалы, як сімвал нацыянальнага Адраджэння. Створаныя ім беларускія хоры ў Вільні пастаянна мелі ў рэпертуары творы Янкі Купалы.

Рыгора Раманавіча любілі і паважалі ўсе, хто працаваў побач з ім, і называлі няйнакш як — дзядзька Рыгор. Народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч прысвяціў яму такія радкі:

Колькі птахаў пявучых у родных лясах,
Колькі нот непаўторных у іх галасах,
Колькі тонаў, адценняў, ладоў, пераборах —
Столькі песень у сэрцы ў дзядзькі Рыгора.

Пра гэтае і многае іншае, што было жыццём і творчасцю мастака музыкі, гаварылі многія выступоўцы: народны паэт Беларусі Янка Брыль, кампазітар Віктар Войцік, музыказнавец Вера Сізко.

У мерапрыемстве прымалі ўдзел і дзіцячыя калектывы: хор "Ветрык" школы мастацтваў г. Мінска, хор "Сакавік" і ансамбль "Ручаёк" Каралёвастанскай базавай школы, мастацкі кіраўнік — Вера Дабравольская.

Да юбілейнай вечарыны была падрыхтавана выстава "Песня — душа народа", па назве аднайменнага зборніка публіцыстычных артыкулаў Рыгора Шырмы. Прадстаўленыя на выставе экспанаты — своеасаблівы летапіс жыцця. Матэрыялы да выставы выкарыстаны з фондаў музея-архіва літаратуры і мастацтва, фондаў музея Янкі Купалы, з асабістых калекцый пісьменніка Сяргея Панізніка і музыказнаўцы Веры Сізко.

Сняжана ЖАЎНЕРЫК,
навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

На здымках: выступае народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль. Сядзяць кампазітар Віктар Войцік і музыказнавец Вера Сізко; выстава, прысвечаная юбілею Р. Шырмы.

Фота В. ЗАХАРАВА

ПАЭЗІЯ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

"Удзячна дню, пражытаму не марна..."

●

Удзячна дню,
пражытаму не марна.
Я ветла азірнуся
ўслед яму.
І хай вакол то сонечна,
то хмарна —
Усё прыму,
усё як ёсць прыму.
Нечакананы дар
і пакаранне,
Навуку, што падчас
здаецца злой.
Само сабой складаецца
літанне —
Як гэты вершык
праставаты мой.
Куды адно дзяецца
тая стома!
Я новая
прад яваю вясны.
І што такое вернасць,
мне вядома.
А здрады?
Гэта дзеці даўніны.

●

Як бляшанае, лісце грыміць,
Разагнанае ветрам сцюдзёным.
Агалелі каштаны і клёны —
Адступлення свята
не спыніць.

Завяршаецца кругазварот
(З-за прыроды мы ўсе фаталісты).
Свет упаў,
расколўся
і выстыў,
Як карычневы глянцавы плод.

Дзе ні йду, я заўжды падніму
Найпрыгожшага дрэва насенне,
Што пужліва сцінаецца ў жмені,
Прадчуваючы злую зіму...

Равесніца

Прысвячаецца Н. Ч.

Равесніца,
ты для мяне люстэрка.
Ўзіраюся з уважлівасцю дзіўнай,
І кожненькая рысачка на твары
Дрыготка адгукаецца ўва мне.

Было б прасцей,
калі б душа старэла
З яе часовай знешняй абалонкай.
Гармоніі паболела б у свеце,
Паменела б няшчасных, далібог.

Ягчэ ў вачах паблісквае агеньчык,
І пругкасці не страціла паходка,
І столькі спраў
за дзень ты пераробіш,
Што вечарам не верыцца самой.

Уночы прыйдзе першы
сумны веснік —
Бяссонніца.
Ты доўга гаварыцьмеш
Пра клопаты бясконцыя ды спрэчкі,
Пра нешанцунак. (З ёю ці з сабой?)

Пра ўсё, пра ўсё...
(Трымціць струною цемра.)
Ды ёсць адно,
пра што ты не раскажаш
І што змушае часам азірацца
На вуліцы унураных мужчын.
Равесніца!
Дагэтуль прага шчасця
Жыве ў табе,
і ты прыняць не можаш
Таго бесчалавечнага закона,
Якому падлягае чалавек...

Трыпціх памяці

Прывыкаю крычаць без голасу,
Прывыкаю плакаць без слёз.
Тамара ЧАБАН

I.

Сяброўкаю
ты стала мне тады,
Калі ўжо смерць
сваё сіло звівала,
Падглядвала зларадна, цікавала,
І ты жыла з прадбачаннем бяды.

Смяшлівая, прыхоўвала тугу
Па тым,
з чым развітацца давядзецца.
І як відушчае тваё
балела сэрца,
Таго і уявіць я не магу...

II.

Не напішу я успамінаў:
Такія плыткія карціны...

Вось мы на Іслачы, у лесе,
І дым кастра у вочы лезе.
Вось мы ў бясэдзе таварыскай,
Вось ты над Вольчынай калыскай...

Як вобраз выплыве паволі
З туману памяці і болю,
Ты ўсё гамоніш там — жывая,
Ды ні пра што я не пытаю.

III.

Памятайце усіх,
хто заўчасна аціх,
Хто навек пасяліўся ў нябыце.
Памятайце усіх,
памінайце усіх,
Толькі лепшых
ящчэ і любіце.

●

Мы — паралельныя,
горнія светы.
Вы нам браты,
аднагодкі-паэты.
Розныя ў нас
атачэнні і беды,
Ды ёсць і агульныя ўсё-ткі
прыкметы.
Вершам не скажаш іх
(мабыць, і прозай).
Звязаны снопікам
нашыя лёсы,
І покуль не ўпалі
у глебу зярняты,
Ўшануем сястру
і даверымся брату.

Маятнік

У маятніка звыклая хада —
Ад крайнасці да крайнасці,
ад кропкі
Вышэйшае,
дзе ўсё відно далёка,
Да зрыву непазбежнага (бяда!).

А потым зноў няўхільна на пад'ём,
Як выдых і удых,
арол і рэшка.
Матляцца так —
ці ж гэта не насмешка
І чорнай ноччу,
і яснюткім днём?..

Няўжо ж ты
не стаміўся, адкажы?
Прыслужваць часу —
клопатны занятак.
Навошта рух і намаганняў трата,
Калі няма разумнае душы?

Цвыркун у лазні

Цвыркун у лазні за шалёўкай
Па-цвыркуноваму галёкаў.

Сяброўку клікаў ён, бядак,
Ды не дакліцкаца ніяк.

Чужыя голыя стварэнні
Зрабілі спёку ў сутарэнні.

Ну проста тропікі, экватар!
І ён, цвыркун, спявак-аматар,

Расстракатаўся у лагодзе,
Нібыта ў лузе пры пагодзе.

А на двары і золь, і сцюжа...
Жыццё — адзін падман,
мой дружа...

Іранічнае

Трэба йсці, мяне чакаюць дома.
Гэта цень самоты, а не стома.
Што "градзёт", нікому невядома.
Ад зялёных яблыкаў — аскома.

Перастаньце! Я ўжо не малая.
Тактыка знаёмая такая...
Некалі казалі: гонар маю.
Лічыце, задоўга выспяваю?

І застой, і плесня,
там, дзе схемы.
У людзей іначшыя праблемы.
У віры матляемся усе мы.
Справы дрэнь...
Падводзяць тэарэмы.

Як іх штампавалі год ад году!
Сапсавалі гэтулькі народу,
А вы мне тут —
пра камерную згоду...
Пра сябе і думаць неахвота.

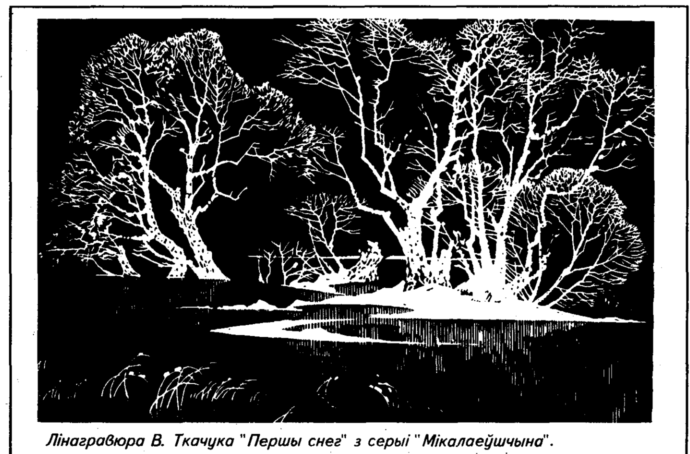
Амаль жарт

У. Н.

Святкуючы сваё зямное лета,
Я неяк жартам
рысу падвяла:
Не давялося мне кахаць паэта
(Хіба што закаханаю была).

А хто займеў
такую вось удачу —
Намэнчыліся, кажуць.
Бо для тых
Мы толькі сыравіна, не інакш,
Для новых вершаў, і паэм, і кніг.

Дый мы таксама рады
ўсё на свеце
Ў паэзію цягнуць, нібыта ў кош.
Не па адным не сохла я паэце.
Бяды няма.
І ўсё ж...

Лінагравюра В. Ткачука "Першы снег" з серыі "Мікалаеўшчына".

ПРОЗА

НАШЫХ ДЗЁН КРЫТАХОД

Ірына ЖАРНАСЕК

Дотык рукі

ЧАСТА бачыла адзін і той жа сон: я прыціскаю сваю шчаку да шырокай цёплай рукі і шапчу: "Брат мой! Нарэшце я знайшла цябе, мой брат!"

Усё сваё жыццё я чула душою, што была б нашмат шчаслівейшаю, калі б мой брат не памёр.

Ён, самы старэйшы ў нашай сям'і, памёр у росквіце сваёй маладосці.

Я, самая малодшая, асірацела, страціўшы яго, у сваім дзяцінстве, якое пасля хаўтур адразу падрасло, пасур'ёзнела, пасуровела.

Ён быў старэйшы за мяне на адно юнацтва. Але мне часам здаецца, што калі б ён быў старэйшы і на два, і на тры юнацтвы, ён усё адно разумеў бы мяне.

Памятаю, як ён паміраў. Яго прывезлі на старшынёўскай "Волзе" з Полацка. Паміраць. Надзеі больш не было. Праўда, мы таго не ведалі. Гэта ведаў адзін тата, але ён не змог адабраць у нас апошняе надзеі. І мы спадзяваліся...

Калі брата неслі з "Волгі" ў хату, мне здалося, што некалькі кропель расы з папіроўкі капнула на ягоны твар. Тая папіроўка яшчэ і цяпер стаіць перад ганкам бацькоўскае хаты. А, можа, гэта я пасля прыдумала — пра тую расу з папіроўкі? Можа, мне праз гады гэтак хацелася аблегчыць ягоныя пакуты і спрыснуць братаў твар гаючай расой з яблыні?

Яго паклалі на ложак. Ён сказаў: "Пазавіце маму". Нас было шмат у пакоі, ён не заўважыў нас — паклікаў яе.

Яна стаяла на кухні, прыціснуўшыся лбом да печы, і душылася слязьмі. Але ён сказаў: "Пазавіце маму". Выцерла твар, высушыла яго для сына, пайшла і схілілася над ім. Ён пацалаваў маміну руку, прыціснуўся да яе шчакой...

Зусім, як я прыціскаюся ў сне сваёй шчакою да тае рукі, пададзенай мне немаведама з якой далечы.

Усе гэтыя гады мне не ставала ў жыцці брата.

Усе гэтыя гады разам з кветкамі з нашага кветніка я прыносіла на ягоную магілу сваю адзіноту. Пераносіла яе: ад хаты — на могілкі, з майго зямнога жыцця — да прыстанку ягонае вечнасці. Але калі сядала на ровар і ад'язджала з могілак, мая адзінота лоўка прымошчвалася на багажнік, каб потым, калі спыню ровар каля хаты, порстка саскочыць з яго і наноў агарнуць мае плечы. Яна ўпарта не жадала перасяляцца да майго брата, застацца там, на могілках.

Усе гэтыя гады я зайздросціла тым, у каго ёсць брат. Усе гэтыя гады я шукала брата сярод жывых. Ведала: яго немагчыма замяніць. Я прагнула не замены, але яго самога — брата. Адзінага.

Памятаю, калі мой брат ляжаў яшчэ не на могілках, а на ложку, я прынесла яму шклянку суніц, толькі што назбіраных на ўзмежку рова за нашай хатай, там, куды ён ужо не мог дайсці. Як ён заўсміхаўся тым суніцам і мне!..

Мне ўсё жыццё не ставала чалавека, якому б я прынесла суніцы, а ўзамен атрымала гэткую ўсмешку. Пакутнаўдзячную. Блізкую. Родную.

Мне не ставала ў жыцці брата.

На хаўтурах пачула размову дзяўчат, ягоных равесніц. Адна з іх казала: "Я ведала, што ён памрэ. Колькі дзён таму бачыла ў сне ягоныя рукі на небе — худыя, высахлыя, з доўгімі тонкімі пальцамі, а на іхніх канцах — зорачкі..."

Часта потым я марна спадзявалася адшукаць на небе сузор'е братавых рук. Доўга я не магла зразумець, што дзеля гэтага, відаць, трэба самой ператварыцца ў сузор'е.

Братава рука, якая неспадзявана прыйшла ў мае сны, упершыню адсунула ўбок маю адзіноту і ўпершыню вярнула надзею на братняе разуменне. Нараніцы я прачыналася амаль шчасліваю, яшчэ чуючы на шчацэ дотык спагаднай далоні. Сярод дзённага тлуму, на мітуслівай вуліцы, у гаманліва-сварлівым натоўпе я раптоўна чула на сабе дотык, які ратаваў і ад мітусні, і ад сварак, і ад тлуму — ад усяго, што гэтак балюча раніць сэрца. Я чула ягоны дотык! Напэўна, тады на маім твары было гэткае ж пакутлівае і яснае шчасце, як і на ягоным, калі я прынесла яму суніцы...

Сны прамінуліся...

Кожнага вечара, кладучыся спаць, я спадзяюся адчуць гэты дотык на сваёй шчацэ. Прачынаюся сярод ночы, слухаю начную цямрэчу, чую, як напята звініць ціша, чую, як спіць свет, раўнадушны да маёй надзеі знайсці нарэшце брата. Сярод жывых. Не замену. Не двайніка. Яго самога.

Надзея памерла.

Браты нараджаюцца аднойчы.

Каб ніколі не паўтарыцца.

Толькі памерці яны могуць двойчы.

Лаванда

Яна з'явілася ў маім доме ў тыя дні, калі немажлівасць, нежаданне бачыць больш чалавечыя твары на вуліцах горада загналі мяне майскімі сонечнымі днямі на некалькі дзён у кватэру.

Балела галава. Балела сэрца. Балела душа.

Лаванду прывезлі ў мой дом, каб яна сваім пахам лячыла маю галаву, якая занадта часта баліць. Людзі кажуць, баліць без дай прычыны.

Прывезлі ажно з Малдовы.

Напачатку яна, пакрыўшыся кропелькамі поту, колькі дзён марнела на балконе ў поліэтыленавым меху. І не магла, мабыць, зразумець, чаму яе, якая прыехала ратаваць маю бедную галаву, усё яшчэ трымаюць у жорсткай няволі. Чаму яе, апетую галасістай пявунняй на ўвесь свет, сустрэлі тут не як прынцэсу, а як папялушку.

Я ж у гэты час мітусілася па кватэры: уключала радыё, тэлевізар і зноў безнадзейна ціскала на кнопкі, не маючы сілы чуць тое, што адтуль неслася.

Лаванда марнела і зусім не разумела гэткай негасціннасці. Нарэшце я выйшла на балкон, каб узяць там колькі бульбін і зварыць іх дзецям. Бо нават у часе ўсялякіх крушэнняў, патопаў, рэферэндумаў чалавеку, на жаль, уласціва хацець есці.

Пад нагамі стаяў белы мех, знутры пакрыты дробнымі белымі кропелькамі, з-за якіх слаба прасвечвалася шэразялёная лістота. І так захацелася паверыць, што лаванда плача разам са мной!.. Не ад маёй жорсткасці, а шкадуючы мяне, бо ад гора і роспачы я зрабілася жорсткаю да яе.

Так мы пазнаёміліся. Удзячная за спагаду, вызваліла дрэўца з пасткі і доўга ўзіралася ў яго, удыхаючы незнаёмы водар далёкай горнай Малдовы. Няўжо ты можаш аблегчыць мой боль? Ні наш чабор, ні святаяннік, ні палын не змаглі гэтага зрабіць. А ты? Змучаная лаванда асцярожліва ўдыхала незнаёмае паветра, не ведаючы, што яно прынясе ёй — жыццё альбо загубу.

"Ты пажыві, — папрасіла я. — Пажыві ў нас. Тут не такое чыстае, як у вас, паветра. Тут цяжка дыхаецца. Часам тут немагчыма дыхаць. Але мы жывём. Мы звыкліся з гэтай задухай. Нават калі некаторыя з нас не вытрымліваюць і, пераможаныя, ціха адыходзяць, мы працягваем тут жыць. Нам няма больш дзе жыць. Няма на свеце зямлі, якая прыняла б нашае карэнне і дала яму жыццё. Мы вымушаныя быць тут. Пакуль не памром. Усе. Да апошняга, каму гэтак жа, як і мне, цяжка дыхаецца тут. Даруй мне, лаванда, маю мару — хоць трохі аблегчыць мой боль. Калі б не гэтая мара, ты й сёння вольна дыхала б у сваёй Малдове".

Лаванда слухае мой няўцямны маналог, маю незразумелую сваёй часовасцю просьбу: "Ты пажыві ў нас" і, вядома ж, не разумее той надзеі, якую я ў адчаі ўскладаю на яе.

"Не сумуй у нас, лаванда", — ціха прашу сваю госцю, і гучыць гэта як просьба: "Даруй мне, што ты — тут".

Катынь

У гэтай кнігі старонкі сатлелі ад часу. Яны закругліліся і зрабіліся гэткія тонкія, што перагортваць іх трэба дзвюма рукамі, падтрымліваючы пальцамі зверху і знізу...

Кніга прыйшла на мой стол не з такой ужо і далёкай далечы — з 1943 года. Прынамсі, дваццатае стагоддзе... Але выгляд яна мае страшны, нібы сваім выглядам пацвярджаючы свой страшны змест. Са свайго 43-га ў мой 96-ы яна прайшла нялёгкі шлях: праз цемру, цвіль, холад, страх. Дый ці мог быць шчаслівы лёс у кнігі з кароткай назвай "Катынь"?

Доўга яна праляжала на гарышчы майго земляка. Ён збярог яе, рызыкуючы... Чым рызыкаваў ён? Жыццём? Вольнай воляй? Сваім хутарам, з якога адкрываюцца такія прыгожыя ды шырокія далягляды? Калі б гэтая кніга трапіла ў рукі пільных людзей, перад ягонымі вачыма былі б не блакітназялёныя далягляды, а калючы дрот. Мой зямляк ведаў гэта. Таму кніга і ляжала на гарышчы. Таму пра яе існаванне не ведалі не тое што суседзі, сваякі, а нават і жонка.

Кніга ацалела.

І прыйшла ў нашыя дні, каб дыхнуць на нас жудаснай трагедыяй і адначасна някідкай трываласцю такіх людзей, як мой зямляк. Ён не меў сваіх дзяцей. Не было, здаецца, нікога і з радні, хто б мог легчы ў тыя страшныя магілы. Што ж змусіла яго гэтак берагчы яе, чытаючы і перачытваючы? А кнігу чыталі. Бо калі б яна проста трухлела на гарышчы, у яе не закругліліся б гэтак старонкі, на іх, пажоўклых і змарнелых ад вільгаці, не засталося б адбіткаў пальцаў.

Перагортваю старонкі кнігі. Чытаю і не магу чытаць. Гляджу на жудасныя здымкі і не магу глядзець. Свежыя сляды чытання — круглыя цёмныя плямкі на старонках. Адхінаюся. Выціраю мокры твар. У мяне няма права псаваць кнігу, якую гадамі бераглі на гарышчы. Зрэшты, гэтая кніга, напэўна, мела шмат гэткіх плямак. Высахлі. Не пакінулі па сабе следу.

Перагортваю старонкі кнігі. Чарапы, чарапы, чарапы... Бачны маленькія дзірачкі ў іх. Зусім маленькія. Як і на тых здымках, з Курапатаў... А рукі звязаны вяроўкамі. Не такімі ўжо й тоўстымі. Разарваць гэткую вайскоўцу — што за праца? Ды рукі... Рукі ж былі звязаныя... Не разарвалі. Не абаранілі сябе. Леглі ў зямлю сыны Польшчы, нашы браты-славяне...

...Кроў брата твайго на руках тваіх...
Браты...
Людзі...
Каіны...

Перагортваю старонкі кнігі. Магілы, магілы, магілы. Палякі называюць іх масавымі, у нас жа ёсць тэрмін — "братнія". Гэтыя магілы як называць? Братнімі? Таму што браты забілі братоў?

...Кроў брата твайго на руках тваіх...
Браты...
Людзі...
Нелюдзі...

Калі за кра́тамі — паэт

Адны крычаць:

— А не пісаў бы!

Другія галёкаюць:

— Не друкаваў бы!..

Трэція ашчэрваюцца:

— Каму патрэбны ён, той верш?

Ім усім неспакойна. Бо паэт усё ж напісаў той верш, і цяпер — за кратамі...

— А што ў тым вершы? — паціскаюць адны плячыма. — Там жа нічога такога надзвычайнага няма.

— Ён не дацягнуў свой верш да высокай паэзіі! — згаджаюцца другія.

— У яго ёсць нашмат лепшыя творы, — быццам бы літуюцца над паэтам трэція.

Ім усім няўтульна. Бо вось жа напісаны гэты незразумелы, дзіўны, нікому непатрэбны верш, і паэт цяпер — за кратамі. Пра што думае ён у вязніцы?

Што неба над Бацькаўшчынай гэткае ж сіняе?

Што буслы над ёй гэткія ж вольныя?

Што людзі ўсё гэтак жа снуюць па сваіх лабірынтах туды-сюды, не ведаючы, навошта?

Што сонца над Бацькаўшчынай гэткае ж высокае, яснае, недасягальнае?

І што ўлетку кожнага ранку — раса на траве, быццам слёзы, а ўзімку снег зямлю атуляе, быццам хоча сагрэць яе сваім холадам?

Што ўвесну ручаі бягуць вольныя?

І птушкі спяваюць, жыццё праслаўляючы?

І хтосьці зямлю засявае, каб зерне тое прарасло і жытам залацістым стала, хлебам духмяным стала, якога...

Што матчыны вочы выцвілі, бо хлеба на стол не можа падаць яна сыну?

Што ў кагосьці і цяпер ёсць аркуш чыстай паперы, аловак, і ў гэты самы час той "хтосьці" піша свае вершы?

Пра што думае ён?..

І пра што думаюць яны, трымаючы яго за кратамі? Пра тое, што ён небяспечны? Што паэты ўвогуле... І паэты, і музыканты... Бо вось цягне ж іх увесь час кудысьці... Пра тое, што абясшкоджаны адзін з іх? Альбо пра тое, якія яны смелыя, бо трымаюць ворага за кратамі? Не паверу, што ўсім ім спакойна, утульна і добра спіцца, бо яны трымаюць паэта за кратамі.

. . . .

Калі думаю пра тое, што вось у гэты самы час, у гэтую самую хвіліну, калі за акном гэтак прыгожа, проста з неба на зямлю падаюць нашыя слёзы, ператвораныя Спрадвечным у карункавыя сняжынкі, хтосьці з паэтаў за кратамі... Хіба можна пра нешта спакойна думаць, калі ведаеш: хтосьці з паэтаў цяпер за кратамі?!..

Як вы маглі?

Пытаю ў іх:

— Вы з Богам?

Яны пакрыўдзіліся і загулі, як шэршні, занерваваліся: "Ну, вядома! А як жа! А з кім жа нам быць?"

— Але ж раней у вас запыталіся: "Ці забіваць?", і вы адказалі згодай. Вы адказалі: "Так! Забівай!" Дык... як жа?..

Яны зноў загулі нервова, са злосцю, але й прыкметна разгублена: "Ах, ты пра тое! Ці варта... Мы ж не ўсіх... Мы — асобных... Вінаватых... Злачынцаў... Нягодных..."

— Але ж права якое на тое ў вас? Бо сказана ж: "Не забі"!!!

На хвілю яны прымоўклі, вочы ўбок адвялі, апусцілі іх долу, а хтосьці й зусім заплюшчыў і вушы заткнуў — каб надзейна не чуць. Затым яны зноў пасмялелі, зноў загулі: "А мы тут пры чым? Якое пытанне — такі й адказ. Не трэба было пытаць. Вось!"

— Але ж вы маглі й не згадзіцца! — крычу ім у роспачы. — Альбо хоць бы прамаўчаць...

Мармычуць: "Ну як жа!.. Пытаюць... Як жа маўчаць?.."

— Але ж забіваць пасля будуць па вашым на тое дазволе!

І зноў мармытанне ў адказ: "Ну, не ўсіх жа... Кагосьці, можа, і не заб'юць... Мацнейшых, хітрэйшых, дужэйшых... Яны ж застануцца! І не звядзецца наш род — не бяду-у-уй! Гы-гы-гы..."

Не стае паветра ў грудзях, і я адно выціскаю праз боль:

— Як вы маглі — пайсці супраць Бога?!.

Ніякавата мычаць штосьці пад нос, і ўрэшце адзін выбухае: "Ты кажаш, што мы супраць Бога? А нашыя ж словы святар благаславіў!.."

Сказаў — і... забіў... сваімі словамі святара, таго самага, які блаславіў іхнюю нязгоду з Божым правам. Але святар быў далёка. Ён, мабыць, так і не зразумеў, што адбылося.

Адданы рыцар музыкі

Пры канцы 1996 года ў Канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся юбілейны вечар, прысвечаны 30-годдзю творчай дзейнасці віяланчэліста і дырыжора, лаўрэата міжнароднага конкурсу Алега Алоўнікава. У якасці яго музычнага партнёра выступіў сімфанічны аркестр г.Маладзечна (кіраўнік — Рыгор Сарока). Увесь вечар быў прасякнуты цудоўным настроем добразычлівасці і натхнення.

Асоба А.Алоўнікава паўстала ў той вечар у розных праявах: выканаўца, дырыжор, кампазітар. Кампазітарскія здольнасці А.Алоўнікава — аўтара твораў для віяланчэлі, музыкі да шэрагу фільмаў — раскрыліся... у Канцэрце для віяланчэлі з аркестрам Е.Гайдна — у трох вялікіх кадэнцыях саліста. Не змяніўшы агульнага настрою класічнага твора 18 стагоддзя, музыкант надаў яму больш узрушанае эмацыянальнае гучанне, ператварыўшы кадэнцыі ў сапраўдныя маналогі саліруючага інструмента.

Пачуццё эмацыянальнай зменлівасці, пошукі ўстойлівасці, сумненні, самота разам з выбухамі радасці, — усё гэта было ў гучанні "Варыяцый на тэму ракако" і "Накцюрна" П.Чайкоўскага. Імкненне стварыць чароўны і непаўторны свет кахання выявілася ў Арыі з "Бразільскай Бахіяны" Э.Віла-Лобаса. У гэтым творы віяланчэль не проста грала — яна спявала, клікала за сабой, вяла ў бязмежнасць пачуццяў, адчайна маліла — і кахала... І гучанне чалавечага голасу (спявачка — Таццяна Кнутовіч, выкладчыца Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М. Кл. Агінскага) афарбоўвала твор у дзівосныя колеры, гэта было не спаборніцтва двух салістаў, а непаўторны дуэт, які пашчасціла пачуць прысутным.

Яркае ўвасабленне ўласныя погляды музыканта-дырыжора набылі ва уверцюры-фантазіі "Рамэо і Джульета" П.Чайкоўскага. Тут выявілася засяроджанасць і патрабавальнасць маэстра Алоўнікава, які праз кіраўніцтва аркестрам нібыта па-новаму раскрыў слухачам маркотную аповесць Шэкспіра. У той святочны вечар у якасці музычных падарункаў юбіляру прагучалі ўрачысты і высакародны Паланэз Ф. Шапэна і элегантнае грацыёзнае "Запрашэнне да танца" К.-М.Вэбера (у апошнім саліравала Н.Філіпава — у мінулым вучаніца шаноўнага Алега Глебавіча). Вітаў юбіляра першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка, які назваў А.Алоўнікава "апантаным і верным рыцарам музыкі". Былі шчырыя віншаванні ад прадстаўнікоў замежных пасольстваў на Беларусі і вучняў А.Алоўнікава.

Самых добрых слоў варты Маладзечанскі сімфанічны аркестр, які дапамог стварыць святочны настрой. Будзем спадзявацца, што юбілейны канцэрт не застанецца адзіным прыкладам сатворчасці маэстра А.Алоўнікава і калектыву пад кіраўніцтвам Р.Сарокі, і мы яшчэ пачуем іх сумесныя праграмы.

Яўгенія МАЦКЕВІЧ

Фота С.ЛАБАНДЗІЕЎСКАГА

ГІСТОРЫЯ

"...Іншыя арыенціры мусім мець"

"Глядзім у мінулае й зайздросцім самі сабе", — выснаваў Вячаслаў Акімушкін, дасведчаны й сталы тэлевізійны рэжысёр, асэнсоўваючы суіснаванне прыгожых мастацтваў і тэлебачання. Я імкнулася ўдакладніць гэтае мінулае і вытлумачыць гэтую зайздрасць. У выніку высвятліла, што спадар рэжысёр (як акцёр) супрацоўнічаў з тэлебачаннем з 1959 года, а як рэжысёра ў так званы тэлевізійны штат яго залічылі ў 1960 годзе. Тады на кожны год прыпадала па сем-восем прэм'ер, уласна тэлепастановак! Запісу, вядома, не было, пастаноўкі выдавалі "жывым эфірам", — а дадайце трансляцыі спектакляў з тэатраў (па два-тры, а то і пяць)...

Мележ, Шамякін, Колас, Купала, Макаёнак, Губарэвіч, малады Караткевіч, да якіх натуральна далучаліся Пушкін, Някрасаў, Гаўптман, Мілер, Горкі, Л. Талстой, — гэткай эфірнай кампаніі, напраўду, застаецца толькі зайздросціць. З першым галоўным рэжысёрам Усеваладам Кухтам (ён прыйшоў з радыё) тэлебачанне Беларусі зрабілася сваім і для Карпілава, і для Гутковіча, і для Мікалая Мікалаевіча Пінігіна. Усе — людзі тэатра. Усе — з адметнай тэатральнай адукацыяй. Культурай. Школай! Уся творчая абстаноўка на тэлебачанні грунтавалася на тэатральных дачыненнях. Літаратурна-драматычная рэдакцыя ўяўляла сабою адмысловую вітальню, дзе сустракаліся, грамадавалі, працавалі акцёры, пісьменнікі, мастакі. Так-так, яшчэ ў старой студыі на вуліцы Камуністычнай.

У былым Саюзе Беларускае тэлебачанне было не апошнім. А то і, паводле В. Акімушкіна, дыхала ў патыліцу маскоўскаму вяшчанню. БТ, як вядома, пастаянна заказвалі "Блакітныя агеньчыкі" (каля васьмі выхадаў!), а пра беларускія спектаклі, такія, напрыклад, як "Крах", вокамгненна ўсім рабілася вядома і...

— Зайздросна, Вячаслаў Дзмітрыевіч?

— У нас тады была адзіная перавага перад сённяшнім днём: працаваў адзін-адзіны канал, таму беларускія ўключэнні чаргаваліся з маскоўскімі, таму Масква, Цэнтральнае тэлебачанне, усё лепшае з Беларусі выбірала ў свае праграмы. Але ўсе праблемы, пытанні і да іх падобнае мусілі вырашаць мы самі і на месцы: Маскву тады прымалі толькі Мінск ды Орша.

— Вядома, што сваю першую дзяржаўную прэмію нашы знакамітыя купалаўцы атрымалі за тэлевізійную пастаноўку "Людзей на балоце"...

— Вазьму на сябе смеласць сцвярджаць, што старэйшае пакаленне акцёраў Купалаўскага і Рускага тэатра сапраўды сёе-тое атрымала ад тэлебачання. Менавіта тэлебачанне прапаноўвала і заахвочвала самую разнастайную драматургію. Праўда, з 9 да 10.30 акцёры былі занятыя на тэле, у 11 беглі ў тэатр, з 15 да 17 ізноў у нас, потым — ізноў у тэатры. Якая была нагрузка! Жахлівая! Але як падтрымлівалася форма! Як гартаваліся індывідуальнасці! Нашых артыстаў пазнавалі на вуліцах, — яшчэ маладых! Бо яны ж амаль штодня з'яўляліся на экране: то ў творчых вечарынах, то ў спектаклях, то ў літаратурных праграмах. Іх ведалі ў абласцях ды раёнах. Я, дарэчы, шчыра веру нашым тэлевізійным сацыёлагам, якія сцвярджаюць, што старэйшыя пакаленні вяскоўцаў просяць спектакляў па тэлевізары. Людзі асвойталіся з імі, прызвычаіліся, дарэчы, і тады прасілі паўтораў, ды па некалькі разоў... Надта рэдка цяпер у нас з'яўляюцца мастакі, пісьменнікі, акцёры — менавіта са сваім роздумам ды рацыяй... Хоць нейкія іхнія выступленні захаваліся з далёкіх часоў, а вось за апошнія пяць гадоў вы наўрад ці што знойдзеце ў

Цымбальнае супершоу: настаўнік і вучні

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

Радасныя ўсмешкі і прасветленыя твары, захопленыя рэплікі ўдзячных аматараў музыкі і строгіх прафесіяналаў пацвердзілі высокія заслугі артыстаў-выканаўцаў, якія віртуозна валодаюць любімым інструментам. (Маю на ўвазе віртуоза не як артыста бязмежных хуткасцей у тэмпах выканання і магутнага эфекту ўздзеяння на публіку, а перш за ўсё — таленавітага выканаўцу, які па-майстэрску валодае ўсім арсеналам сродкаў музычнай выразнасці.) І тым не менш, калі ў адным канцэрце выступаюць сталыя майстры і перспектыўныя чаляднікі — гэта праблема. Што тут: стымул, рухаючая сіла, каталізатар творчай дзейнасці ці славалюбівыя помыслы? Усё залежыць ад таго (перафразую вядомы афарызм), ці любіць мэтр музычнае мастацтва ў сабе ці сябе ў мастацтве. І што датычыць Майстра-выканаўцы і педагога Яўгена Пятровіча Гладкова, заслужанага артыста Беларусі, прафесара Акадэміі музыкі, загадчыка кафедры струнных народных інструментаў, можна без сумневу сцвярджаць, што ён любіць менавіта музычнае мастацтва ў сабе, а значыць і сваіх выхаванцаў і іх выканаўчае майстэрства.

На Беларусі сёння нямала цудоўных цымбалістаў-выканаўцаў, сапраўдных майстроў сваёй справы, але і на іх фоне Я.Гладкоў вылучаецца як яркая артыстычная асоба, творчая індывідуальнасць. У выканаўчым майстэрстве гэтыя якасці заўсёды лічыліся найбольш значнымі вартасцямі артыста. І ў гэтым сэнсе Яўген Гладкоў — адзін з лепшых вучняў славутага цымбаліста-віртуоза, выдатнага педагога Іосіфа Жыновіча.

Маэстра Жыновіч — альфа і амега беларускага цымбальнага выканальніцтва, родапачынальнік прафесійнага навучання на цымбалах, стваральнік і кіраўнік цудоўнага і самабытнага творчага калектыву — народнага аркестра Беларусі, які носіць цяпер ягонае імя. Іосіф Іосіфавіч аказваў велізарны і плённы ўплыў на сваіх гадаванцаў. Яўген Гладкоў упэўнена працягвае шлях, пракладзены любімым педагогам, своеасаблівым запаветам якога была шматвектарная, рознабаковая дзейнасць.

Між іншым, на шлях выканальніцтва Я.Гладкоў стаў зусім позна — паводле сённяшніх мерак, калі некаторыя таленавітыя дзеці пачынаюць спасцігаць азы цымбальнага майстэрства нават у 6—7 гадоў. Ён пачаў асвойваць цымбалы ў свае семнаццаць. Дагэтуль іграў па слыху на многіх народных інструментах: на домры, балалайцы, гітары і нават на акардэоне. Дзякуючы апантанасці (як часта многім маладым музыкантам бракуе гэтай цудоўнай якасці) Яўгену ў рэкордна кароткі тэрмін удалося прайсці складаны шлях ад аматара музыкі да прызнанага Майстра-віртуоза.

Канцэртная дзейнасць Я.Гладкова не абмяжоўваецца сольным выканальніцтвам. Ён ахвотна і з задавальненнем музіцыруе ў складзе самых розных ансамбляў: у дуэце, трыо, квартэце. Грае і ў студэнцкім ансамблі, які сам стварыў у 1966 годзе, яшчэ калі быў студэнтам, і якім кіруе да гэтага часу. Выступленні Я.Гладкова — неад'емная частка беларускага мастацкага жыцця. Яркае сведчанне гэтаму — абавязковы ўдзел выдатнага артыста ў многіх адказных канцэртах не толькі на Беларусі, але і ў краінах блізкага і далёнага замежжа.

Яўгену Гладкову шмат разоў давяралі прадстаўляць беларускае народна-інструментальнае мастацтва, поруч з іншымі выканаўцамі, у Аўстраліі, Аўстрыі, Англіі, Анголе, Венгрыі, Германіі, Іарданіі, Мадагаскары, Новай Зеландыі, Польшчы, Сірыі, Чэхаславакіі. А ў некаторых краінах даводзілася быць паўпрэдам беларускіх цымбалістаў па некалькі разоў. Вось і пасля ўражлівага цымбальнага шоу па запрашэнні прэзідэнта Сусветнай асацыяцыі цымбалістаў Вікторыі Херэнчар ён выправіўся на гастролі ў Венгрыю.

Цымбаліст незвычайнага таленту, ён і рэпертуар мае багаты: больш як сто музычных твораў, з іх больш за трыццаць твораў буйной формы (канцэрты, санаты, сюіты і г.д.). А ў чым жа адметнасць выканаўчага аблічча Яўгена Гладкова?

Не будзем пра дэталі, зазначым галоўнае. Выкананне цымбаліст разумее як высокі творчы акт, як духоўную споведзь; упэўненасць як аснову свабоды. Для Гладкова характэрны цэласны ахоп фармальнай структуры і раскрыццё глыбінных пластоў зместу музыкі, г.зн. яго падтэксту; любоў і павага да слухача. І яшчэ — <u>прастата</u>, не як прымітыў, а як канцэнтрацыя думкі і натуральнае праяўленне эмацыянальнасці (шчырасці, задушэўнасці).

У сваіх вучняў прафесар імкнецца выхаваць аналагічны падыход да дасягнення арганічнага творчага сінтэзу: кампазітар-выканаўца-слухач. А канцэртную залу ён трактуе як спавядальню.

Педагогіка... Для Яўгена Пятровіча гэта ў нейкім родзе самаахвяраванне, звязанае з гарачым жаданнем удасканальваць не толькі сябе як асобу, але і сваіх выхаванцаў, стымулюючы іх выканаўчую актыўнасць, творчую самастойнасць...

Аднак вернемся ў атмасферу таго незабыўнага канцэрта. Сцэна нават візуальна ўспрымалася святочна. Цымбалы ўсіх удзельнікаў праграмы былі выстраены як на парадзе і ва ўрачыстым маўчанні чакалі выхаду сваіх уладароў. Арфы і канцэртныя раялі, нягледзячы на сваё каралеўскае паходжанне, сціпла саступалі першыя рады народным інструментам.

У самым цэнтры велічна ўзвышаліся цымбалы галоўнага віноўніка ўрачыстасці. Ён нібы ўсведамляў выключнасць моманту, і таму не цярпелася выказацца яго паэтычнай душы. Паэму "Гусляр" Г.Ермачэнкава, навеяную высокім духам твора народнага песняра, дзе аповед пра "справы даўно мінулыя" вельмі нагадвае сённяшнія жыццёвыя калізіі, зала слухала, стаіўшы дыханне. Музычны жывапіс ярка і рэльефна нагадваў пра легенды старадаўніх музыкаў-казачнікаў, нават рухі выканаўцы былі падобныя да ігры гуслярoў. Гэтым новым творам для цымбалаў сола Я.Гладкоў нібыта абвясціў, што не толькі ўступ, а і ўсё да самага эпілогу будзе самабытным, змястоўным, цікавым.

Не паспеўшы змоўкнуць, апладысменты тут жа ўзмацніліся, бо на сцэну выйшлі ўсе 17 удзельнікаў канцэрта. У суправаджэнні дзвюх арфаў яны выканалі простую і геніяльную "Беларускую мелодыю" І.Жыновіча. Ужо сотні разоў даводзілася

архіве. А праз дзесяць гадоў нам і зусім не будзе чаго паказаць. Бо ў бліжэйшай перспектыве не дадуць ні столькі тэхнікі (колькі трэба), ні столькі магчымасцяў (колькі хацелася б). Напэўна, іншыя арыенціры мусім мець — роўныя сваёй, беларускай тэрыторыі ды памерам нацыі. Кшталту Швецыі, Галандыі. Польшча перажыла і шок, і Валенсу з "Салідарнасцю", а 240 тэлепрэм'ер штогод — збераглі, бо працуюць па-свойму, для сябе. І ў вызначэнні арыенціраў важна, якую пазіцыю зойме кіраўніцтва БТ. Або яно ўбачыць у нацыянальным тэлебачанні адну вялікую і бясконцую інфармацыйную праграму, альбо адну працяглую, вялікую беларускую песню... Якую на розных мовах і з рознай ступенню музычнага слыху будуць цягнуць з праграмы ў праграму. Я пераждыў восем старшыняў (Дзяржкамітэта па тэле- і радыёвяшчанні, нацыянальнай тэлерадыёкампаніі. — **Ж. Л.**) і заўжды ўся мастацкая палітыка залежала толькі ад асобы кожнага з іх. Толькі ад асабістага стаўлення кожнага з іх да мастацтва. Несцяровіч (ён быў дзяржапаратчыкам) меў такт: калі пачыналася абмеркаванне спектакля, рабіў свае заўвагі, але адразу ж падымаўся ды ішоў са словамі: "Вы спецыялісты, вам вырашаць". Палескі казаў: магчыма, я сам благі драматург, але кшталт драматургіі і адчуваю, і разумею. Ён мог пайсці ў ЦК і "прабіць" там п'есу для пастаноўкі на БТ. Напрыклад, "Усю каралеўскую раць". Гэта было прэстыжным для яго, як для старшыні камітэта. Вялікага ажыўлення прычакалі пры Бураўкіне...

— Вячаслаў Дзмітрыевіч, але ж умовы працы тады, на самым пачатку, былі зусім не ідэальныя...

— На пачатку шасцідзесятых, з дыктарскай студыі на Камуністычнай, так званай студыі Б, трансялвалі "Жанчыну-кажана": увесь калідор перакрыты людзьмі, каб ніхто не шоргаў і не кашляў, проста ў калідоры пераапраналіся; пакуль на буйным плане саліст заканчвае арыю, поўзаюць пад ім, мяняюць дэкарацыю... Мы ўсё адкрывалі для сябе! Ніхто ж не ведаў напэўна, з чым яго спажываюць, гэтае тэлебачанне.

— Даводзілася чытаць і чуць пра нейкую асаблівую глядацкую любоў да першых экранных адлюстраванняў...

— Тэлебачанне любілі шчыра. Па дзвестры сям'і збіраліся ля экрана, тушылі святло — як у кінатэатры. Калі ў 1957 годзе мой бацька купіў тэлевізар, усе мае сябры імкнулі ўвечары да нас: "Тэлевізар будзеце паказваць?" Глядзелі ўсё запар: навіны, балет, Ойстраха... Дзе і як яшчэ яго можна было ўбачыць?! А спектаклі, якія трансляваліся проста з залы?! Цёмна на сцэне — яшчэ цямней на экране. Усе рэжысёрскія ды апаратарскія памылкі, натуральна, ішлі ў эфір. З'явіўся запіс. Здаецца, проста тэхналагічная рэвалюцыя. А нас, не паверыце, штурхаюць, — цяпер, сёння штурхаюць на тое, каб запісвалі спектакль... як ён ідзе. Як ён ідзе на сцэне ў тэатры. Тая сама трансляцыя! І асвятленне, і мізансцэны непраўдзівыя! А яшчэ камеры паставяць знакамітай васьмёркай (справа, злева ды на агульным плане па цэнтры), глядач не разумее, адкуль персанаж з'яўляецца і куды знікае. Я асабіста ўдзячны кінарэжысёру У. Карасёву (вучань С. Герасімава, канчаў студыю Малога тэатра разам з нашай Клімавай). Ён навучыў мяне суадносіць тэлевізійныя камеры з люстэркам сцэны, на якое сам тэатр усё выбудоўвае, арыентуе. Каб зберагчы задуму рэжысёра, тэатральнасць, камеры трэба ставіць проста ў шэраг. Іншая рэч, калі робіш запіс, калі мецьмеш мантаж, — там камеры "васьмёркай" — безумоўнае выйсце. А сёння ж ёсць магчымасць запісаць добра і — лепшае з лепшага. Трэба толькі пераканаць тэатры, што тэлебачанне просіць сцэну на два-тры дні не з-за прыхамаці, а каб спалучыць тэатральную задуму з тэлевізійнымі выгодамі. (Як тут не дадаць лыжачку дзёгцю ўва мроіны кадобчык мёду: мы, БТ, яшчэ не дажылі да ўмоў Астанкіна... сямідзесятых гадоў. Так што, вымагаючы якасці і ўзроўню, варта зважаць і на гэтую акалічнасць!)

З Вячаславам АКІМУШКІНЫМ
гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ
Фота Галіны МАСКАЛЁВАЙ

Уласны востраў

Драматургу Яўгену ШАБАНУ споўнілася б 60...

Адзін з галоўных персанажаў п'есы Яўгена Шабана "Востраў Алены" стары Макар моцна трымаецца ў жыцці і годна ідзе па ім менавіта таму, што ў яго ёсць свой уласны востраў — востраў-прытулак яго памяці, надзей, пераканняў, мар, верны арыенцір у жыцці. Уласны востраў у жыцці, у літаратуры, у мастацтве ў цэлым меў таксама і аўтар твора. Хоць зроблена было ім у літаратуры не так ужо і многа, да чаго спрычыніўся ў першую чаргу нялітасцівы лёс, аднак усё, што выйшла з-пад пяра Яўгена Пятровіча, пазначана пячаткай непаўторнай творчай індывідуальнасці.

Адным з асноўных вытокаў творчасці кожнага пісьменніка з'яўляецца яго малая радзіма — тыя мясціны, дзе ён упершыню ўбачыў маці, сонца, зямлю, людзей, дзе рос, выхоўваўся. Малой радзімай для Я. Шабана стаў прынарачанскі край. Тут у вёсцы Калодзіна ён нарадзіўся 29 снежня 1936 г. Першыя самыя моцныя і, вядома ж, не лепшыя ўражанні звязаны з вайной: хлопчык быў сведкам, як немцы палілі родную вёску, як гінулі аднавяскоўцы, як ацалелыя з іх хаваліся ў балотах і г. д. Да ўсяго яшчэ вайна адабрала бацьку, маці прыйшлося адной выхоўваць сына.

Самай першай прыступкай да ведаў стала партызанская школа ў вёсцы Ляды. Затым была вучоба ў Стахаўскай пачатковай і Занарачанскай сямігадовай школах. Пасля заканчэння ў 1954 г. Мядзельскай СШ Яўген Шабан паступіў на акцёрскі факультэт Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Атрымаўшы адукацыю, паехаў у Віцебск, дзе ў тэатры імя Я. Коласа працаваў спачатку акцёрам, а пасля памочнікам галоўнага рэжысёра па літаратурнай частцы. У 1965—1976 гг. Я. Шабан працуе рэжысёрам студыі Беларускага тэлебачання, а пасля — памочнікам галоўнага рэжысёра па літаратурнай частцы тэатра імя Я. Купалы. Памёр Я. Шабан раптоўна, у Віцебску, падчас пастаноўкі на сцэне коласаўцаў п'есы "Востраў Алены". Гэта здарылася 30 ліпеня 1982 года.

Пачаткам літаратурнай дзейнасці Я. Шабана лічыцца 1960 г. Першымі творамі былі вершы. Як зазначае адзін з сяброў пісьменніка В. Нікіфаровіч, "не ўсё было на адным узроўні ў тых вершах, але адчувалася бясспрэчна, што ў іх аўтара — сапраўды паэтычная душа, якая вельмі тонка і чула ўбірае навакольны свет, адчувае яго пахі і гукі, яго шматфарбнасць і маляўнічасць". Пісаў Я. Шабан пра многае, аднак цэнтральнае месца ў яго паэтычнай творчасці займае Нарач, на беразе якой аўтар нарадзіўся і вырас. У вершах "Нарач", "Успамін", "Ты была ад мяне недалёка...", некаторых іншых, а таксама ў маленькай паэмцы "Чатыры сустрэчы з Нараччу" моваю паэтычных вобразаў аўтар гаворыць пра самыя розныя бакі сваёй кроўнай блізкасці з роднымі мясцінамі. Гераічная гісторыя краю, яго казачная прыгажосць, жыццё і лёс саміх нарачанцаў — усё гэта выхоўвала паэта, давала яму самыя павучальныя сацыяльныя і маральныя ўрокі. З Нараччу быў звязаны ў Я. Шабана і вобраз маці, якая любіла спяваць, і ў тыя хвіліны — "голас яе сумны, як мелодыя песні, і вочы ў яе задуменныя, як неба, адлюстраванае ў вадзе Нарачы". Плёнам паэтычнай дзейнасці Я. Шабана сталі дзве кнігі вершаў і паэм — "Нарачанка" і "Чырвоныя сумёты".

Далейшае развіццё літаратурнай творчасці Я. Шабана звязана з працай акцёра і рэжысёра. Як і паэзія, тэатр быў яго прызваннем. Пісьменнік добра разумеў выхаваўчую сілу сцэны. Тым жа імкненнем, што і ў вершах — закрануць самыя набалелыя, вострыя пытанні сучаснасці, — вызначаецца таксама і драматургічная творчасць Я. Шабана. Талент паэта і драматурга спалучаліся ў ім вельмі арганічна, натуральна. Паэтычнасць яго п'ес заключаецца ў надзвычайнай вобразнасці маналогаў і дыялогаў, у частых абагульненнях, у наяўнасці глыбокага падтэксту, у шматмернасці ўсёй кампазіцыйна-вобразнай і сэнсавай структуры твораў. Я. Шабан стаў прадвеснікам "новай хвалі" ў драматургіі, адным з першых адчуўшы неабходнасць змены ў ёй тэматычных і вобразна-стылёвых інтанацый.

Пошукам новай формы сцэнічнай выразнасці пазначаны адзін з першых драматычных твораў Я. Шабана — п'еса "Сіні снег". У ёй аўтар даследуе развіццё характараў двух маладых герояў, якія адначасова скончылі інстытут і пачалі працаваць на розных прадпрыемствах. Для ажыццяўлення сваёй задумы драматург прыдумаў цікавы ўмоўны прыём: абодва яго галоўныя героі, Раман і Крывіцкі, знаходзяцца ў адным і тым жа асяроддзі, сярод адных і тых жа людзей, вырашаюць адны і тыя ж праблемы. Аднак першы з іх, Раман — асоба быццам бы мацнейшая, як нам падаецца спачатку — у выніку дробных, нязначных уступак уласнаму сумленню становіцца закончаным прагматыкам, растраціўшы такім чынам многія са сваіх лепшых якасцей. Другі ж, Крывіцкі, якога, выпускаючы ў самастойны шлях, перасцерагалі ад залішняй даверлівасці, наадварот, жыве і працуе бескампрамісна. Яму, вядома, цяжка, але на яго баку сімпатыі аўтара і, відаць, сімпатыі большай часткі чытачоў і гледачоў твора, бо ён напоўнены чалавечным, выхаваўчым зместам. П'еса "Сіні снег", пастаўленая ў 1975 г. мінскім ТЮГам, атрымала ў 1978 г. на ўсесаюзным конкурсе "Карчагінцы-70" прэмію ЦК ВЛКСМ.

Гуманістычны пафас уласцівы таксама і п'есе "Шрамы", прысвечанай адной з самых актуальных праблем сучаснасці — праблеме злачыннасці ў асяроддзі моладзі. П'еса "Шрамы", увасобленая ў 1977 г. купалаўцамі, была пастаўлена яшчэ 28 тэатрамі краіны, а таксама ў Чэхаславакіі.

Відаць, самым лепшым драматычным творам Я. Шабана з'яўляецца п'еса "Востраў Алены". У ёй аўтар рашуча выступае супраць залішняга жыццёвага прагматызму, голага разліку, якія робяць людзей залежнымі ад кар'ерысцкіх памкненняў і вынішчаюць чалавечнае ў іх душах і сэрцах.

Я. Шабан з'яўляецца першаадкрывальнікам у нашай рэспубліцы п'ес для монаспектакля: яго твор "Вячэра", дзякуючы ўдаламу мастацкаму ўвасабленню на Беларускім тэлебачанні (пастаноўка Н, Рабаконь пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі В. Карпілава; выканаўца ролі Васіліны — Т. Мархель), атрымаў шырокую вядомасць і палюбіўся гледачам.

Я. Шабан стаяў таксама ля вытокаў беларускай тэлеоперы, увасобіўшы разам з Г. Вагнерам на тэлеэкране твор "Ранак" па матывах паэмы А. Куляшова "Песня аб слаўным паходзе".

Пяру Я. Шабана належыць з дзесятак сцэнарыяў тэлеспектакляў, напісаных паводле твораў вядомых беларускіх пісьменнікаў і пастаўленых на Беларускім тэлебачанні. Ён дапамог прыйсці на сцэну І. Чыгрынаву, напісаўшы п'есу па яго рамане "Плач перапёлкі".

Працуючы як рэжысёр-пастаноўшчык і як сцэнарыст, Я. Шабан не цураўся таксама і прамога ўдзелу ў сцэнічным дзеянні: у якасці акцёра ён выступаў у спектаклях "Вяртаў Афрадзіты" А. Парніса, "Злачынства і пакаранне" Ф. Дастаеўскага, "Навальніца будзе" А. Звонака і інш.

Яўгена Пятровіча Шабана памятаюць многія, у тым ліку і яго калегі. Як адзін з прыкладаў — стварэнне і пастаноўка ў канцэртах Белдзяржфілармоніі кампазіцыі паводле яго паэтычных твораў пад назвай "Я ведаю — сюды вярнуся..."

Віктар ЯЦУХНА

слухаць яе няхітры напеў, які выказвае высокую духоўнасць простага чалавека, яго адвечную мару пра гармонію душы і цела, прыгажосць і мірную людскую сабornасць, але і сёння яна прадаўжае раскрываць сваю неўвядальную прыгажосць.

Як заўсёды бліскуча, з глыбокім інтэлектуальным і яркім эмацыянальным напаўненнем выканала Ларыса Рыдлеўская Венгерскую рапсодыю N 2 Ф.Ліста, у сваім пералажэнні для цымбалаў з фартэпіяна. Партыя суправаджэння — піяністка Таццяна Рыдлеўская. (Дарэчы, гэта яскравы сямейны ансамбль). Зрэшты, тое, што ў рапсодыі Ліста фартэпіяна грае ролю суправаджэння, — думка не дакладная, абедзве партыі тут у цэлым раўнапраўныя, ды й як артысты-выканаўцы сёстры не саступаюць адна адной!

Фрагменты з Канцэртнай фантазіі П.Сарасатэ на тэмы з оперы Ж.Бізэ "Кармэн" пранікнёна і з тонкім адчуваннем стылю выканала знаная цымбалістка Таццяна Ялецкая. Ухвальна, што пры вялікай педагагічнай нагрузцы ёй удаецца захаваць выканаўчую форму. Аднак дзеля справядлівасці варта заўважыць, што змястоўнасць інтэрпрэтацыі і "асобаснасць" эмоцый, культуру мыслення, мастацка-эстэтычны густ несумненна артыстцы ўдалося ўдасканаліць, а вось тэхнічнае ўвасабленне твора крыху саступала мастацкаму. Яркая, імпульсіўная і разам з тым разважлівая і артыстычная Святлана Верамейчык у п'есе "Цыганскія напевы" П. Сарасатэ і ў ягонай жа "Навары" (дуэт з Таццянай Мельнікавай, таксама цікавай і натхнёнай цымбалісткай), бадай, залішне захапілася гранічна хуткімі тэмпамі. Відаць, прычыны — у "разводдзі пачуццяў". І ўсё ж нястрымны тэмперамент і неўтаймоўная страснасць заўсёды знаходзіць водгук у пэўнай катэгорыі слухачоў, што, як правіла, і аддаюць перавагу гэткай адкрытай эмацыянальнасці. Самых цёплых слоў ухвалы заслугоўвае юная цымбалістка Кацярына Анохіна: у яе выразна выяўлены валявы пачатак, яснасць лагічнага мыслення і шчырасць перажывання выконваемай музыкі. Парадавала і самая юная ўдзельніца канцэрта Аксана Хахол. Яна ўжо дасканала валодае цымбальнай тэхналогіяй, перажыванні яе па-юнацку гарачыя і непасрэдныя, найскладаны віртуозны твор Н. Паганіні "Кампанела" было выканана лёгка, нязмушана, але разам з тым бракавала духоўнай сталасці.

Сапраўдным паэтам цымбальнага выканальніцтва, спеваком дабра і любові, музыкантам высокай духоўнай і душэўнай шчодрасці паказала сябе Ангеліна Ткачова (цяпер жыве ў Грэцыі). У ёй адчувалася магія непаўторнай асобы. Нават напісаўшы пра яе асобны вялікі артыкул, не ўдалося б абмаляваць усю шматстайнасць інтэрпрэтацыі і адметнасць індывідуальна-асабістага стаўлення А.Ткачовай да выконваемай музыкі. Коратка яе выканаўчае крэда можна выказаць так: "Я жыву ў музыцы, Музыка жыве ўва мне".

Усе вучні Я.Гладкова сталі лаўрэатамі конкурсаў самага рознага рангу, ад рэспубліканскіх да міжнародных, усе яны яркія артыстычныя індывідуальнасці, усе імкнуцца ўзысці на цымбальны Алімп, у іх нямала рысаў агульнай школы Гладкова, але разам з тым у кожнага — свой непаўторны шлях у імкненні да ісціны. Бо ісціна адна, а падыходаў да яе можа быць многа...

Цымбальнае супершоу ў філармоніі глыбока ўразіла сэрцы і душы тых, каму пашчасціла прысутнічаць на гэтым грандыёзным незабыўным музычным свяце.

Адзінае, пра што варта пашкадаваць, — з семнаццаці цымбалістаў, занятых у канцэрце, не было ніводнага "прадстаўніка моцнага полу". Гэты спрадвек мужчынскі беларускі інструмент цалкам фемінізаваны. Вядома, цудоўна, калі феі граюць на цымбалах і граюць выдатна, але хацелася б бачыць і апалонаў, каб у цымбальным выканальніцтве прысутнічала і мужчынская плынь.

Нельга не адзначыць выдатных піяністаў-канцэртмайстраў, дыпламантаў міжнародных конкурсаў Алу Данцыг, Вольгу Шыманоўскую, а таксама Ірыну Кузаўкову і Таццяну Рыдлеўскую. Іх пранікнёнасць, майстэрства, арганічнае партнёрства з салістамі і ансамблямі спрыяла стварэнню атмасферы свята.

Прыемна і радасна ўсведамляць, што і ў наш складаны, імклівы час прадстаўнікі высокага мастацтва не дазваляюць згаснуць жыватворнаму агню музычнай творчасці і асветніцтва.

Міхась СОЛАПАЎ,
заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, прафесар
Фота А.МАЦЮША

"Берасцейскія зоркі-96"

У працяг мінулагодняй традыцыі сёлета абласное аддзяленне Беларускага фонду культуры (старшыня М. Шавель) сумесна з Упраўленнем культуры Брэсцкага аблвыканкама правялі вечарыну "Берасцейскія зоркі-96", на якой былі ўшанаваныя дзевяць, так бы мовіць, найлепшых з прадстаўнікоў творчых прафесій ці тых, хто мае да творчасці непасрэднае дачыненне. У намінацыі "Архітэктура" лепшым быў названы Уладзімір Чайкоўскі, сярод мастакоў права называцца "зоркаю" нададзена Льву Алімаву. Сярод журналістаў лаўрэатам стаў фотакарэспандэнт абласной газеты "Заря" Эдуард Кабяк, а ў намінацыі "Літаратура" безальтэрнатыўна засвяцілася на берасцейскім небасхіле паэтэса Зінаіда Дудзюк. Сярод музыкантаў лепшым прызнаны кіраўнік камернага аркестра Аляксандр Мартыненка, а тэатральныя дзеячы павіншавалі актрысу Брэсцкага тэатра драмы і музыкі Тамару Ляўчук. У намінацыі "Культура" лепшай названая дырэктар філіі Камянецкага музея "Белая Вежа" Галіна Тарасевіч. Нарэшце, была аддадзена даніна павагі і фундатарам культуры: найбольш годны ўклад у развіццё культуры прызнаны за дырэктарам замежнага прадпрыемства "Д. П. Інтэрпрайзіс" Мікалаем Дземенчуком. І апошнім прымаў віншаванні "Чалавек года" — старшыня Брэсцкага аблвыканкама Уладзімір Заламай.

Я. ЗОРНЫ

І раманс, і арыя

Сустрэча з высокім мастацтвам — заўсёды свята. І нядаўна адбылося яно ў Зале камернай музыкі. Аматары вакальнага мастацтва прыйшлі сюды на вечар класічнага рускага раманса. У праграме ўдзельнічалі маладыя спевакі — лаўрэат міжнародных конкурсаў Алег Гардынец (бас) і лаўрэат рэспубліканскіх конкурсаў Уладзімір Мароз (барытон). Ва ўтульнай зале з цудоўнай акустыкай прагучалі творы, якія слухаеш, перажываючы хвіліны ўзнёсласці і яднання з паэтычнымі і музычнымі вобразамі. І гэтаму спрыяла не толькі музыка, але і майстэрства выканаўцаў.

Імя спевака Алега Гардынца добра вядомае сталічным меламанам.

Ён з поспехам выконвае вядучыя партыі на опернай сцэне. Гэта сапраўдны майстар і ў камерным вакальным жанры. У той вечар у выкананні Алега Гардынца мы пачулі творы П. Чайкоўскага, С. Рахманінава, рускія народныя песні. Спявак арганічна спалучае пранікнёнае ў рамантычныя вобразы з тонкім адчуваннем характару музыкі, уражвае і майстэрства вакальнай інтэрпрэтацыі. Найбольш пранікнёна прагучала арыёза караля Рэнэ з оперы П. Чайкоўскага "Іяланта" і каваціна Алека з аднайменнай оперы С. Рахманінава.

Уладзімір Мароз, студэнт III курса Беларускай акадэміі музыкі, уладальнік прыгожага па тэмбры лірычнага барытона, неаднаразова выступаў на філарманічнай сцэне. Гэтым разам ён праспяваў рамансы і арыі з опер П. Чайкоўскага, М. Рымскага-Корсакава, А. Рубінштэйна. Прыемна адзначыць, што малады спявак змог знайсці інтанацыі і стыль, адпаведныя характару і настрою музыкі рускіх кампазітараў. І гэтаму ў значнай ступені паспрыяла высокапрафесійная вакальная школа. (Дарэчы, абодва выканаўцы — вучні народнага артыста Беларусі прафесара Анатоля Генералава).

Вартае ўвагі майстэрства і дыпламанта міжнародных конкурсаў канцэртмайстра Мікалая Сярдобава. У ансамблі са спевакамі — узаемаразуменне, адчуванне характару выконваемых твораў.

Публіка пакідала канцэртную залу з пачуццём удзячнасці выканаўцам і з надзеяй на далейшыя сустрэчы.

Наталля ЯНКОЎСКАЯ

На здымку: лаўрэат міжнародных конкурсаў Алег ГАРДЫНЕЦ.

Фота В. МАЙСЯЁНКА

Ой, "Марозка"! Смех і слёзкі...

Да зімовага сезона прымеркавалі сваю чарговую прэм'еру берасцейскія лялечнікі: зладзіўшы дзею "Марозка" паводле п'есы М. Шурынавай. Рэжысёр-пастаноўшчык Зміцер Нуянзін сваё бачанне агульнавядомага сюжэта наблізіў да народнага тэатра: казку прадстаўляюць ды распавядаюць Каляднікі, якія не толькі пераўвасабляюцца ў казачных ды камічных персанажаў, але яшчэ і жартаўліва бадзяюцца адзін за адным... Досыць удала дэбютавалі ў спектаклі пінская мастачка Ірэна Харашаўцава ды кампазітар Анатоль Мядзведзеў. Работа Алены Паляшэнкі, Тамары Тэвасян, Лідзіі Воўчанкі, Ігара Версты ды Анатоля Мацвеева заслугоўвае асобнай падзякі. Харэограф — Людміла Зяленіна.

І. Х.

ВІНШУЕМ!

Герману Кірылаву — 60

Герман Кірылаў родам з г. п. Шаркоўшчына Віцебскай вобласці, дзе нарадзіўся 8 лютага 1937 года. У 1954 годзе скончыў Шаркоўшчынскую сярэднюю школу і паступіў на факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага універсітэта, пасля заканчэння якога працаваў літработнікам шаркоўшчынскай раённай газеты "Калгасны шлях". У 1960 годзе быў выбраны другім, праз год — першым сакратаром Шаркоўшчынскага райкома камсамола. У 1962 годзе, калі быў скасаваны Шаркоўшчынскі раён, Г. Кірылаў вярнуўся на журналісцкую працу, стаў загадчыкам аддзела пісем рэдакцыі мёрскай міжраённай газеты "Сцяг працы" (1962—1965), затым быў намеснікам рэдактара гэтай газеты, намеснікам рэдактара полацкай газеты "Сцяг камунізму" (1965—1976). З 1976 года — уласны карэспандэнт абласной газеты "Віцебскі рабочы" ў Полацку.

У 1974 годзе выступіў у часопісе "Маладосць" з апавяданнем "Без крыўды ў сэрцы", а дагэтуль друкаваўся як журналіст. Першая кніга Г. Кірылава — зборнік апавяданняў "Падлётак" — выйшла ў 1983 годзе. Аўтар аповесці "Сонца тваіх вачэй", рамана "Пах жыта", п'есы "У ноч напрадвесні", шэрагу нарысаў, рэцэнзій, гумарэсак.

Віншуем Германа Іларыёнавіча з 60-годдзем, жадаем яму доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў!

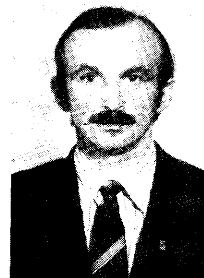

Міхасю Кеньку — 50

Нарадзіўся Міхась Кенька 8 лютага 1947 года ў вёсцы Верацеі Пастаўскага раёна. У 1965 годзе пасля заканчэння Ласіцкай адзінаццацігадовай школы паступіў на філалагічны факультэт Магілёўскага педагагічнага інстытута. З 1969 года працаваў у кіраўскай раённай газеце "Кіравец", настаўнічаў ва Удзелаўскай сярэдняй школе Глыбоцкага раёна, быў лектарам, загадваў кабінетам камсамольскай работы ў Віцебскім абкоме камсамола. З 1973 года — аспірант, з 1976-га — навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР, з 1983 года — намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва "Юнацтва". У 1988 годзе М. Кенька перайшоў на педагагічную працу ў Беларускі дзяржаўны універсітэт.

З рэцэнзіямі і артыкуламі па тэорыі і практыцы мастацкага перакладу, праблемах беларускай савецкай прозы і паэзіі пачаў выступаць у рэспубліканскім друку з 1974 года. Аўтар кніг "Майстэрства Аркадзя Куляшова-перакладчыка" (1983), "Міхась Лынькоў. Летапіс жыцця і творчасці" (1987)... Прымаў удзел у падрыхтоўцы Збору твораў М. Лынькова і М. Гарэцкага. Перакладае з рускай, украінскай і польскай моў.

З поўднем веку, шаноўны Міхась Паўлавіч! Далейшых Вам жыццёвых і творчых поспехаў!

ПОШТА

Два помнікі

За 13 кіламетраў ад Скідзеля ёсць невялічкая лясная вёсачка Полымя, у якой усяго тры хаты. Да вайны яна насіла назву Дземша. І 35 жыхароў гэтай вёскі з 42 мелі прозвішча Дземша. У ліпені сорак трэцяга года фашысты знішчылі вёску — 39 жыхароў расстралялі, а хаты спалілі. Калі пасля вайны аднавілася вёска ўсяго з трох хат, далі ёй назву Полымя. Трое жыхароў ацалела таму, што ў той трагічны дзень не былі ў вёсцы. Напрыклад, Аляксандр Юльянавіч Дземша працаваў у лесе. Дамоў не вярнуўся, а застаўся начаваць у цешчы, якая жыла ў вёсцы Дубінка. Аляксандра Рамановіч была вывезена на прымусовыя работы ў Германію, а Аляксей Дземша знаходзіўся ў арміі. З іх і склалася пасля вайны вёска з трох хат.

У гонар загінуўшых жыхароў Дземшы знакаміты паэт Гродзеншчыны Міхась Васілёк напісаў верш. Вось радкі з яго:

Толькі-толькі ўсходзіла сонейка.
Кукавала зязюля ў сосніку.
Не гады жыць камусь яна зычыла
І не дні, а хвіліны падлічвала...
Была вёсачка ў лесе акружана.
Хор птушыны змоўк, перапужаны,
Бор быў лямантам дзікім абуджаны.

— Мама, мамачка, — дзеці галасілі,
Рэха ўдаль галаскі іх адносіла...
Кулямёт са смяротнымі кулямі
Заглушыў кукаванні зязюліны...
Зашумела сасонка пахілая
Над глыбокай, над брацкай магілаю.
Сціхла ўсё — стогны, енкі з праклянцямі,
Больш з зямелькі сырой
Не падняцца ім...

Праз гады пасля заканчэння вайны родныя загінуўшых на брацкай магіле паставілі помнічак з крыжам і напісанымі іменамі. Унізе былі выбіты такія словы: "Памяць ад Таісы Кулеш, Марыі Дземшы, Сяргея Сытага, Алёны Ушкевіч і Аляксея Самойлы".

Але помнік з крыжам не спадабаўся кіраўнікам раёна. Як так: на брацкай магіле ды помнік з крыжам? Сталі ціснуць на кіраўніцтва мясцовага сельскага Савета і калгаса, каб замест яго паставілі помнік з зоркай. Але ж — як знесці? Людзей пакрыўдзіш! А не знесці — начальства падвядзеш. Вырашылі зрабіць так, каб і было добра і начальству і каб людзі не крыўдзіліся. Узялі ды паставілі помнік з зоркай паперадзе, засланіўшы помнік з крыжам. Так і стаяць яны побач — два помнікі на адной магіле. Адзін — памяці загінуўшых дземшаўцаў, другі — памяці ці то таму часу, ці то тагачаснай уладзе.

А што вёска Полымя? З гадамі і з'яе разляцелася моладзь, як і з іншых вёсак. Ужо шмат гадоў, як не стала Аляксандра Дземшы. Састарэлую Тамару Дземшу забралі дзеці ў горад. Памерла і салдацкая ўдава Аляксандра Рамановіч. Цяпер на тры хаты засталася толькі адна васьмідзесяцігадовая ўдава Аляксандра Юльянавіча — Лідзія Рыгораўна Дземша, якая моцна прыкіпела да вёскі і не хоча яе пакідаць, хоць і немачная.

Іх я і сфатаграфаваў: помнік па вёсцы і яе апошнюю жыхарку.

І. БАРЫСАЎ

г. Скідзель

Салодкае слова свабода

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

ажаніцца з жанчынай, з якой сышоўся і якая нарадзіла яму дзіця. "Нехта яму падказаў, — працягваў свой аповед Вячаслаў Барысавіч, — што яго былы "грамадзянін начальнік" па Магілёўскай калоніі пераведзены на працу ў Мінск у Міністэрства ўнутраных спраў. Ён мяне тут адшукаў і расказаў пра свае нягоды. Я пачаў званіць у розныя інстанцыі і, нарэшце, удалося дапамагчы чалавеку і з атрыманнем пашпарта, і з прапіскай, і з працаўладкаваннем". Адным словам, гэтаму былому зэку пашанцавала, а іншым, што апынуліся ў падобных сітуацыях, хто дапаможа?

СЯРОД катэгорый асуджаных, якія не падпадаюць пад дзеянне Закона аб амністыі, — людзі, якія здзейснілі "злачынствы супраць грамадскай бяспекі, грамадскага парадку і здароўя насельніцтва". Сам факт, што дзяржава лічыць гэтыя злачынствы (пакінем убаку "здароўе насельніцтва") найбольш небяспечнымі ў святле падзей, што апошнім часам адбыліся ў краіне, насцярожвае. Не сакрэт, што не адны хулiганы і дэбашыры сёння прыцягваюцца да судовай адказнасці "за парушэнні грамадскага парадку". Паспытала на сабе моц міліцэйскіх дубінак, пасядзела за турэмнымі кратамі і нямала ўдзельнікаў мітынгаў і шэсцяў пратэсту супраць палітыкі і дзеяння ўлад, адным словам, акцый, якія ва ўсім цывілізаваным свеце ўспрымаюцца як праявы дэмакратычных свабод.

Паводле Закона аб амністыі з месц зняволення выйдзе на свабоду, як ужо было згадана, 6—7 тысяч чалавек. Многа гэта ці мала, мяркуйце яшчэ па адной лічбе: у месцах зняволення застаецца 50 тысяч чалавек. "Арыфметыка" гэтая досыць прыблізная, бо пры цяперашнім узроўні злачыннасці суды не сядзяць без працы. Так што перанаселенасць следчых ізалятараў, калоній і турмаў, якая зараз складае недзе 15-16 тысяч асуджаных, захаваецца і надалей.

...Як мне распавяла Людміла Міхайлаўна, адны́мі з першых па амністыі выйшлі больш як сто асуджаных з дзвюх аршанскіх калоній. На Аршанскім вакзале, ад'язджаючы, яны кідалі шапкі ўгару і крычалі "Ура, свабода!"

Гэта салодкае слова — свабода...

Міхась ЗАМСКІ

Фота А. МАЦЮША

Абыякавасці не цярпеў

Некалькі згадак пра Алеся Адамовіча

Радзім ГАРЭЦКІ

Упершыню Алеся Міхайлавіча Адамовіча я ўбачыў у пачатку 1970-х гадоў у Мінску на кватэры маіх бацькоў, калі жылі яны па вул. Акадэмічнай (цяпер вул. Ф. Скарыны). Сярэдняга росту, у простым (без усякіх гальштукаў), відаць, зручным для яго адзенні, з добрай капой цёмных валасоў над круглявым тварам, ён сардэчна павітаўся з маімі бацькамі, якіх ужо ведаў раней, і таксама вельмі шчыра паціснуў мне руку. Скрозь акуляры ўважліва глядзелі разумныя карыя вочы, якія мне здалося поўнымі дабрыні, нейкай лагоды і спакою. І таму, мусіць, ён мне спачатку нагадаў П'ера Бязухава. Але калі Алесь Міхайлавіч загаварыў характэрнай шыбкай гаворкай, якая ледзь паспявала за яго яшчэ значна больш хуткай думкай, я адчуў, што гэта зусім іншы чалавек — гарачы, імпульсіўны, востры, шчыры, які вельмі лагічна разважае, надзіва вобразна думае.

Алесь Міхайлавіч тады зацікавіўся жыццём і творчасцю Максіма Гарэцкага, які ў сувязі з поўнай рэабілітацыяй пачаў патроху вяртацца сваімі творамі да свайго народа. У той час ужо выйшлі з друку "Выбранае" (1960), "Віленскія камунары" (1965), "Выбраныя творы" ў 2-х тамах (1973). У прадмовах да твораў Максіма Гарэцкага, у асобных артыкулах Максіма Лужаніна, Ю. Пшыркова, Д. Бугаёва, М. Мушынскага, І. Чыгрына пераглядалася ацэнка творчасці пісьменніка і з кожным годам яна станавілася ўсё больш станоўчай. Д. Бугаёў выдаў невялікую па памерах, але грунтоўную манаграфію "Максім Гарэцкі" (1968).

А. Адамовіч, як даследчык беларускай прозы, адчуваў, што творчасць Максіма Гарэцкага асветлена яшчэ недастаткова, і таму вырашыў гэты недахоп часткова ліквідаваць. Ён падараваў майму бацьку сваю кнігу "Горизонты белорусской прозы" (Масква, 1974), у якой яшчэ зусім мала гаворыцца пра Максіма Гарэцкага, з такім надпісам: "Дарагому Гаўрылу Іванавічу — ад аўтара! Вельмі не стае кнізе гэтай аднаго раздзела. Але бачыце, як аўтар глыбакадумна падлёрся — зразумеў і бярэцца зноў за працу. 2. 9.74 г. А. Адамовіч". Ад слова "падлёрся" ён зрабіў стрэлку да свайго партрэта ў кнізе, дзе пісьменнік падпірае кулаком падбародак.

Алесь Міхайлавіч дэталёва вывучаў увесь надрукаваны матэрыял, архівы, часта размаўляў з жонкай Максіма Гарэцкага — дзядзінай Лёляй (Леанілай Усцінаўнай Чарняўскай), яго дачкой — Галінай Максімаўнай, якія жылі ў Ленінградзе, а таксама з маімі бацькамі, асабліва Гаўрылам Іванавічам, прычым такія гамонкі былі вельмі цікавыя, жывыя, з бясконцымі пытаннямі, глыбокімі развагамі і абагульненнямі.

У верасні 1974 г. А. Адамовіч напісаў майму бацьку ліст з просьбай адказаць на даволі шырокі спектр пытанняў пра Максіма Гарэцкага. "Дарагі Гаўрыла Іванавіч! Прабачце, што пішу многа пытанняў. Але і гэтага мала, хацелася б, каб Вы вакол іх напісалі як мага больш пра ўсё, што памятаеце. Спатрэбіцца гэта не аднаму мне. Пра асобу, пра творы (як задумваліся, як пісаліся), пра яго жыццё, пра погляды, пра думкі, пра жыццё ўсёй сям'і і г. д." Далей было шэсць грунтоўных пытанняў. Бацька адказаў падрабязным лістом памерам амаль на 10 машынапісных старонак пад назвай "Вытокі творчасці Максіма Гарэцкага". Амаль поўнасцю гэты ліст у выглядзе вялікіх вытрымак быў выкарыстаны Алесем Міхайлавічам у яго вядомай манаграфіі "Браму скарбаў сваіх адчыняю" (1980).

Так атрымалася, што першы манаграфічны аналіз творчасці Максіма Гарэцкага зрабіў у 1928 г. Антон Адамовіч (надрукаваны ў часопісе "Узвышша", NN 1—6). Але гэтая манаграфія засталася малавядомай, а для сучаснага чытача і зусім невядомай, бо ўжо ў сярэдзіне 1930 г. і пісьменнік і даследчык яго творчасці былі арыштаваны па справе "Саюза вызвалення Беларусі", а большасць іх твораў знішчана і забаронена на многія дзесяткі гадоў. І вось больш чым праз 50 гадоў выйшла ў свет найбольш грунтоўная манаграфія пра жыццё і творчасць Максіма Гарэцкага, аўтарам якой зноў-такі быў Адамовіч, але ўжо не Антон, а Алесь.

Перагледзеўшы ўвесь творчы шлях Максіма Гарэцкага, яго мнагагранныя творы, іх уплыў на "ўсю глыбіню беларускай літаратуры XX стагоддзя", Алесь Адамовіч першым з літаратуразнаўцаў прыйшоў да такой высновы: "Асноўная мэта нашага даследавання заключалася ў тым, каб нанова "ўпісаць" фігуру М. Гарэцкага, творчасць, спадчыну М. Гарэцкага ў беларускі літаратурны працэс, як ён бачыцца з вышыні нашага часу. Дакладней: усвядоміць, якое месца займае пісьменнік у гэтым працэсе. Месца гэта — адно з важнейшых: месца класіка беларускай літаратуры. Побач з Купалам, Коласам, Багдановічам" ("Браму скарбаў...", 1980. С. 194).

Вялікае ўражанне на А. Адамовіча зрабілі пісьмы сына Максіма Гарэцкага Леаніда з фронту, з якімі яго пазнаёмілі дзядзіна Лёля і Галя ў Ленінградзе. Ён іх яскрава пракаментаваў і надрукаваў як у згаданай манаграфіі, так і раней у часопісах "Маладосць" (N 9, 1974) і "Юность" (N 4, 1975). Ён пісаў: "Чалавечы і пісьменніцкі воблік, шлях Максіма Гарэцкага мелі нечаканы працяг — ужо пасля яго смерці. Кароткі, але асляпляльны працяг у жыцці — подзвігу яго сына. ... — гэта пацвярджэнне і вышэйшая ацэнка жыцця Гарэцкага-бацькі. Гэта такое паўтарэнне бацькі, яго душы, розуму, таленту, сумленнасці і чалавечнасці!.." ("Браму скарбаў...", 1980. С. 4). Бацька і сын — Максім і Леанід Гарэцкія — зноў сустрэліся ў кнізе "На імперыялістычнай вайне" і "Письма с фронта" (1987), якая выйшла з цудоўнай прадмовай М. Мушынскага.

Алесь Адамовіч з супрацоўнікамі Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. Леніна.

Дарэчы, думка аб стварэнні "Блокадной книги" пачалася ў А. Адамовіча з некалькіх ленінградскіх гісторый, якія ён пачуў ад Галіны Максімаўны і якія былі такія ж жудасныя, як і хатынскія. Галіна Гарэцкая пазнаёміла яго з Марыяй Гур'янаўнай Сцепанчук — першай блакадніцай (былой суседкай Гарэцкіх), ад якой А. Адамовіч 5 красавіка 1975 года зрабіў свой першы запіс. Аб гэтым ён успамінае ў інтэрв'ю газеце "Литературная Россия" ад 12 сакавіка 1982 г.

У канцы 70-х — пачатку 80-х гадоў А. Адамовіч многа разоў прыходзіў пагаманіць з Гаўрылам Іванавічам і на яго новую кватэру па вул. Кульман. Я жыў у тым жа пад'ездзе і таму часта прысутнічаў пры гэтых гамонках. Слухаць іх было заўсёды вельмі цікава. Гаўрыла Іванавіч успамінаў пра брата, пра іншых пісьменнікаў і дзеячаў таго часу. Гаварылі і пра сучасную літаратуру, яе стан і развіццё, агульныя падзеі. Алеся Міхайлавіча тады вельмі турбавала праблема ядзернай вайны, пра якую ён горача і пераканаўча апавядаў. Дзівіла лагічнасць яго думкі, неардынарнасць і смеласць яго выказванняў, якія нярэдка рэзка разыходзіліся з агульнапрынятымі паняццямі.

Іншы раз А.Адамовіч прыносіў у падарунак свае новыя кнігі, падпісваў іх маім бацькам, а многія і мне. Расказваў пра тыя цяжкасці, якія амаль заўсёды яму прыходзілася пераадольваць пры іх друкаванні. Праўда яго кніг, часта горкая і жорсткая, многім цэнзарам, кіраўнікам і іншай закасцянелай грамадскасці нашай таталітарнай дзяржавы, узгадаванай на разглядзе жыцця праз ружовыя акуляры сацыялістычнага рэалізму, не падабалася. Вялікі рэзананс выклікалі "Карнікі", якую большасць чытачоў сустрэла, як выдатнейшы твор, у якім узняты самыя актуальныя агульначалавечыя філасофскія праблемы. Зноў не абышлося без нападак.

А. Адамовіч разгарнуў далей той глыбокі псіхалагізм пераходу звычайнага чалавека ў здрадніка, а затым і ката, які так яскрава паказаў Васіль Быкаў. Алесь Міхайлавіч заглянуў у бяздонныя таямніцы чалавечай істоты. Войны, рэпрэсіўныя таталітарныя сістэмы часта ставілі многіх людзей у такія звышумовы, што яны павінны былі рабіць канчатковы выбар: ці самому загінуць, ці стаць карнікам. Прага да жыцця ў многіх перамагала... Адамовіч сваёй кнігай заклікае выхоўваць у людзей абсалютную павагу да жыцця не толькі свайго, але і другога чалавека. На жаль, сёння мы назіраем страшэнны працэс пашырэння жорсткасці чалавека, калі ва ўсім свеце і асабліва ў краінах СНД у грамадстве расце крыміналізацыя, тэрарызм, калі чалавек ужо без усякіх "звышумоў" з надзвычайнай лёгкасцю пазбаўляе жыцця другога чалавека. Чаму так? Чаму чалавек губляе тую маральную планку, якую ён не павінен пераступіць? Выхаваць чалавека так, каб ён адчуваў немагчымасць далей жыць самому, дараваць сабе злачынства, калі ён перайшоў гэтую планку. Ці магчыма такое? У гэтым кантэксце і цяпер кніга А. Адамовіча асабліва актуальная.

Вядомы беларускі кінарэжысёр І. Калоўскі задумаў стварыць фільм пра Максіма Гарэцкага, у якім значнае месца было адведзена размове майго бацькі і Алеся Міхайлавіча пра жыццё і творчасць пісьменніка. Гэтыя здымкі вяліся на кватэры Гаўрылы Іванавіча. Абодва субяседнікі сядзелі за вялікім круглым сталом і вялі сябе так спакойна, упэўнена, быццам яны сапраўдныя кінаакцёры са стажам. Вялася гаворка пра жыццёвы шлях Максіма Гарэцкага, яго творы (прынамсі, пра стварэнне "Камароўскай хронікі"), значэнне і ўплыў творчасці пісьменніка на сучасную беларускую літаратуру. Збіраліся разы тры, і рэжысёр гэтую размову запісваў на працягу некалькіх гадзін. На жаль, з той цікавай гамонкі ў фільм трапіла толькі зусім невялікая яе частка.

Успамінаецца і "валунная" тэма, звязаная з А. Адамовічам. Многія вядомыя дзеячы часу "развітога сацыялізму" вельмі стараліся, асабліва на схіле жыцця, так сябе паказаць, так прыстасавацца да "сільных мира сего", каб пасля смерці абавязкова трапіць на самыя прэстыжныя могілкі. У сувязі са смерцю выдатнага савецкага пісьменніка Канстанціна Сіманава ўсе цэнтральныя газеты абвясцілі, што пахаванне будзе на Навадзевічых могілках. Праз некаторы час мне пазваніў А. Адамовіч і сказаў, што ўладная вярхушка паспяшалася даць такое паведамленне, нават не ўзгадніўшы яго з роднымі, бо не магла і падумаць, што можа быць па-іншаму. К.Сіманаў кінуў уладам яшчэ адзін апошні выклік: ён пакінуў завяшчанне, у якім прасіў спаліць яго цела ў крэматорыі, а попел развеяць на Буйніцкім полі пад Магілёвам — там, дзе ён быў сведкам гераічных бітваў з ворагам, дзе змагаліся прататыпы многіх яго твораў, у тым ліку выдатнага рамана "Жывыя і мёртвыя". Ён захацеў хоць так з'яднацца са сваімі героямі і стаць часцінкай той зямлі, дзе навечна паляглі яны маладымі. Абарона Магілёва была настолькі гераічнай і важнай для ходу баёў, што К. Сіманаў ці не ўсё жыццё дамагаўся, каб гораду Магілёву прысвоілі званне "Горад-герой". Жонка і сын К. Сіманава з сябрамі цішком (бо маглі і не дазволіць) выканалі запавет пісьменніка.

Каб пазначыць тое месца, дзе кінуты ў зямлю попел праху выдатнага чалавека, А. Адамовіч ад імя Васіля Быкава і свайго папрасіў мяне знайсці добры прыгожы валун, які стане там своеасаблівым помнікам К. Сіманаву. А. Адамовіч ведаў, што наш Інстытут геахіміі і геафізікі Акадэміі навук БССР стварае недалёка ад свайго будынка музей валуноў пад адкрытым небам, думку аб якім выказаў Гаўрыла Іванавіч, а я, як дырэктар інстытута, арганізаваў працу па яго пабудове. Я папрасіў спецыялістаў, якія вывучалі валуны, займаліся іх адшуканнем і перавозкай на поле будучага музея, у першую чаргу ст. навуковага супрацоўніка Святлану Астапаву і вядучага інжынера Валерыя Вінакурава, заняцца гэтай справай. Яны знайшлі некалькі выразных валуноў, прыгодных для такой мэты, у розных мясцінах Міншчыны. Жонка і сын К. Сіманава агледзелі намечаныя валуны, але ні адзін з іх ім не спадабаўся. Тады вырашылі паглядзець сярод тых, якія мы ўжо звезлі да музея. І тут досыць вялікі (каля 15 тон вагой) гладка абкатаны валун, жоўта-шэры з чырвоным адценнем, прыйшоўся да душы.

А. Адамовіч, як заўсёды, вельмі энергічна ўзяўся за справу, дамовіўся з кіраўніцтвам Беларускай ваеннай акругі, каб яны вылучылі транспарт і салдат для перавозкі. Прыехала рота салдатаў на чале з маёрам, вялікі кран, аўтамашына з прычэпам і — валун быў устаноўлены на Буйніцкім полі. На ім зроблены факсімільны подпіс К. Сіманава. Улады былі вельмі незадаволены і таму звесткі пра гэты ўчынак пісьменніка, месца яго пахавання і помнік у выглядзе магутнага валуна доўгі час былі невядомы і з'явіліся ў друку толькі ў 90-х гадах. Але сюды з'язджаюцца людзі з усіх краін СНД, наведваюцца госці і з далёкага замежжа, а цяпер тут устаноўлены мемарыял з танкам, капліцай, як памяць аб загінуўшых на вайне. У гэтым ёсць і намаганні нашага няўрымслівага А. Адамовіча.

Неяк я прывёз Алеся Міхайлавіча паглядзець наш музей валуноў, а гэта — унікальны музей, адзіны такога тыпу ў свеце. Я расказаў яму пра паходжанне валуноў, пра ледавікі, якія іх прынеслі, звязаныя з імі легенды, пра падзеі мінулага, якіх яны былі сведкамі, і г. д. Алесь Міхайлавіч вельмі ўважліва слухаў і сам стаў распавядаць пра гісторыю беларускага народа, нашага краю. Адбылася ў нас цікавая размова пра ўплыў прыроды на чалавека, сувязь маляўнічых ландшафтаў на станаўленне будучых мастакоў пяра і пэндзля. Яму спадабаўся наш музей і ён адзначыў, што цяпер зусім па-іншаму ставіцца да валуноў — гэтых маўклівых сведкаў даўніны.

Вельмі цяжка перажываў Алесь Міхайлавіч смерць сваёй маці. Падышоў час ставіць помнік. Ён звярнуўся да мяне з просьбай знайсці прыгожы, не надта вялікі валун на магілку. У хуткім часе знайшлі такі, які яму спадабаўся. Але не павёз яго ў Глушу, а папрасіў пакласці каля галоўнага будынка Акадэміі навук — я адчуў, што ён не ўпэўнены, ці ставіць іменна такі помнік. Потым мне сказаў, што паставіў звычайны помнік, такі, як ва ўсіх, бо вяскоўцы не зразумеюць і палічаць, што вось сын прыдавіў маці каменем і не дае магчымасці вольнай быць яе душы. А далей дабавіў: "А я б хацеў, каб у мяне быў валун".

У той час, калі А. Адамовіч ужо паехаў з беларускай Вандэі ў Маскву, стаў народным дэпутатам СССР, калі папулярнасць яго як смелага грамадзянскага дзеяча высока ўзрасла, ён аднойчы прыехаў у Мінск на канферэнцыю дэмакратычных сілаў, якая адбывалася ў Чырвоным касцёле. У перапынку мы стаялі з ім і размаўлялі. Падышлі хлопцы з радыё і папрасілі яго даць інтэрв'ю. На пытанне пра адносіны беларускіх улад

(Працяг на стар. 15)

Яго радзіма — Капыльшчына

Валянцін Рабкевіч пакінуў аб сабе памяць як перакладчык, добры знаўца мовы і даследчык яе. А яшчэ належаў да тых, хто адстойваў яе права на жыццё, а таму за актыўнасць сваёй грамадзянскай пазіцыі меў нямала непрыемнасцяў.

Нарадзіўся Валянцін Іванавіч 15 лютага 1937 года ў вёсцы Аксаміты Капыльскага раёна, памёр 6 лютага 1995-га. Скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута, настаўнічаў, вучыўся ў аспірантуры. У 1968—1975 гадах В. Рабкевіч працаваў старшым рэдактарам, загадчыкам рэдакцыі літаратуры, мовы, фальклору і этнаграфіі выдавецтва "Беларуская савецкая энцыклапедыя", а з 1974 года — у выдавецтве "Мастацкая літаратура" — рэдактар і да заўчаснай смерці старшы рэдактар.

У 1957 годзе В. Рабкевіч апублікаваў у часопісе "Работніца і сялянка" свой першы верш. Аўтар зборніка вершаў для дзяцей "Ад зімы да зімы" (1982), кніжкі прыказак і прымавак "Паслухай, што людзі кажуць" (1985), выступаў у перыёдыцы з артыкуламі па пытаннях культуры мовы. У перакладах В. Рабкевіча выйшлі "Апавяданні пра Леніна" М. Зошчанкі, "Апавяданні" М. Чарамшыны, "Жанчына ў пяску" і "Чужы твар" Коба Абэ, "Мары не паміраюць" Л. Метсара, "Мама выходзіць замуж" М. Марцінсан і іншыя кнігі. Ім пераўвасоблены па-беларуску і асобныя творы М. Гогаля, Г. Ахматавай, С. Ясеніна, М. Рыльскага...

Чарадзейства

Мастачка Валянціна Бартлава

Майстроў, што актыўна займаюцца габеленам, не проста мала — іх можна пералічыць на пальцах. І ўсё з-за таго, што дорага купляць ніткі, яшчэ даражэй — заказаць работу на спецыялізаваным камбінаце, а стварыць прыгажосць рукамі — даўгая і марудная справа, якая не заўжды акупляецца, не гаворачы пра нейкі прыбытак. Таму і цікавяцца габеленамі (у сэнсе набываюць) замежнікі, а нашы пакупнікі-музейшчыкі ды галерэйшчыкі застаюцца ўбаку. І парадаваць вока тканай прыгажосцю на персанальных выставах габеленаў даводзіцца рэдка.

Валянціна Бартлава — мастачка, *слынная сваімі алегарычнымі*, вытанчанымі колерава і тэматычна габеленамі. Сёння *яна паспяхова* кіруе кафедрай мадэлявання адзення і мастацкага ткацтва ў Беларускай акадэміі мастацтваў, дзе пасля шматгадовага перапынку некалькі гадоў назад распачаліся першыя выпускі мастакоў-мадэльераў і майстрых тканага чарадзейства. У музеі акадэміі і адкрылася выстава Валянціны Бартлавай, чарговая ў шэрагу экспазіцый выкладчыкаў акадэміі, што працягвае добрае пачынанне — дапамагчы мастакам выставіцца пры безумоўна вялікім кошце іншых вялікіх залаў і прадэманстраваць студэнтам творчасць і асобу іх выкладчыкаў.

На адкрыцці выставы В. Бартлавай добрае слова сказалі супрацоўнікі яе кафедры, кіраўніцтва акадэміі і сябры — Алесь Разанаў і Уладзімір Конан.

Н. Ш.

Сплыло 50 гадоў з дня Нюрнбергскага прысуду галоўным гітлераўскім злачынцам. У доўгім ланцугу злачынстваў нямецка-фашысцкіх захопнікаў на акупаваных тэрыторыях, у тым ліку, вядома, і на беларускай зямлі, не апошняе месца займае і прымусовы ўгон мірнага насельніцтва на катаржную працу ў Германію.

Гэтай балючай і сёння тэме прысвяціў сваё расследаванне гісторык Мікалай Бандарэнка, якое прапануем увазе чытачоў "ЛіМа".

Вайна: у рабства ў Германію

У першапачатковых планах фашысцкіх правіцеляў не прадугледжвалася ў ходзе вайны выкарыстоўваць у Германіі рабочую сілу з акупаваных тэрыторый. Выконваючы планы "маланкавай вайны", гітлераўцы разлічвалі, што яна не прынясе ім вялікіх страт, а таму ў Германіі не спатрэбіцца дадатковая рабочая сіла. Прадугледжвалася выкарыстоўваць насельніцтва акупаваных раёнаў толькі на месцы, у інтарэсах груп арміі, якія вядуць ваенныя дзеянні. Правал планаў "маланкавай вайны" прымусіў гітлераўцаў унесці сур'ёзныя папраўкі ў першапачатковыя праекты выкарыстання рабочай сілы. У пачатку лістапада 1941 года Герынг даў указанне аб выкарыстанні савецкіх людзей на работах у Германіі і на акупаваных тэрыторыях. Ужо ў лістападзе была пастаўлена задача вывезці на прымусовыя работы ў Германію з акупаваных раёнаў СССР 15 мільёнаў рабочых.

У дырэктыве гаспадарчага штаба германскага камандавання на Ўсходзе ад 4 *снежня 1941 года даваліся наступныя* ўказанні аб адносінах да савецкіх людзей: "Пры *прымяненні мер падтрымання* парадку рашаючым меркаваннем з'яўляецца хуткасць і строгасць. Павінны прымяняцца толькі наступныя разнавіднасці пакарання, без прамежкавых ступеняў: пазбаўленне харчавання і пакаранне смерцю".

Угон на работы ў Германію стаў часткаю нямецка-фашысцкага акупацыйнага рэжыму. Выкарыстоўваючы войска і паліцыю, акупанты рабілі аблавы і ўганялі ў Германію тысячы людзей, праяўляючы пры гэтым небывалую жорсткасць і самадурства. Па нямецкіх звестках, у лютым 1942 года штодзённа ў Германію прывозілася на работу 8—10 тысяч "цывільных рускіх".

Для правядзення ў жыццё страшэннай рабаўласніцкай праграмы быў створаны велізарны спецыяльны апарат на чале з назначаным Гітлерам "галоўным упаўнаважаным *па выкарыстанні рабочай сілы*" Фрыцам Заўкелем, які ў хуткім часе разаслаў у строга сакрэтным парадку ўрадавым і ваенным органам сваю "Праграму". У гэтым дакуменце гаворыцца: "Вельмі неабходна цалкам скарыстаць у акупаваных савецкіх абласцях наяўныя людскія рэзервы. Калі не ўдасца добраахвотна прыцягнуць патрэбную рабочую сілу, дык неабходна прыступіць да мабілізацыі або да прымусовага падпісання індывідуальных абавязацельстваў. Побач з ваеннапалоннымі, якія ўжо знаходзяцца ў акупаваных абласцях, галоўным чынам неабходна мабілізацыя грамадзянскіх кваліфікаваных рабочых і работніц з савецкіх абласцей ва ўзросце старэй 15 год для скарыстання іх на працы ў Германіі".

У той жа "праграме" (раздзел "Задачы", пункт 4) Заўкель заявіў: "Для таго, каб разгрузіць ад работы вельмі занятую нямецкую сялянку, фюрэр даручыў мне паставіць у Германію з усходніх абласцей 400—500 тысяч адборных, здаровых і моцных дзяўчат".

Агенты Заўкеля прыступілі да ўліку ўсяго працаздольнага насельніцтва ў акупаваных раёнах СССР. Узятым на ўлік грамадзянам прапаноўвалі "добраахвотна" выехаць на работу ў Германію. Але паколькі добраахвотнікаў амаль не аказалася, немцы распарадзіліся ўжыць гвалтоўныя меры. *Яшчэ 25 студзеня* 1942 *года гаспадарчы* штаб германскага камандавання на Ўсходзе ў сакрэтнай інструкцыі (БР 98510/12) патрабаваў: "Калі колькасць добраахвотнікаў не апраўдае чаканняў, дык згодна з загадам у час вярбоўкі трэба ўжыць самыя суровыя меры".

Падганяючы сваіх падначаленых, Заўкель тэлеграфуе ім 31 сакавіка 1942 года наступны загад: "Вярбоўка, за якую вы адказваеце, павінна фарсіравацца ўсімі даступнымі мерамі, уключаючы суровае прымяненне прынцыпу прымусовасці працы".

"Вярбоўшчыкі" ўжывалі разнастайныя меры ўздзеяння да савецкіх грамадзян, каб уцягнуць іх у нямецка-фашысцкае рабства. Тых, хто не з'яўляўся па выкліку акупацыйных улад, пазбаўлялі ўсіх сродкаў на існаванне. Згаладалых людзей заманьвалі *на вакзалы*, абяцаючы раздачу хлеба, а затым ачаплялі салдатамі і пад пагрозай *расстрэлу грузілі ў эшалоны. Але і гэта не* дапамагала. Тады нямецкія ўлады пачалі рабіць развёрстку па *гарадах* і *сельскіх* раёнах, прычым кожны горад і раён павінны былі абавязкова паставіць пэўную колькасць жыхароў для адпраўкі ў Германію. Для кожнай вёскі былі ўстаноўлены кантрольныя лічбы "паставак" працаздольнага насельніцтва.

Так, напрыклад, у Чэрвеньскім раёне Мінскай вобласці грамадзянка Зязенчык Кацярына з вёскі Волма атрымала наступнае прадпісанне: "На аснове загаду ваеннага каменданта вы абавязаны з'явіцца ў г. Чэрвень у аддзел працы а 10 гадзіне раніцы 6 *снежня* 1942 года для паездкі на працу ў Германію, захапіўшы з сабой памянёныя на *адвароце гэтага рэчы і прадукты на 4 дні*. У выпадку няяўкі будзеце прыцягнуты да адказнасці *па законе ваеннага часу*".

Такім спосабам гітлераўцы гвалтоўна адпраўлялі ў Германію пераважна моладзь.

У лютым 1942 года з горада Віцебска немцы ўгналі ў Германію 2600, у сакавіку — 750, маі — 3500 чалавек.

У Смалявіцкім, Лагойскім і Барысаўскім раёнах Мінскай вобласці "добраахвотны" вываз насельніцтва ў Германію немцы праводзілі наступным чынам. Прыязджаючы ў вёску, узброеныя эсэсаўцы і паліцыя ачаплялі яе з усіх бакоў. Затым фашысты заходзілі ў кожны дом і правяралі дакументы, *і людзей ва ўзросце ад 14 да 50 год* саджалі ў машыны і адвозілі на станцыі для *адпраўкі ў Германію. На станцыях грузілі ў* таварныя вагоны, забівалі дзверы гэтых вагонаў і, *як жывёлу, везлі на нямецкую* катаргу. Толькі са станцыі Смалявічы ў кароткі тэрмін было адпраўлена звыш 4 тысяч чалавек.

У Віцебскай вобласці ў канцы студзеня 1943 года ў насельніцтва немцы адбіралі пашпарты быццам для перарэгістрацыі і затым прапаноўвалі з'явіцца асабіста, каб атрымаць іх. Усіх, хто з'явіўся, тут жа затрымлівалі і адпраўлялі ў Германію.

У пачатку красавіка 1943 года Беларусь наведаў імперскі генеральны ўпаўнаважаны па выкарыстанні рабочай сілы гаўляйтар *Заўкель*. Ён патрабаваў ад акупацыйных улад мабілізаваць усе сілы для актывізацыі *дзеянняў па захопе рабочай сілы*. Адначасова кампанія па вывазе савецкіх людзей на катаргу ў Германію і акупаваныя ёю еўрапейскія краіны мела на мэце зменшыць рэзервы партызанскіх сіл на Беларусі і стварыць найбольш спрыяльныя ўмовы для каланізацыі беларускай зямлі.

У цэлым гітлераўцам удалося захапіць і вывезці ў Германію з акупаваных раёнаў СССР каля 5 мільёнаў чалавек, з іх з тэрыторыі УССР — 2,4 мільёна чалавек, з БССР — 380 тысяч чалавек.

Аб масавым угоне мірнага насельніцтва з Беларусі ў Германію гвалтоўным шляхам сведчаць фашысцкія дакументы тых гадоў, дзе прыводзяцца красамоўныя даныя і прызнанні акупантаў. У прыватнасці, такі *матэрыял утрымліваецца ў "пратаколе* нарады акруговых камісараў, начальнікаў аддзелаў генеральнага камісарыята ў Мінску з 8 па 10 красавіка 1943 г.", у якім прыводзяцца факты пагроз "вярбоўшчыкаў: у выпадку адмаўлення людзей ехаць у Германію — расстрэльваць іх.

Што гітлераўскія прыгнятальнікі паступалі менавіта такім чынам, пацвердзіў прадстаўнік "біржы працы" з Вілейкі, які падзяліўся асабістым "вопытам" прымусовай "вярбоўкі" рабочай сілы ў Германію: "Я сам забіраю рабочых з вёсак так: застаўляю абшукваць хаты з двух бакоў. Потым у цэнтры вёскі злоўленыя правяраюцца і разам з сялянамі, якія не з'явіліся па павестках, адпраўляюцца ў цэнтр. Такім чынам я набіраю за дзень 45 чалавек.... Галоўнае ў гэтых аперацыях заключаецца ў тым, каб паказаць мясцоваму насельніцтву, што мы не жартуем... Да гэтага часу ў імперыю адаслана 6500 чалавек, *але я працягваю вербаваць далей...*"

Адным з метадаў захопу насельніцтва, якія былі *ухвалены нарадай, з'яўляліся* аблавы ў гарадах, у тым ліку і ў Мінску. Сабатаж адпраўкі ў Германію рабочай сілы караўся расстрэлам.

Дзень і ноч з акупаваных раёнаў Беларусі, Украіны і Расіі ішлі ў Германію эшалоны нявольнікаў. Людзей везлі па 60—70 чалавек у *адным таварным вагоне*.

У лагерах для рабочых з акупаваных тэрыторый СССР быў *устаноўлены жорсткі* рэжым. У выніку дрэнных умоў жыцця сярод іх *наглядаліся масавыя захворванні і* вялікая смяротнасць. У пісьме праўлення завода "ІГ Фабеніндустры" ў Ландсбергу ад 24 студзеня 1942 года адзначалася, што ў выніку дрэнных умоў жыцця "многія савецкія ваеннапалонныя памерлі, а яшчэ большая колькасць іх не з'яўляецца на будаўнічай пляцоўцы з-за хваробы".

Тэхнічны дырэктар сталеліцейных заводаў Крупа ў Эсэне ў мемарандуме ад 14 сакавіка 1942 года адзначаў, што "некаторыя рускія не ў сілах павярнуць вінт, настолькі яны знясіленыя".

Ежа складалася з вадкага бульбянога, бурачковага супу ці варанага бурачнага бацвіння, хлеб даваўся раз у тыдзень.

Непасільная праца, голад, антысанітарыя *прыводзілі да цяжкіх захворванняў*. Шырока былі распаўсюджаны туберкулёз, сыпны тыф, скурныя, сардэчныя хваробы, запаленне нырак. Чатыры пятыя ўсіх рабочых заводаў Крупа паміралі ад туберкулёзу.

Аддзяленне канцэнтрацыйнага лагера Наувелер Заксенхейм іменавалі "рускім лагерам". У ім у асноўным размяшчаліся савецкія грамадзяне, якія былі прывезены акупантамі для прымусовай, рабскай працы. Гэтыя асуджаныя на выміранне людзі ўтрымліваліся ў страшэнных умовах і гінулі проста на рабоце. Адзін з мясцовых жыхароў-немцаў пісаў, што сам наглядаў, як аднойчы з вагона, у якім з работы вярталіся зняволеныя, *было* вынесена і адразу ж адпраўлена на могілкі 10 трупаў.

На поўдні Дуісбурга ёсць камень з надпісам: "На гэтым месцы ляжаць дзеці савецкіх сем'яў, якія памерлі з 1941 па 1945 год". Па сведчанні старых жыхароў горада, прычынай гібелі гэтых дзяцей быў голад. Каб спатоліць голад, яны вымушаны былі ўжываць у ежу земляных чарвякоў.

Рускія, украінскія і беларускія рабочыя ў Германіі павінны былі насіць на адзенні вялікую літару "О", што значыла "Остарбайтэр" — "усходні рабочы".

У спецыяльных "Указаннях па абыходжанні з замежнымі рабочымі з цывільнага насельніцтва, якое знаходзіцца ў імперыі" ад 1 кастрычніка 1941 года, распрацаваных гітлераўскімі рабаўласнікамі, гаварылася: "Усходніх рабочых трэба ўтрымліваць у закрытых лагерах, якія яны могуць пакінуць толькі для правядзення работ, пад пастаяннай аховай вартаўнікоў ці начальніка лагера. На дробных сельскагаспадарчых прадпрыемствах ці аднаасобных гаспадарках, дзе дазволена скарыстанне рабочай сілы, можна змяшчаць рабочых па-за лагерам у добра зачыненым памяшканні, дзе ёсць немец-мужчына, які можа ўзяць на сябе функцыі кантролю".

18-гадовая беларуская дзяўчына Маруся Прыступа пісала сваёй маці ў Талачынскі раён: "Я працую ў Гальбургу на ткацкай фабрыцы буйнога капіталіста па 18 гадзін у суткі... Я згаладалася, пажаўцела, высахла, як шчэпка. Многія нашы работніцы захварэлі сухотамі. Не бывае дня, каб у бараку, у якім нас змясцілі, хто-небудзь не паміраў. Па некалькі дзён не ўбіраюць трупаў... Мамачка! Як балюча мне на сэрцы, пішу, а слёзы заліваюць пісьмо..."

З вёскі Рэчкі Багушэўскага раёна немцы

вывезлі ў Германію пятнаццаць дзяўчат. Пры ад'ездзе яны дамовіліся з роднымі аб тым, што калі ім будзе жыць у Германіі добра, дык на сваіх пісьмах яны намалююць кветкі, і, наадварот, калі жыццё будзе дрэннае, дык на пісьмах будуць намаляваны елачкі. Праз некаторы час усе сваякі атрымалі ад сваіх дачок з Германіі пісьмы, на якіх былі намаляваны елачкі. Адна дзяўчына з Багушэўскага раёна сваім сваякам прыслала з Германіі пісьмо наступнага зместу: "Жыву добра, лепш не трэба, але мая бабка ўсё ж жыве лепш. Я б жадала жыць, як яна. Магчыма, я хутка паеду да яе ў госці". У вёсцы ўсе ведалі аб тым, што бабка гэтай дзяўчыны памерла 7 гадоў таму назад.

Германскі ўрад арганізаваў куплю-продаж ператвораных у рабоў савецкіх грамадзян. За невялікую плату за чалавека кожны немец мог прыдбаць сабе рабоў. У Германіі былі ўведзены нявольніцкія рынкі. Тут, як у часы рабаўладальніцкага ладу, пакупнікі правяралі мышцы на руках і нагах савецкіх грамадзян, абменьвалі знясіленых бязлітаснай эксплуатацыяй рабоў на больш моцных.

Салдату Фрыцу Лерману яго маці з Прусіі пісала: "Мы атрымалі добрую рабочую сілу. У нас дзеўка з Беларусі. Я глядзела яе мышцы на руках і нагах. Нічога, будзе працаваць".

Рабочая сіла зняволеных была крайне таннай, аддавалася ў распараджэнне прадпрымальнікаў амаль неабмежавана і магла эксплуатавацца да фізічнага знішчэння.

У руках рабаўладальнікаў савецкія грамадзяне падвяргаліся нечалавечым жорсткасцям і эксплуатацыі. Яны запіраліся на ноч у халодныя кладоўкі і хлявы. Іх кармілі дрэнна і мучылі непасільнай работай. З савецкіх людзей здзекаваліся, усяляк падаўляючы ў іх чалавечую годнасць. Валянціна Дзёмушкіна, вярнуўшыся з Нюрнберга, дзе яна выступала ў якасці сведкі, расказвала: "Я працавала ў немкі. Муж яе обер-лейтэнант Карл Шток быў забіты на ўсходнім фронце пад Сталінградам. І студзеня 1943 года ў фраў Шток на навагодні абед павінны былі прыйсці госці. Захопленая работай і сваімі невясёлымі думкамі, я не заўважыла, як закіпела і пачало ліцца на электрычную плітку малако, пастаўленае кухаркай. Па кухні распаўсюдзіўся пах чаду. Раз'юшаная пані ўляцела ў кухню, вырвала з маіх рук каструлю з рэшткамі малака і пляснула мне ў твар. Я страціла прытомнасць, апрытомнела ў бальніцы і адчула невыносны боль і змрок. Я аслепла. Тры тыдні праляжала ў бальніцы і потым доўга прабіралася назад на радзіму". А было тады Валі ўсяго толькі 16 гадоў.

Нямецкія рабаўласнікі часта адкрыта выхваляліся сваімі зверствамі над савецкімі людзьмі. Падрадчык Лорэнс Шпеер пісаў свайму зяцю-салдату: "У нас цяпер працуе ўкраінская дзеўка 19 гадоў. Будзь спакойны — яна будзе працаваць. У нядзелю ў вёску прыбудзе яшчэ 20 рускіх. Я вазьму сабе некалькі штук..."

Тысячы савецкіх грамадзян, насільна ўгнаных у нямецкае рабства, гінулі ад голаду, холаду, празмернай працы і катаванняў. Нямала савецкіх грамадзян, даведзеных да адчаю нечалавечым абыходжаннем рабаўласнікаў, паканчвала жыццё самагубствам. Вось пісьмо, знойдзенае ў забітага пад Ленінградам обер-яфрэйтара Рудольфа Ламермайера. Яно напісана яго маці з мястэчка Люгдзе: "Учора днём да нас прыбегла Ганна Ліза Ростэрт. Яна была моцна раззлаваная. У іх на свінарніку павесілася руская дзеўка. Нашы работніцы гаварылі, што фраў Ростэрт усё біла, лаяла рускую. Яна прыбыла сюды ў красавіку і ўвесь час хадзіла ў слязах.Паканчыла з сабой, напэўна, у хвіліну адчаю. Мы супакоілі фраў Ростэрт, можна ж за недарагую цану прыдбаць новую рускую работніцу".

Недалёка ад Полацка немцы стварылі перасыльны лагер, дзе ўтрымлівалася звыш 400 дзяўчат і жанчын. Кожны тыдзень 20—30 палачанак накіроўвалі на катаржную працу ў Германію. У сярэдзіне ліпеня 1942 года ў лагеры 20 дзяўчат заявілі, што яны нікуды не паедуць са сваіх месц. Гітлераўцы з імі жорстка расправіліся. Яны доўга здзекаваліся з дзяўчат, а потым расстралялі.

Асабліва ўзмацніўся ўгон мірных людзей у Германію, калі пачалося масавае выгнанне нямецкіх войск з тэрыторыі СССР. У 1943 годзе гітлераўцы прыступілі да татальнай мабілізацыі насельніцтва на работу ў Германію. На аснове загадаў N 8466/43 ад 27 чэрвеня і N 10123/43 ад 26 ліпеня 1943 года галоўнакамандуючага групы армій "Цэнтр" фон Клюге яны праводзяць мабілізацыю моладзі 1925 і 1926 гадоў нараджэння. На працягу 10 тыдняў, пачынаючы з 1 жніўня 1943 года, усе юнакі і дзяўчаты гэтых узростаў павінны быць угнаны ў Германію. Ад мабілізацыі не вызваляліся нават асобы, якія былі заняты на самых важных работах. Мабілізаваных зганялі ў "зборныя лагеры", якія былі створаны ў Гомелі, Жлобіне, Бабруйску, Оршы, Барысаве, Магілёве, Віцебску і іншых гарадах Беларусі. Тут іх грузілі ў таварныя вагоны і пад узмоцненым канвоем эшалон за эшалонам везлі ў праклятае нямецкае рабства.

Нават акупацыйныя чыноўнікі даносілі Розенбергу, што на падначаленых яму тэрыторыях "прымяняліся такія метады вярбоўкі рабочай сілы, якія, магчыма, бяруць свой пачатак з самых чорных перыядаў гандлю рабамі".

На асобным ліку ў фашысцкіх захопнікаў было насельніцтва, якое пражывала ў партызанскіх зонах. Яно аб'яўлялася "бандыцтамі" ці "саўдзельнікамі бандытаў", станавілася "па-за законам" і падлягала пагалоўнаму ўгону ў рабства. На гэты конт меліся прамыя дырэктывы і распараджэнні гітлераўскага ўрада і ваеннага камандавання. Так, у загадзе N 8272/43 ад 14 ліпеня 1943 года галоўнакамандуючы групай "Цэнтр" фон Клюге распарадзіўся "забраць усё прыгоднае да працы насельніцтва з бандыцкіх абласцей, якія часова ўтрымліваліся бандытамі, і адправіць у Германію з мэтай далейшага павелічэння колькасці рабочых рук у імперыі". Для выканання гэтых загадаў рыхтаваліся буйныя воінскія часці і злучэнні, якія наладжвалі сапраўднае паляванне на мірных жыхароў. Толькі ў час карных экспедыцый "Котбус", "Герман" і "Фрыц" акупанты ўгналі, паводле іх жа даных, 38721 чалавека, у тым ліку 20844 мужчын, 12021 жанчыну і 5886 дзяцей. У час аперацый пад кодавай назвай "Балотная ліхаманка" было адпраўлена ў Германію 147 чалавек, "Рысь" — 300 чалавек, "Зімні лес" — больш за 2000 чалавек, "Франц" — 1000 чалавек, "Свята ўраджаю II" — каля 300 чалавек, "Шаравая маланка" — 804 чалавекі, "Зімняе чараўніцтва" — 2000 чалавек, "Русалка" — звыш 1000 чалавек, "Котбус" — больш 6000 чалавек. Усяго за гады вайны з Беларусі было вывезена не менш за 380 тысяч чалавек.

З набліжэннем лініі фронту гітлераўцы ўзмацнілі расправу з насельніцтвам, закрывалі прадпрыемствы і ажыццяўлялі масавы вываз станкоў, машын, рознай гаспадарчай маёмасці — усяго, што мела якую-небудзь каштоўнасць.

7 верасня 1943 года нямецкае камандаванне дало войскам загад ператварыць тэрыторыю, якую яны пакідаюць, у "зону пустыні". Афіцэрам і салдатам загадвалася знішчаць гарады і вёскі, а найбольш важнае прамысловае абсталяванне і культурныя каштоўнасці адпраўляць у Германію. У загадзе, у прыватнасці, гаварылася: "Усе без выключэння дамы неабходна паліць, печы ў дамах падрываць з дапамогай ручных гранат, калодзежы прыводзіць у нягоднасць шляхам знішчэння пад'ёмных прыстасаванняў, а таксама кідаючы ў іх нечыстоты (падлу, кізякі, гной, бензін). Стагі саломы і сена, а таксама ўсялякага роду запасы паліць, сельскагаспадарчыя машыны і тэлеграфныя слупы падрываць, паромы, лодкі тапіць. На ўсіх ляжыць абавязак паклапаціцца аб тым, каб тэрыторыя, што пакідаецца ворагу, на працягу доўгага часу не магла выкарыстоўвацца ім для якіх-небудзь ваенных мэт і для патрэб сельскай гаспадаркі".

Перад бегствам з Беларусі гітлераўскія прыгнятальнікі пайшлі на новае гнюснае злачынства. Як відаць з сакрэтнага мемарандума, падрыхтаванага 12 чэрвеня 1944 года для міністэрства па справах акупаваных усходніх абласцей, камандаванне групы армій "Цэнтр" збіралася "захапіць 40—50 тысяч юнакоў ва ўзросце ад 10 да 14 гадоў, якія знаходзяцца на захопленай тэрыторыі, і прывезці іх у імперыю". Раскрываючы патаемныя мэты гэтай задумы, аўтары мемарандума пісалі: "Гэта мерапрыемства ставіць сваёй мэтай не толькі прадухіліць узмацненне варожай ваеннай магутнасці, але і скараціць яго біялагічныя патэнцыялы з пункту гледжання перспектывы на будучае; за гэтыя ідэі выказаліся не толькі імперскі кіраўнік СС, але таксама і сам фюрэр".

Вялікую ролю ў выратаванні людзей ад угону ў Германію адыгралі партызаны. Пад іх абаронай у лясах знаходзіліся дзесяткі і сотні тысяч савецкіх грамадзян, у так званых лясных (сямейных) лагерах. Напрыклад, на тэрыторыі Мінскай вобласці партызанамі было схавана каля 70 тысяч жыхароў Мінска, Барысава, Слуцка, іншых гарадоў і вёсак. Усяго партызаны вобласці выратавалі каля 567 тысяч мірных жыхароў. Частка насельніцтва была цераз лінію фронту накіравана ў савецкі тыл. Усяго з акупаванай тэрыторыі Беларусі ў савецкі тыл было накіравана каля 90 тысяч чалавек.

З уступленнем савецкіх войск на тэрыторыю Германіі пачалося вызваленне і вяртанне савецкіх людзей на Радзіму.

Мікалай БАНДАРЭНКА,
кандыдат гістарычных навук

ПАМЯЦЬ

Апошняя роля

Учора споўнілася дзевяць дзён з дня смерці Валерыя Рыгоравіча Басава, кінарэжысёра творчага аб'яднання "Тэлефільм", яму ішоў усяго 56-ы год... Шчыры, сумленны, прынцыповы мастак і чалавек з абвостраным пачуццём высокай адказнасці — можа, таму і не вытрымала яго сэрца...

Ён не дажыў усяго некалькі месяцаў да трыццаціголддзя з таго дня, калі ўпершыню прыйшоў на Беларускае тэлебачанне.

Усё жыццё ён аддаў сваёй адзінай музе— кіно. Яго фільмы — мастацкія, дакументальныя, фільмы-канцэрты (а іх больш за 50) — важкі ўклад у беларускае кінамастацтва.

"Купальскую ноч", "Бусляня", "Салдатаў перамогі", "Крыж на зямлі", "Прычасце" ўбачылі і запомнілі мільёны гледачоў. Кароткая стужка "Імгненні радасці" выказала боль і гора дзяцей Чарнобыля ў шмат якіх краінах свету... Міжнародныя прызы і ўзнагароды зрабіліся падзякай Валерыю Басаву за ягоны боль-спачуванне.

Усяго тыдзень таму на тэлеэкране адбылася прэм'ера яго апошняга фільма, пранікнёнага, ахутанага светлым сумам — "Мой Мінск".

Да апошняга свайго дня Валерый Басаў працаваў над сцэнарыем мастацкага фільма "Апошняя роля", але зняць яго, на жаль, не паспеў.

Немагчыма пагадзіцца з непазбежным і не хочацца верыць у тое, што больш ніколі не з'явіцца ён на здымачнай пляцоўцы, што не прагучыць ягоны голас: "Матор! Камера! Паехалі!.." — і ўсяму ягоная воля надасць асэнсаванасці, жыцця...

Ты назаўсёды застанешся з намі, Валера, як наш сябра і калега.

ТЭЛЕФІЛЬМАЎЦЫ

ВЫСТАВЫ

Першая ў серыі

Інстытут Гётэ ў Мінску пры дапамозе Галерэі візуальных мастацтваў Nova наладзіў выставу вядомага нямецкага фотамайстра Міхаэля Шэфера. Мінчукі павінны былі б пабачыць ягоныя творы яшчэ ў кастрычніку—лістападзе, але да гэтага часу не было адпаведнага памяшкання для экспазіцыі. Выстава адкрылася 27 студзеня і будзе працаваць па 3 сакавіка ў бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16).

Магчыма, што ў першыя хвіліны глядач будзе расчараваны. Гэта не зусім тое, што шырокая публіка ўкладае ў разуменне "фотамастацтва". Міхаэль Шэфер не палюе за унікальным кадрам, не скарыстоўвае спецыяльных эфектаў. У ягоны аб'ектыў трапляюць рэчы абсалютна "нефотагенічныя": паламаная цацка ў дзіцячай руцэ, нейкае галлё, чалавек за будзённай працай, твар у выпадковым асвятленні.

Так звычайна працуе аматар, які перш чым вызначыцца са сваёй уласнай тэмай, здымае ўсё запар. Так бы мовіць, "што бачу, тое і пяю". Аднак Шэфер робіць гэта свядома, асэнсавана. Гэта ягоны свет і фотамайстар імкнецца адлюстраваць яго з максімальнай дакладнасцю адмовіўшыся ад вызначэння субарыднацыі падзей і з'яў (хоць многія менавіта ў вызначэнні "галоўнага" і "другараднага", "ісціннага" і "несапраўднага" бачаць сэнс творчасці). Для Міхаэля Шэфера галоўнае ўсё, бо няма ў жыцці нічога выпадковага.

Гэта экспазіцыя распачынае серыю выстаў "Аспекты сучаснай нямецкай фатаграфіі". Прынамсі, такія ў Інстытуце Гётэ ў Мінску. Калі яны будуць здзейснены, то мінская публіка будзе ведаць германскае фотамастацтва лепей за беларускае. Дзейнасць Гётэ-цэнтра — добры прыклад таго, як трэба прапагандаваць мастацтва. Тут варта і павучыцца, і парупіцца.

Н. К.

Абыякавасці не цярпеў

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

да працэсаў дэмакратызацыі Алесь Міхайлавіч паглядзеў на мяне і, пэўна, прыгадаўшы музей валуноў, адказаў, што ўлады, як тыя замшэлыя нямыя валуны, не хочуць ніякіх зрухаў наперад.

Галоўнае крэда А. Адамовіча — ўсюды змагацца за праўду, шукаць ісціну — у жыцці, літаратуры, грамадскасці. Адзін з першых ён пачаў адкопваць праўду чарнобыльскай катастрофы, якую ўлады замоўчвалі. Ён дабраўся да самых вярхоў і ў Мінску — да М. Слюнькова, і ў Маскве — да М. Гарбачова, першы пачаў біць у жалобны набат. Ён ведаў, што гэта можа нашкодзіць яму асабіста, але здрадзіць праўдзе не мог. Я памятаю, як прэзідэнт Акадэміі навук БССР М. Барысевіч раіўся са мной наконт кандыдатаў у акадэмікі і назваў у тым ліку і член-карэспандэнта А. Адамовіча. Я адразу падтрымаў яго кандыдатуру. У спіс кандыдатаў у акадэмікі на новыя выбары, які падаваўся ў ЦК КПБ, было ўключана і яго прозвішча. У той час і колькасць новых членаў Акадэміі, і нават персанальны спіс кандыдатаў зацвярджаўся ЦК КПБ, якому такія барацьбіты за праўду, як А. Адамовіч, зусім не падабаліся, і таму першы сакратар ЦК КПБ М. Слюнькоў выкрасліў прозвішча гэтага выдатнага пісьменніка і вучонага-літаратуразнаўцы.

А. Адамовіч — чалавек чыстага сумлення, балюча ўспрымаў усе падзеі сучаснага жыцця, бясстрашна кідаўся ў самыя кіпельныя яго кропкі, змагаўся і марыў пра лепшую будучыню свайго народа, сваёй Бацькаўшчыны, усяго чалавецтва, ніколі не заставаўся абыякавым, бо абыякавасці не цярпеў усім сваім нутром. Сэрца не вытрывала напружання — здарыўся інфаркт.

Апошні раз я сустрэў Алеся Міхайлавіча позняй восенню на дачы каля Раўбіч. Ён ішоў на прагулку ўздоўж Дуброўскага вадасховішча. "Распрацоўваю разбоўтанае сэрца", — з лёгкай усмешкай сказаў. Потым дабавіў: "Пара перабірацца дахаты, назад у Мінск. Возьмеце мяне ў акадэмію, знойдзецца месца для мяне?" Я з вялікай радасцю падтрымаў такое рашэнне. Ён пайшоў далей ужо не такім шыбкім крокам (амаль подбегам), як раней, але па-ранейшаму стромкі, прыгожы, задумлівы... Такім я яго і запомніў.

Праз некалькі месяцаў А. Адамовіча раптоўна не стала. Дом літаратара не змог змясціць усіх, хто хацеў развітацца з ім...

На наступны год пасля смерці А. Адамовіча ў пачатку верасня сабраўся Другі міжнародны кангрэс у абарону дэмакратыі і культуры "Незалежная прэса: свабода і адказнасць", які прайшоў пад знакам і ўплывам думак выдатнага пісьменніка, вучонага, грамадскага дзеяча. Былі ўручаны першыя Літаратурныя прэміі імя Алеся Адамовіча ў галіне публіцыстыкі за 1995 год. Усе ўдзельнікі прыехалі ў Глушу на могілкі, дзе яго мяцежны дух знайшоў супакой побач з бацькамі, братам. І ляжыць там прыгожы светла-чырвоны валун з хвалістымі пражылкамі, якія нагадваюць поўнае турбот і неспакою жыццё. І на ім сціплы надпіс: "Алесь Адамовіч", а трохі вышэй выбіты невялікі крыжык. І гэты валун — цудоўнае стварэнне вечнай прыроды, які выбралі Вера Сымонаўна Адамовіч, Васіль Быкаў, Валерый Янушкевіч і я, сярод калекцыі музея валуноў Акадэміі навук, будзе вечна нагадваць нашчадкам пра слаўтага сына Беларусі.

Як асабісты запавет, пакінуў мне Алесь Міхайлавіч надпіс на кнізе "Браму скарбаў сваіх адчыняю": "Дарагому Радзіму Гаўрылавічу, якому несці далей выдатны цяжар дабрыні, сумленнасці і таленту Гарэцкіх. Жадаю Вам здароўя, сіл і поспехаў на гэтым шляху! 11.10.1980 А. Адамовіч".

Нялёгка гэта, але стараюся.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ "ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА"

Сэрцам дзякуем усім, хто падзяліў з намі пякучы боль беззваротнай страты.

Родныя і блізкія Аляксандра Уладамірскага

ЗГАДКІ

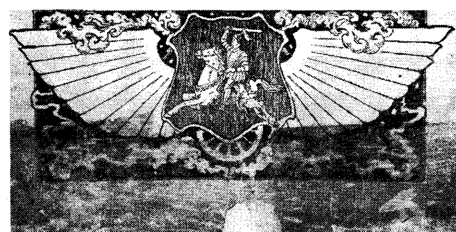
Праменнае мастацтва

Беларуская графіка сярэдзіны дваццатых прыцягвала і зараз прыцягвае да сябе ўвагу даследчыкаў мастацтва. С. Гарадзецкі ў артыкуле "Беларуская культура" на старонках газеты "Известия" (11.3.1927) пісаў: "З усіх выяўленчых мастацтваў на Беларусі на першым месцы стаіць графіка. Гэта цікавая з'ява мае свае прычыны. Жывапісцам і скульптарам па неабходнасці прыходзіцца быць эклектыкамі. Графічнае мастацтва мае свайго выдатнага пачынальніка, беларускага першадрукара Францішка Скарыну... Арнаментоўка (правінцыйнае барока) таксама цікавая. Захапленне Скарынам ускалыхнула многіх мастакоў Беларусі, і, урэшце, Беларусь мае цэлую школу графікаў: Тычына, Мінін, Гуткоўскі, Ахола. Сюды ж трэба дадаць чарнільныя малюнкі Бразера і выдатныя ксілаграфіі Юдовіна". Сапраўды, у агульнай карціне развіцця мастацтваў графіка вызначалася сваімі асаблівасцямі як у плане захаплення старажытнасцю, так і пошукамі новых мастацкіх сродкаў і форм. Аб гэтым яскрава сведчыць творчасць Паўла Гуткоўскага, мастака-афарміцеля часопіса "Маладняк", сябра мінскай мастацкай суполкі "Прамень".

А. Ахола-Вало

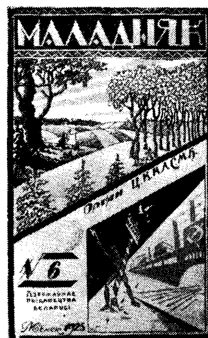
Нарадзіўся Павел Гуткоўскі ў 1896 г. у сям'і ветурача недалёка ад Мінска. Вучыўся ў Варшаўскай мастацкай школе, потым у ВХУТЕМАСе. Прафесійнае валоданне графічнымі сродкамі — ад ксілаграфіі да лінарыта, гуашы, акварэлі — спрыялі хуткаму ўваходжанню ў спецыфіку часопіснай і газетнай графікі."Маладняк" стаў галоўнай справай яго жыцця, нівай наватарства і эксперыментавання. Брат Мікола — юрыст, навуковы сакратар Інбелкульта, аддадзены справе адраджэння Беларусі, усяляк дапамагаў Паўлу вырашаць творчыя задумы. Менавіта з яго дапамогай суполка "Прамень" зарэгістравалася ў Наркамасвеце, склала неабходны статут. Акрамя таго, маладыя мастакі, сярод якіх былі А. Тычына, Р. Семашкевіч, Г. Змудзінскі, А. Пузынкевіч, В. Дваракоўскі і іншыя, з захапленнем удзельнічалі ва ўсіх пачынаннях часопіса: ездзілі ў камандзіроўкі, экспедыцыі, фатаграфавалі, даследавалі. "Маладнякоўскае" набывала сілу і размах, як усё новае і маладое, узнёслае і рамантычнае.

Пагоня Я. Драздовіча

Павел працаваў так, што здавалася — не было больш адказнай задачы, чым ствараць новыя вокладкі, шукаць новыя вобразы для заставак і канцовак, маляваць партрэты, ствараць кампазіцыі. А галоўнае — знаходзіць сімвалы, якія давалі б яскравае ўяўленне аб прыходзе ў жыццё новай эпохі індустрыялізацыі і калектывізацыі, якая паўставала для іх у промнях сонца, як нейкае казачнае дзіва. Толькі такі напрамак мастацтва, як канструктывізм з яго магчымасцямі з'яднаць у адно плоскасць, маторы, самалёты, промні, чалавечыя постаці, колы і правады, мог вырашыць задачу. Мантажны спосаб кампановак, куды ўваходзілі партрэты, літары, сюжэты, плакаты, станавіўся найбольш эфектыўным сродкам агітацыі і асветы. Вось як, да прыкладу, ствараліся вокладкі "Маладняка" ў яго найбольш узнёслы, рамантычны перыяд — 1924-26 гады. Галоўная канцэпцыя была ўзята з гістарычнай пераемнасці задач адраджэння. Менавіта маладым паэтам і пісьменнікам, альбо, як іх называлі, "маладнякоўцам" выпадала пачэсная задача "давяршыць і абнавіць" справу мастацка-паэтычнай плеяды 1905 г. Метафарай былі выбраны

Графічныя творы П. Гуткоўскага

сімвалы старога і маладога лесу адзін насупраць аднаго: стогадовы дуб з магутнай кронай і маладое дрэва, тонкія галіны якога цягнуцца да сонца. Ніжэй у кампазіцыі змешчаны плакат, прысвечаны 5-годдзю краіны, асноўныя кампаненты якога складаюцца з трохкутнікаў, накшталт тых, што выкарыстоўваліся віцебскімі авангардыстамі ў сваіх супрэматычных творах. Толькі ў Паўла Гуткоўскага "чырвоным клінам" выбіваецца з кампазіцыі "усё былое, непатрэбнае", накшталт цэркваў, папоў, п'яніц і г. д. У промнях сонца, у эйфарыі гімну аб чалавеку-богу, якому прыйшоў час мяняць мерыдыяны і паралелі, жахаюць маланкі, свецяць лазерны пучок, з'яўляюцца ящчэ нясмелыя абрысы касмічных караблёў, зоркавых рухаў спадарожнікаў Зямлі. Такое можна ўбачыць на ілюстрацыі да аповесці А. Александровіча "Палёт у мінулае" (N 5, 1924 г.). Што гэта? Фантазія ці прадбачанне мастака-летуценніка?

Ён быў, дарэчы, не адзін. Можна згадаць плакат А. Ахола-Вало "Кастрычнік у космасе" 1925 года, Язэпа Драздовіча з ягонай серыяй графічных і жывапісных касмічных аркушаў і палотнаў, гомельскага мастака Абрама Быхаўскага, які стварыў кампазіцыі "касмічнага сэнсу". Усіх яднала мэта знайсці ў промнях сацыялістычнага свята цудоўныя абрысы новага грамадства".

Людміла НАЛІВАЙКА,
Ларыса ГРЫШЧАНКА

ДЫЯСПАРА

Летапісец святой айчыны

Кніжнасць на Беласточчыне мае багатыя карані і традыцыі ў сярэдневяковай літаратуры. Існаваў шэраг пісьменнікаў, якія стварылі своеасаблівы гістарычны летапіс гэтага краю. Пачынаецца ён з роду Бельскіх, ды і ці толькі з іх... Марцін Бельскі (1495—1595) у трактаце "Кроніка света" паэтычна ўпісваў свой край у кантэкст сусветнай гісторыі (ад Нараджэння Божага). Яго сын, Іаахім (пам. 1599), даследаваў мінулае і рэаліі сучаснага жыцця свайго краю ўжо ў межах аб'яднанай польска-літоўскай дзяржавы.

Амаль усе буйныя постаці старабеларускай і старапольскай літаратуры "залатога веку" так ці інакш былі звязаны з гэтым краем. І, узнікшая на глебе такой багатай творчай спадчыны, беластоцкая літаратура, культура ўвогуле, як асобная адзінка ў еўрапейскім мастацкім працэсе, мабыць, у большай ступені, чым уласна беларуская, захавала блізкасць да вызначальных рыс нацыянальнага архетыпу: жыццяздольнасць беларускамоўнай традыцыі, спрадвечна артадаксальна-патрыятычныя арыентацыі. Вывучэнню гэтага феномена прысвечана кніга а. Рыгора Сасны "Sprawy narodowościowe i wyznaniowe na Białostocczyźnie" (Ryboty, 1996).

Палітолагі сцвярджаюць, і нязк гэта дзіўна склалася, што ва ўмовах сучаснай еўрапейскай цэнтралізацыі Беласточчына, Падляшша аказаліся, з аднаго боку, па-за межамі польскай этнакультурнай традыцыі, з другога боку, даволі апасродкавана ўключанымі ў беларускі працэс Адраджэння.

Гэтыя два рэгіёны сталіся ў Еўропе, у дзяржаўных межах іншай нацыі, нечым напаўзабытым, але незалежным, непасрэдна звязаным з іншымі краінамі свету. Акрамя таго, Беласточчына і Падляшша, даволі замкнёныя, як рэч у сабе, з'яўляюцца своеасаблівымі жывымі запаведнікамі, якія праіснавалі, і так хочацца спадзявацца, будуць існаваць вякі і вякі.

Падзвіжніцкая дзейнасць а. Рыгора Сасны дазваляе назваць яго духоўным летапісцам, мудрым энцыклапедыстам беластоцка-падляшскага краю.

Эпіграф да апошняй кнігі "Wstępna bibliografia chrześcijaństwa wschodniego: druki polskojęzyczne okresu wshółczesnego. Suplement III" (Ryboty, 1996) гэтага выдатнага беларускага багаслова і пісьменніка: "Сачыце за сабою, каб нам не страціць таго, над чым мы працавалі, але каб атрымалі поўную ўзнагароду" (2 Іаан. І, 8) можна было б назваць духоўным стрыжнем яго жыцця, навуковай дзейнасці і пастырскага служэння.

У час славутага рэнесансу канца 80-х — пачатку 90-х гадоў а. Рыгор Сасна быў у першых шэрагах, на чале адраджэння нацыянальнай і духоўнай свядомасці гэтага краю.

Глыбінная любоў да Беларусі, высокая духоўнасць благадатным чынам спалучыліся ў асобе гэтага надзвычай высакароднага, чулага, лагоднага і вельмі прыцалюбівага чалавека.

У хвіліны сумненняў, цяжкасцей я заўсёды згадваю яго словы пра тое, што трэба ствараць найперш фундамент, падмурак кожнай справы, увогуле нацыянальнай культуры, каб потым ніхто не пасмеў сказаць, што гэта нам не належыць, што там нас не было. З трывалага ж падмурку заўсёды возьме плён добрая і патрэбная Айчыне справа, а Бог дасць сілы, благаславіць, дапаможа.

Алена ЯСКЕВІЧ

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

У кургане пад Маладзечнам археолагі знайшлі два шкілеты — мужчына і жанчына ў абдымках пяшчотных. Любоў, мабыць, вечная, людзі смяротныя.

●

"Упраўленне хмар і вятроў", летуценне дваццатых гадоў... Вучоныя раскалолі атам, а ўсё без змен у пярнатых. І той жа вучоны задрыпа па-старому мучыцца грыпам.

●

Скардзіўся п'яны: "Усё прымаю, бога і чорта, жалобу і боль, аднаго не прымаю — пробу Рапапорта на алкаголь. Паддаты, не тое што ў трубку не падзьмеш, пробу правільна не назавеш. Мармычаш, мармычаш — і ўсё міма. Прымусілі б гэтага Рапапорта абзавесціся псеўданімам, хоць бы па ідэалагічных прычынах.

●

У Кітаі не цырымоняцца з хабарнікамі — прыгаворваюць да вышэйшай меры. Мы не можам даць волю карнікам: па-першае, насельніцтва ў нас не мільярднае, па-другое, пераб'ем ўрадавы авангард, па-трэцяе, дзе ты возьмеш новыя кадры? Хай былыя застаюцца на волі, у іх ужо нешта ёсць, а новыя будуць браць болей.

●

Паводле Альфонса Дадэ. Слава, сцвярджалі старажытныя, заўсёды ідзе з чалавекам, яна — ягоны цень. Ды гледзячы ў які дзень. Бывае, слава ідзе наперадзе ў чалавека, а бывае, па розных прычынах, мы заўважаем цень, калі чалавек ужо прайшоў міма.

●

Навёў цень на пляцень? А як канкрэтна? Хіба цьмяны цень, калі дзень светлы? Кожны гэта знае: ценю без святла не бывае. Дык, можа, той цень толькі высвеціў пляцень?

●

Не магу змірыцца з гандлёвай рэкламай, гляджу ў "скрыньку", поўны трывогі: такія на экране агідныя плямы, што ніякія гігіенічныя пракладкі не дапамогуць. Плямы цалкам перакрылі экран... У тэлебачання з рэкламай працяглы раман. Але, любая мама, што прапануе рэклама!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА — ЛіМ — ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Уладзімір НЯКЛЯЕЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Мікола ГІЛЬ — *намеснік галоўнага рэдактара*
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ — *першы намеснік галоўнага рэдактара,*
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП — *адказны сакратар*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі — 2332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 2332-525, 2331-985
АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 2332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 2331-985
літаратурнага жыцця — 2332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 2331-985
паэзіі і прозы — 2332-204
музыкі — 2332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 2332-153
выяўленчага мастацтва, ахоўы помнікаў — 2332-462
навін — 2332-462
мастацкага афармлення — 2332-204
фотакарэспандэнт — 2332-462
бухгалтэрыя — 2682-660

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ". Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 4678
Нумар падпісаны 6.2.1997 г.
Заказ 679/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12